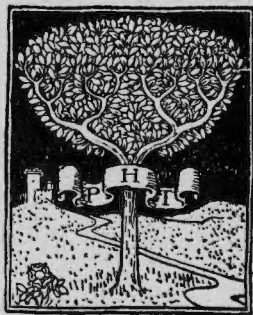

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

UTGIVEN AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

BERTIL BROOMÉ

1957

ÅRGÅNG 55 · HÄFTE 1-2

INNEHÅLL.

	Sid.
Kanslirådet EINAR HEDIN, Stockholm:	
Diplomaten Carl Fleetwood och hans dagbok. II. Tjänstgöring som sekreterare i utrikesdepartementet 1885—1889.	1—31
Amanuens BRITA STJERNSWÄRD, Stockholm:	
Bröderna Hagerman och Vittskövle	32—36
Professor GOTTFRID CARLSSON, Lund:	
Sigrid Storråda och Sigridlev	37—43
Arkivarie STEFAN SÖDERLIND, Stockholm:	
Tyrgils Knutssons familjeförbindelser med konungahuset	44—54
Fil. lic. ALLAN MOHLIN, Lund:	
Porseläkten tre sjöblad	55—82
Fil. dr HANS GILLINGSTAM, Stockholm:	
Margareta Grips bok.	83—99
Professor BENGT HILDEBRAND, Stockholm:	
Jacob Ichsell (Ixel).	100

Diplomaten Carl Fleetwood och hans dagbok.

Av Einar Hedin.

II.

Tjänstgöring som sekreterare i utrikesdepartementet 1885—1889.

Uppsatsen utgiven med anslag från Längmanska kulturfonden.

Under den tid, som förflutit, sedan Carl Fleetwood i mars 1883 gjorde sitt inträde i utrikesdepartementet och till hans återkomst efter vistelse annorstädes i slutet av 1884, hade han till övervägande del tjänstgjort utomlands, i Köpenhamn, Paris och London. Blott c:a fem månader hade han arbetat i departementet. Hans återstående sju levnadsår tillbragtes däremot så gott som uteslutande i Stockholm. Undantag voro vikariattjänstgöring i Köpenhamn och S:t Petersburg på tillsammans c:a tre månader samt tjänstgöring två gånger i Kristiania vid konungens besök i Norge.

Efter några dagars ledighet återupptog han den 5 januari 1885 sitt arbete i departementet och fungerade då som vakthavande andre sekreterare. »Intrycket af min första tjenstgöringsdag har varit ganska behagligt», skrev han i dagboken samma dag. Många personalförändringar hade inträffat på senare tid. »Det UtrikesDepartement, jag återfunnit, liknar knappast det, jag lemnade», konstaterade han. Av den dåvarande personalen funnos (utom utrikesministern) endast två kvar i samma ställning, nämligen kabinetssekreteraren Lagerheim och arkivarien Oscar Collett. Den 20 januari skriver han om den enformighet, som kännetecknade förhållandena. »Åter hemma hafva mina dagar återtagit sitt förra utseende, d. v. s. de äro de ena de andra fullkomligt lika. . . . Beklagar, att det abderitiska sätt, hvarpå man fördelat arbetstiden i Departementet, omöjliggör att, som jag ville, arbeta utom detsamma. Emellertid försöker jag dermed så godt sig göra låter.» Enligt hans mening rådde vid denna tid ett favoritsystem inom departementet. Mot Lagerheim var Fleetwood efter sin återkomst kritiskt stämd, och han ansåg sig ej väl anskriven

Första avsnittet av denna studie ingår i PHT 1956, s. 97—127.

1—563305. *Personhistorisk tidskrift*

hos denne, som tillfogat honom ett par orättvisor. »Han föredrager naturligt nog för resten den sortens folk, som endast eger förmågan att uttrycka sin beundran för honom — — —»¹

Vid tiden för Fleetwoods återkomst voro norrmannen Arild Huitfeldt, Carl Bildt och Robert Sager avdelningschefer i departementet. Den 27 januari skrev Fleetwood om dem i dagboken, delvis erkänn-samt, delvis klandrande. Därav må den i stort sett välvilliga karak-teristiken av den förstnämnde, som var chef för politiska avdel-ningen, här återges. »*Huitfeldt* tillhör en fordomdags stor familj, som mistat nästan allt af sin glans. Hvad man först lägger märke till hos honom, är, att han har en stark fysik och i följd deraf godt lynne, bevarad ungdomlighet och en del öfvermod. Å hufvudets vägnar ganska rikt utrustad, och med grundliga kunskaper, hvilka han alltjemt ökar. Har hvarken genom uppfostran eller skolan i världen blifvit en man af verld, men är en högst sympatisk menniska, på hvars ärlighet man kan lita. Om den yttre polityren endast föga bitit på honom, tyckes han åtminstone icke heller fallit offer för denna världens falskhet menniskor emellan.»

Efter denna karakteristik av en av tjänstemännen i »kabinettet» kan det vara på sin plats att återge, vad han den 31 mars skrev om en utländsk diplomat, den kände och populäre amerikanske minister-residenten Thomas.² Denne hade då rappellerats men skulle om några år återvända till Stockholm som minister. »Gör icke anspråk på att vara man af verld, hvilket han visserligen icke heller är, men har med sitt plumpa sätt och sitt alltid glada humör blifvit nära nog ett Stockholmsoriginal. Alltid talande som om han vände sig till en folk-massa har man sett denne typiske plebej med aldrig svikande god-modighet och nöje kretsas kring allt hvad som var förnämt och vackert. Mången gång svårt att låta bli att skratta åt honom men aldrig möjligt annat än hysa sympati för mannen, som sina 50 år till trots njutit av societetens nöjen som ingen. Med äkta yankee-nonchalance i afseende å rang och etikett har han likväl förstått att lotsa sig ge-nom svårigheter, på hvilka en man af verld kunnat göra sig illa.» Det har synbarligen roat Fleetwood att i starka färger måla den amerikanske diplomatens bild, och hans karakteriseringskonst visar sig däri på hög nivå.

Om de planer, Fleetwood hyste för sin egen person, skrev han öppenhjärtigt den 29 januari: »Mitt program för närmaste framtiden

¹ Dagboken 4 febr. och 30 juni 1885.

² Ett annat porträtt av T. av Fleetwoods hand finns i Corps Diplomatique i Stock-holm för femtio år sedan (Ord och bild 1939, s. 355 f.).

upptager som mål att göra mig så känd och omtalad som möjligt — känd för att vara en icke alldeles oduglig och okunnig person, omtalad genom att i societeten göra mig en ställning, som en af dess hjeltar. Med det förra afser jag att lägga grund för framtiden — med det senare att förskaffa mig en position, hvarifrån jag med tiden lättare kan svinga mig uppåt i samma mån, jag är mera känd. — — — Sålunda — så mycket arbete som möjligt och försök att göra mig känd både i den arbetsamma och den sysslolösa verlden för att i en framtid kunna förbinda dessa begge motsatser till ett och kraftigt verktyg.» Tre månader senare — den 29 april — konstaterade han, att han icke misslyckats i sin föresats att låta tala om sig. »Man har roat sig med att säga mycket ondt om mig, men som det nästan alltid händer, då en menniska bedömer en annan, har man sällan träffat hufvudet på spiken. Föraktar för djupt min nästa för att fästa mig vid hennes omdömen och föredrager, att man säger ungefär hvad som helst om mig, framför att man icke säger någonting alls.» Den stora majoriteten uppfattade honom som »en öfverlägsen ung man (hvari man kanhända icke har alldeles så orätt) med en kolossal egenkärlek, ett mycket nonchalant väsen och en mycket elak tunga.» Dock fanns det en minoritet, som hade en annan mening. Han var nöjd med denna sammanställning. »En minoritet, som håller med, och en majoritet, som fruktar — det är ungefär vilkoren för att lyckas.»

Att rikedom var av grundläggande betydelse för att göra karriär, kände Fleetwood sig fullt övertygad om. Man når icke långt utan parlamentariskt inflytande, och detta vinner man ej utan att ha en betydlig förmögenhet, placerad i jord. »Man må vara aldrig så mycket ett geni, det är mer än tvifvelaktigt, om man kommer någonstädes, saknar man detta parlamentariska ryggstöd.» För egen del var han rädd för att han måste göra sin karriär, »sådan den kan blifva, utan rikedomens hjälp och med känning af alla de obehag och hinder, som saknaden deraf utgör.³ När han betonade vikten av att äga förmögenhet, placerad i jord, för att vinna parlamentariskt inflytande, torde han ha tänkt på politiker av typen Gustaf Åkerhielm eller E. G. Boström, kanske också vissa engelska statsmän.

Som politiker visade sig Fleetwood i en tidigare anförd anteckning⁴ vara en utpräglad konjunkturman. Den 16 maj återkom han till detta ämne och ansåg, att han befunne sig på konservativ botten och icke kunde frigöra sig från sina aristokratiska sympatier och böjelser. Dock finge hans åsikter »en allt bredare demokratisk för att icke säga

³ Dagboken 21 maj.

⁴ PHT 1956, s. 124.

demagogisk botten. — — — Med massorna af folket — proletariatet om man så vill — sympatiserar jag fullkomligt och går gärna med om en hop ekonomiska och sociala reformer, hvilka för flertalet af de konservativa och liberala tyckas fullkomligt samhällsomstörtande. Bourgeoisiers rol i utvecklingen och nödvändigheten af dess herravälde på sin tid, är jag icke blind för, men jag tror att tiden för detta herravälde nu kommit till sitt slut, och jag har aldrig haft några sympatier för den s. k. medelklassen.» Slutet på denna intressanta deklaration av hans politiska åskådning är mycket betecknande. Hans ställning vore — åtminstone för ögonblicket — »den af radikal aristokrat».

Oaktat Fleetwood i mångt och mycket framstår som opportunist, hände det dock någon gång, att han i dagboken gick till rätta med den yngre generationens principlöshet. Detta ämne upptog han till behandling den 27 juni, och i sin skarpa kritik av den allmänna inriktningen hos det unga släktet inbegrep han även sig själv, vilket är tilltalande. Av hans utförliga argumentering må följande återgivas. »Den tid, man lefver i, är icke skapad till att dana män med grundsatser. Märker det på mig sjelf och andra. Opportunismen, men utan den svaga förklä[d]nad, hvori den ännu går, är de ungas lösen, men opportunismen i främsta rummet för en sjelf och dernäst för det allmänna. Man väntar en omhvälfning, hvilken sannolikt icke blir så omfattande, som man föreställer sig, och litet hvar söker följaktligen att ställa sig väl med den ovissa framtiden utan att därför glömma att hylla det närvarande, för att draga all möjlig nytta deraf, så länge det räcker.» Han kände sig säker på att det bland de tänkande och mest framstående av hans jämnåriga icke finnes en, som ej vore i stånd att — om det lönade sig — omfatta vilken mening som helst. I bredd med bristen på principer brukade hos den yngre generationen gå kärleken till vad som gör livet lätt och bekvämt. »Målet är icke att fylla sin kallelse på det ädlaste vis, om dertill kräfras uppoffringar, men att fylla lifvet med så många njutningar som möjligt — hvilket å ena hållet hos dem, hvilka sakna njutningarne, är anledningen till ropen mot den bestående samhällsordningen och å andra hos dem, hvilka hafva och vilja behålla njutningarne, anledningen till motståndet.»

Efter dessa pessimistiska betraktelser över den allmänna hållningslösheten och njutningslystnaden anmärker Fleetwood på »att den unga generationen med ganska stor fackbildning alldeles saknar den fasta grund som en vidsträckt humanistisk bildning skänker. A är en god jurist, B en god militär men dessutom och allrämest derutöfver

ingenting.» För egen del behövde han ej känna sig träffad av denna anmärkning. Trots flitigt deltagande i sällskapslivet fick han förtfarande tid till läsning av så väl skönlitterär som vetenskaplig litteratur. Bl. a. nämner han Macaulays *Historical Essays* som en guldgruva, där han fann »en af dessa träffande, honom egna karakteristiker, öfver männen, hvilka uppvuxit i en orolig tid.»⁵ Sedan sin tjänstgöring i London var han särskilt intresserad av engelsk politik. »England är», — skrev han den 29 juni — »hvad jag skulle vilja kalla Europas politiska barometer, och fördenskull följer jag med noggrannhet allt hvad som der tilldrager sig.»

Ehuru själv av pessimistisk läggning ställde Fleetwood sig dock kritisk mot den långtgående moderna pessimismen i den Bangska stilen. Han skrev härom den 6 april, att den »är endast en ny menniskoslägtets afgudadyrkan af sig sjelf på nya altaren. Tidens menniskor, hvilka icke äro starka och därför icke kunna finna sin njutning i helsan, finna den som andra sjuklingar i sjukdomen.» Vid läsning av dansk litteratur tilltalades han vid denna tid särskilt av Holger Drachmanns patriotiska författarskap. Sedan denne brutit med »den nya tidens literära heroer i hemlandet», hade han fått en »originalitet, som är hans särskilda egendom och icke enbart den eller den skolans. Han har tagit sig friheten tro på fosterlandskärleken och en hop andra för länge sedan till döden dömda s. k. illusioner.»⁶ Fleetwood tänkte sig »möjligheten, att Drachmann skulle vara förelöparen till en ny och bättre tid för vår litteratur».

Åt nöjeslivet och sin egen uppfattning därav ägnar Fleetwood en och annan gång några reflexioner i dagboken. Sålunda skrev han den 28 juni: »Nöjen, eller hvad man i allmänhet brukar förstå dermed, hafva icke någon stor lockelsekraft för mig. Då jag är tvungen att deltaga i dem, gör jag [det] och har mången gång rätt angenämt, men tar icke två steg för att söka dem. Det nöje jag i nöjet finner ligger egentligen icke i det utan deruti, att jag genom detsamma tror mig kunna arbeta på uppfyllandet af mina planer.» Den sista meningen, som är karakteristisk för Fleetwood, överensstämmer väl med vad han tidigare skrivit om fördelen av att delta i sällskapslivet.⁷

Under sommaren 1885 bodde familjen Fleetwood på Gröndal på Djurgården. Carl Fleetwood beskriver i dagboken den 7 juni, hur

⁵ Dagboken 27 juni och 3 juli.

⁶ Dagboken 31 maj.

⁷ PHT 1956, s. 107, 110.

han på morgonen denna dag njutit av den friska och rena luften och den ljusa, klara grönskan, »som är egen för början af juni». Emellertid var hans hälsa mindre tillfredsställande, och han plågades mycket av trötthet, som kändes tyngre än vanligt. Han försökte kura sig med frisk luft och en brunnstur — Emservatten — om morgnarna.⁸ Sedan han efter någon tid vänt sig till en läkare, blev han av denne tillrättad att för sitt bröstlidandes skull begiva sig till ett sanatorium — Tonsaasen i Norge. Sjukbetyget gällde minst två månader. Icke utan svårighet fick han av Lagerheim den begärda ledigheten. I sällskap med sin fader avreste han med tåget den 4 juli och anlände följande dag till Kristiania.⁹ Den 7 juli reste de per järnväg över Drammen och Hønefoss till Randsfjord och därifrån med ångbåt till Odnas och sedan den 8 i vagn — Carl Fleetwood gick en del av vägen till fots — till Tonsaasen. Då alla rum på sanatoriet voro upptagna, fortsattes resan till Fagernes i Valdres, »beläget vid en äkta, klar och frisk fjällsjö, omgifvet af höga berg — — —»^{10a} Där stannade de till den 23 juli, då de jämte resällskapet foro till Tonsaasen för att vistas på denna plats en tid. Följande dag konfererade Fleetwood j:or med läkaren på stället, och det tycktes icke vara någon fara med bröstet, om det än ej var starkt. Fagerneskuren hade säkerligen gjort gott. Själv ansåg han, att det, vari hans ohälsa egentligen bestode, vore det »olugn», vari han levde och vari han — mänskligt att se — måste fortsätta att leva.^{10b}

Utom hälsans förbättrande, vilket syfte synes ha uppnåtts under Norgebesöket, blev detta också i ett annat avseende av stor betydelse för Carl Fleetwood. Han hade ganska länge känt Clara Sandströmer, sympatiserat med henne och med förkärlek dansat med henne på balerna i Stockholm, där hon var mycket firad för sin fågring och sitt charmfulla väsen.¹¹ Hon var född på Tranholmen invid Lidingö den 28 juni 1861 och dotter till den 1869 avlidne envoyén Carl Johan Albert Sandströmer och Clara Gustava Sæve. På senare tid hade hon lidit av nervklenhet, och i hopp att råda bot därpå reste hon till Norge, där hon jämte sin yngre syster tillbragte en del av sommaren. Under resan dit och vistelsen där fick hon sällskap med Carl Fleetwood. De kommo varandra då närmare, och efter någon tid blev han djupt förälskad i henne. Dock ansåg han, att man icke kunde tänka på giftermål, förrän hennes hälsa avsevärt förbättrats

⁸ Dagboken 25 maj, 7 och 8 juni.

⁹ Dagboken 1, 4 och 5 juli.

^{10a} Dagboken 7 och 8 juli.

^{10b} Dagboken 23 och 24 juli.

¹¹ Jfr PHT 1956, s. 107.

och hon återvunnit levnadsmodet.¹² Småningom torde en förbättring ha inträtt, ehuru hon ej på länge blev fullt återställd till hälsa och krafter. Den 10 oktober 1885 eklaterades förlovningen,¹³ och den 22 maj 1886 firades bröllopet i Stockholm.¹⁴

Trots sin beräknande läggning och sin önskan att uppnå en ekonomiskt oberoende ställning, gärna genom rikt gifte, var Carl Fleetwoods äktenskap intet resonemangsparti. I stället följde han därvidlag sitt hjärtas ingivelse.

Under vistelsen på Tonsaasen inträffade ett avbrott i dagboksanteckningarna. Den 6 augusti slutar dagboken helt plötsligt med »Läste Ibsens Brand». Avbrottet räckte ända till den 27 maj 1887, således närmare två år. Anledningen därtill är väl sannolikt, att Fleetwoods sinne så upptogs av kärleken till Clara Sandströmer, äktenskapet och därigenom inträffande förändringar i hans levnadsförhållanden, att han icke kunde koncentrera sig på att skriva dagbok. Då denna viktiga källa till hans levnads historia för en tid saknas, är ej så mycket känt om vad som då hände honom i hans verksamhet som andre sekreterare i utrikesdepartementet eller hans personliga förhållanden i övrigt.

I äktenskapet föddes två barn, Georg (Görgen) Albert Carlsson, f. den 10 april 1887, † 6 mars 1935, vid sin död förste rådman i Uddevalla, och Gwendolen, f. den 12 juli 1888, förutvarande e. o. bibliotekarie vid Karolinska institutets bibliotek.

Inom departementets ledning inträffade under den dagbokslösa tiden tvenne betydelsefulla förändringar. Utrikesministern Hochschild avgick den 25 september 1885 och efterträddes av greve Albert Ehrensvärd, vilken därmed återvände som chef för det verk, där han tidigare tjänstgjort bl. a. som kabinetssekreterare. Lagerheim utnämndes den 29 oktober 1886 till minister i Berlin och efterträddes som kabinetssekreterare av Carl Bildt.

I bibliotekarien G. Fleetwoods ägo finns en samling brev till Carl Fleetwood bevarad, omfattande tiden 1883—1891, och likaså en samling koncept till brev från honom fr. o. m. hösten 1887 t. o. m. 1891.¹⁵ Bristen på källmaterial under den nämnda dagbokslösa tiden kan sålunda ej kompletteras med koncept från Fleetwoods hand. Bland

¹² Dagboken 27 och 30 juli.

¹³ Dagboken 10 okt. 1887.

¹⁴ Post- och Inrikes Tidningar 24 maj 1886.

¹⁵ De äro fördelade på tolv buntar med F:s egenhändiga påteckning av årtal m. m. Dessutom äger bibliotekarien Fleetwood en stor samling brev från Carl Fleetwood till hans fästmo, sedermera hustru, från åren 1885—91. Dessa brev, som till största delen äro av rent personlig art, äro ej tillgängliga för forskningen. Dock har jag för min forskning fått särskilt tillstånd att ta del av ett stort antal av dem.

de bevarade breven *till* honom från denna tid må två nämnas, som i någon mån belysa hans person och verksamhet. Von Ditten, vid denna tid attaché i Wien, skrev den 3 december 1886 som svar på ett brev från Fleetwood: »Altid er Dine Breve som kolde Dusche. Du har altid noget ubehageligt at melde. Men denne gang får jeg tage mod Støden och skamme mig meget over min Forsømmelse.» Det framgår ej klart, vilket fel Ditten gjort sig skyldig till, men det förefaller, som om han lagt en skrivelse på dossier, innan den var slutgiltigt behandlad. Fleetwood synes att döma av Dittens brev ha hållit ett vaksamt öga på fel, som begingos vid ärendenas handläggning. I mars 1887 skrev Taube till Fleetwood bl. a.: »Jag tror bestämdt att din flitiga penna saknas i Departementet. Jag sjelf är t. f. förste sekreterare och såsom sådan alltför hög herre för att göra något. I stället följer jag med uppmärksamhet den högre politiken . . .» Själv var Fleetwood sjuk vid denna tid. Taube uttryckte förhoppningen att snart få återse honom frisk och sund.

När Carl Fleetwood den 27 maj 1887 återupptog sina dagboksanteckningar, inledde han dem med sentensen »On revient toujours à ses premiers amours». Framställningen är numera i stort sett mindre utförlig än tidigare, troligen beroende på att omsorgen om familjen upptog en stor del av hans tid. Ett ständigt bekymmer var hans hustrus svaga hälsa, som på honom hade en nedtryckande verkan, allra helst som han själf kände sig ganska klen och hade svårt att intala henne ett mod och en hoppfullhet, varav han beklagligtvis icke hade mycket för egen del.¹⁶ Han klagat i dagboken över brist på jämvikt och har en känsla av en stundande olycka.¹⁷

I utrikesdepartementet var Fleetwood bl. a. sysselsatt med att utarbete en ny chiffercode. Härom skrev han den 4 juni: »Är ett lika otacksamt som tröttsamt arbete, men det har åtminstone en fördel den, att jag får vara ensam och i fred.» Bland andre sekreterarna rådde vid denna tid stor förbittring över att en utomstående, krigsfiskalen J. Hj. Tauvon, förordnats till förste sekreterare.¹⁸ Man kan förstå deras missnöje, då det endast fanns *en* sådan befattning i departementet. Hur Tauvon blev behandlad, skildras av Fleetwood den 26 augusti: »Roliga dagar måtte han icke hafva i Departementet, der han satts i bann, och tillfredsställelsen att utomhus gälla för diplomat och fin måtte vara betänkligt blandad af de dagliga för-

¹⁶ Dagboken 29 maj.

¹⁷ Dagboken 8 och 11 juni.

¹⁸ Dagboken 27 maj.

ödmjukelser och ohöfligheter, han får underkasta sig.» Hans bana i departementet blev ej heller långvarig. Förordnandet upphörde med utgången av 1888.¹⁹

Ett erbjudande att en tid under sommaren tjänstgöra som legationssekreterare i Köpenhamn accepterade Fleetwood med glädje, ehuru han av den anledningen måste avstå från sin semester. Den 17 juni avreste han med familj och anlände till Köpenhamn den 18.²⁰ Dagboken innehåller emellertid ej mycket om vistelsen i Danmark, då ett avbrott i dagboksskrivandet inträder fr. o. m. den 28 juni. Först den 12 augusti återupptar Fleetwood dessa anteckningar. I stället skrev han en särskild redogörelse för sina upplevelser och iakttagelser i Danmark under titeln *Anteckningar från Köpenhamns-tiden den 18 Juni—31 Juli 1887*.

Där skildrar han bl. a. en soaré, som kronprinsparet gav på Charlottenlund, där »nöjet var måttligt. Charlottenlund som slott är icke stort och icke kungligt. Parken deremot är beggedera. På sandplanen utanför slottet fick man promenera hela aftonen (lyckligtvis var det en vacker qväll) — herrarne i frack och hvit halsduk, hatten i hand, damerna i hvad som kallades visitdräkt.» Vid detta tillfälle kunde han se och iaktta de kungliga och hovpersonalen. Om drottning Louise skrev han: »Har varit mycket vacker och håller på att bli det igen, blott hon hinner blifva alldeles hvithårig. Är döf, så hon icke hör hvad man säger till henne, men ersätter denna i allmänhet ringa förlust med en stor talang att tala själf. Olyckligtvis talar hon så lågt, att man — att börja med åtminstone — har svårt att förstå henne. Drottningen är känd för att vara ett godt hufvud, och det påstås vara hon, som satt kronorna på sin mans och sina barns hufvuden. Ehuruväl hon förefaller väl liten är hennes uppträdande en drottnings och en grande dame's. Att hon icke kan åtnjuta stor popularitet, förstår man, då man ser henne. Hennes väsende är der till alltför exclusift aristokratiskt och nedlåtande älskvärdt.»

Under största delen av Danmarkvistelsen bodde Fleetwood med familj på Skodsborg, »ett af de vackraste af de många vackra ställena längs Sundets stränder.» De umgingos med och voro ständiga middagsgäster hos italienske ministern Marochetti och hans fru. Denne ägde stor artistisk begåvning och var en ytterst angenäm sällskapsmänniska, »originel och bonenfant med den anstrykning af bohème, som karakteriserar artister och diplomater.» Varje morgon begav sig Fleet-

¹⁹ Doss. 10 A Tauvon. UD:s arkiv. Om hans avgång skriver F. i dagboken 20—21 dec. 1888.

²⁰ Dagboken 11 och 27 juni.

wood till fots över Eremitaget och Dyrehaven till Klampenborg, varifrån han med järnväg eller spårvagn fortsatte till Köpenhamn. Vanligtvis återvände han med ångbåt kl. 1/2 4 e. m. och befann sig en timme senare på Skodsborg. I danska utrikesministeriet var han en gång närvarande, då svensk-norske ministern Lave Beck-Friis och danske utrikesministern baron Rosenörn-Lehn med högtidligt allvar under-tecknade en deklaration angående ömsesidig befrielse för svenska och danska undersåtar att vid rättegång ställa borgen för kostnad och skada. Baron Rosenörn hade enligt Fleetwood »en allrämest för en diplomat besvärlig oförmåga att hitta på hvad han skall säga. Ansträngningen, hvarmed han talar, blir understundom nästan komisk, då man jemnför den med obetydligheten i det sagda.» Som en av Rosenörns förtjänster nämner Fleetwood, att han var en frikostig mecenat. »Den verkliga utrikesministern», direktören Peter Vedel, gjorde icke intryck att vara en världsman, snarare en gammal professor. »Har sällan sett ett par så intelligenta ögon som hans. . . . Att han är en mer än vanligt duglig man, gör han ovilkorligen intryck af, och det ges intryck, hvilka icke bedraga.»

Åt beskicksningschefen Beck-Friis ägnar han en fin karakteristik, varav följande må återges. »Man lefver icke någon längre tid tillsammans med Beck-Friis utan att fatta verklig tillgifvenhet för honom och utan att skänka honom den aktning, för att icke säga beundran, en verklig karakter i ordets goda betydelse alltid måste afkräfvat iakttagaren. Beck-Friis har, hvad det yttre angår, en sällsynt aristokratisk och sympatisk apparition, och hvad som hos honom är det kanhända mest sympatiska är det intryck af jemnvigt, han gör. Han har förstått att med förfiningen hos den närvarande tide-rymden förena det solidaste och bästa af den gamla; framförallt har han genom lyckliga naturliga anlag att börja med, fasta principer, dernäst, förstått att undgå det haltande och ostadiga hos andra nutidsmänniskor . . . » Dessa ord göra ett desto starkare intryck, som de härröra från en man med Fleetwoods skarpa blick för mänskliga svagheter och sparsamhet på lovord.

I sin redogörelse för vistelsen i Danmark ingår Fleetwood slutligen på de politiska förhållandena, partistriderna m. m. »Partierna frodas — men på landets bekostnad.» Han ansåg, att konseljpresidenten Estrup hade den förtjänsten, att han »brutit udden af den parlamentariska fraseradikalism, som på sin tid hotade att öfversvämma Danmark.» Vad förhållandet till Tyskland beträffade, fruktade han den överhandtagande germaniseringen, som hotade att drabba också Sverige. »Hos oss göra höga vederbörande hvad de förmå för

att förskaffa oss äran att vara tyska vasaller.» Hans fasta övertygelse var, att de skandinaviska folken endast genom en nära sammanslutning kunde fortfara att vara sig själva.

Ett brev till Fleetwood från andre sekreteraren greve Herman Wrangel den 15 juli ger någon upplysning om hur en hemmavarande kollega hade det. Han hade varit anställd som uppvaktande hos besökande siameser, vilka sågo underliga ut vid första påseendet men vid närmare bekantskap befunnos vara ganska intelligenta. »Trött-samt var det emellertid att valla dem — väl att det blott varade ett par dagar.²¹ Utrikesministern med familj hade haft en lyckad utfärd för corps diplomatique till Skokloster med ångaren Sköldmön. För övrigt rådde det som vanligt — tillägger Wrangel — feberaktig brådska i departementet.

Efter Fleetwoods hemkomst skrev Beck-Friis till honom den 8 augusti, där han bl. a. tackade honom för »all flitig arbetshjelp och trefnad» under den alltför korta vistelsen i Köpenhamn. Ytterligare ett brev till honom, som berör hans tjänstaktighet, är skrivet av chefen för kameralavdelningen i utrikesdepartementet greve Fredrik von Rosen, daterat Hedenlunda den 9 september. Sedan von Rosen bitt om Fleetwoods hjälp i ett tjänsteärende, fortsätter han: »Jag vänder mig till Dig, emedan jag vet, att Du med godt hjerta gör en tjänst, när Du så kan.»

I sin dagbok uppehåller Fleetwood sig med förkärlek vid Lagerheims person. Den 30 augusti skrev han om denne, att han ägde mer än vanlig duglighet samt att han »med skäl fått anseende att vara den mest framstående i karriären». Dock var han, vad åsikterna beträffade, opportunist, »d. v. s. färdig att gå in på ungefär hvilken kompromiss som helst. Hör till den sortens folk, som vill hafva en fot i hvardera lägret. Från doktrinär frihandlare för ett år sedan har han nu förvandlats till en anhängare af medelvägsåsigterna och kommer bestämdt att som absolut anhängare följa den af fanorna, som visar honom vägen till konseljen. Det skulle förvåna mig, om Lagerheim icke uppnådde sitt mål, statsrådstabureten, men det skulle förvåna mig mer, om hans politiska bana blefve lång eller lysande.» Om en av sina kolleger bland andre sekreterarna, Jochum Beck-Friis, skrev han den 14 november: »Beck-Friis ser i trots af sina 26 år ut som en aderton års gosse, men han förenar med egenskapen att vara bien né en sällsynt hederlig karakter af det slag, som är sällsynt i våra dagar. Ritar mycket väl. Har, fruktar jag, icke stor framtid

²¹ Det var prins Devawongse jämte brorsöner och svit, som besökte kungafamiljen. Post- och Inrikes Tidningar 13 juli.

som embetsman.» I detta fall misstog sig Fleetwood.²² Beträffande Beck-Friis' förmåga att rita finns det i bibliotekarien G. Fleetwoods ägo av hans hand ett antal talangfullt gjorda karikatyrer, föreställande Carl Fleetwood m. fl. tjänstemän i utrikesdepartementet och andra personer (en av dem återges i förminskad storlek s. 13).

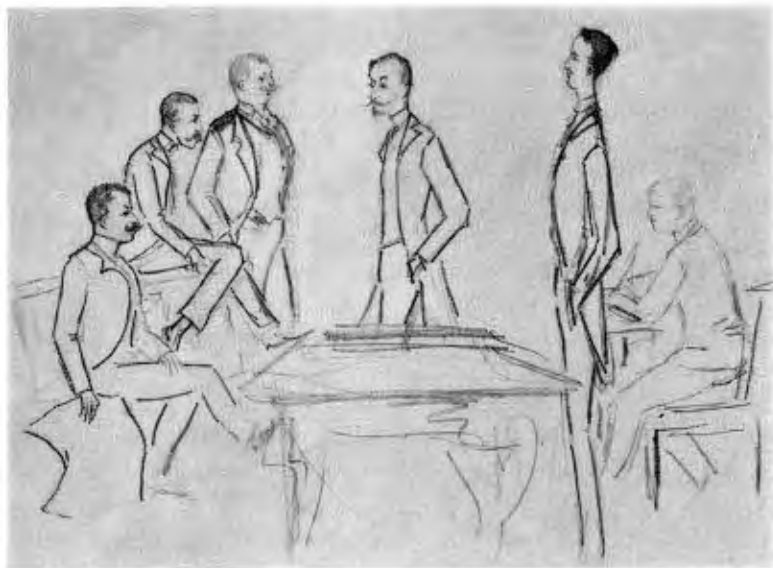
Riksdagsmannavalet i september, som gällde striden mellan protektionister och frihandlare, intresserade Fleetwood i hög grad. I dagboken skrev han den 20 september, att han ämnade rösta på protektionistlistan. Visserligen trodde han, att Stockholmsvalet vore en på förhand förlorad sak, »men efter min öfvertygelse är ens röst åt den listan åtminstone en mindre åt liberala valmansföreningens koryféer, och det är deras uteslutande ur politiskt sanitär synpunkt, jag skulle önska. . . . Att i en tid som denna bryta med frihandeln som doktrin blir alltid en välgärning, ty vi äro för närvarande icke tillräckligt rika att betala oss lyxen af en doktrinär finanspolitik. Kan icke säga mig vara protektionist, men i denna stund står jag närmare protektionisterna än frihandlarne, och det hur mycket jag än från teoretisk synpunkt anser de senares teorier de förras öfverlägsna.»

Fleetwood, som sedan gammalt en och annan gång brukat besöka folkmöten av olika slag, åhörde den 30 oktober ett föredrag av general Booth, frälsningsarméns grundare. Härom skrev han i dagboken samma dag: »Som engelsmän i allmänhet talade han lugnt och förståndigt utan fraser och med innehåll i det sagda. Hans tal . . . kunde icke annat än göra ett fördelaktigt intryck.» Vad utseendet beträffade, hade han rovfågelsnäsa och mycket intelligenta ögon med en skarp och på samma gång fanatisk blick. »Booth i ridhuset var mera konung än Oscar II i går i en salong, der alla böjde sig för honom» — så slutar han sin karakteristik av frälsningsgeneralen.

Prins Oskars förlovning med fröken Ebba Munck väckte helt naturligt stor uppmärksamhet i de kretsar, där Fleetwood rörde sig. Den 10 januari 1888 antecknade han i dagboken, att denna sak var samtalsämnet på norske statsministern Richters bal och att hela uppmärksamheten var riktad på kontrahenterna. »Prins Oscar tog saken mycket lugnt och naturligt — var alltigenom fästman, så mycket man kan vara, innan förlofningen är eklaterad.» Stora slottsbalen, som inträffade den 21 januari, var en av de vackraste, som Fleetwood sett, »men också den öfverfullaste. Emedan alla menniskor skulle se fröken Munck, som de flesta aldrig sett, blef trängseln i Hvita Hafvet omåttlig.»²³

²² Jfr PHT 1956, s. 97 f.

²³ Dagboken 21 jan. 1888.

Teckning av J. Beck-Friis, föreställande andre sekreterarna i U. D. omkr. 1887, från vänster: Taube, Wrangel, Wedel Jarlsberg, Fleetwood, von Ditten och Beck-Friis (jfr s. 12).

Dagboksanteckningarna efter Carl Fleetwoods giftermål innehålla icke längre sådana högtflygande framtidsplaner som tidigare. Äktenskapet och särskilt bekymren för hans hustrus svaga hälsa torde vara förklaringen därtill. Han klagar också över att han själv kände sig sjuk, modlös och orolig.²⁴ Om en viss resignation vittnar följande anteckning den 31 augusti 1887: »Tillbringar större delen af min dag i Departementet. Hvad tjenar det egentligen till att arbeta, som jag gör. Möjligen om en hel hop år en ministerplats som lön, men det är icke den framtid, jag drömt om. Grannlåten är nog bra, men äran är icke mycket värd, när makten icke följer med.» Belysande är, vad han samma dag skrev till sin hustru: »Min dröm har alltid varit att en gång blifva en man, som skrefve sitt namn djupt i historien, en sådan, som Magnus Ladulås sade om sig sjelf, 'hvars rykte icke dör med klockringningen öfver hans graf'. Och den drömmen, som jag en gång var så säker på, att den skulle uppfyllas, måste jag, det kan icke hjälpas, uppgifva tant bien que mal, och i stället för förverkligandet af ungdomens storhetsdrömmar egna min mannaålder åt sträfvandet att åtminstone få gå ned i min graf med medvetandet att

²⁴ Dagboken 3 sept. 1887.

hafva gjort min pligt.» Det är tilltalande, att Fleetwood numera nöjde sig med ett anspråkslösare mål för sina strävanden än han tidigare haft i sina storhetsdrömmar. Att han fann arbetet i departementet enformigt, framgår av ett brev den 17 december till hans vän från Paristiden den danske diplomaten Reventlow, där han skrev, att han vore blott en »commis de bureau, och den egentliga omvexlingen i en sådans lif brukar bestå i formatet på papperen, han handskas med.» Han tyckte, att det var på tiden, att han finge lämna Stockholm och sträcka vingarna till flykt ut på kontinenten.

Från januari 1888 härrör en uppsats av Fleetwoods hand, Corps Diplomatique i Stockholm, som innehåller kvicka och roliga skisser av Stockholmsdiplomaterna med familjer ända från 1883, då han började tjänstgöra i utrikesdepartementet. Av hans litterära kvarlåtenskap är detta opus det första, som publicerades, nämligen i Ord och bild 1939 (s. 347 ff.) under rubriken Corps Diplomatique i Stockholm för femtio år sedan.²⁵ Där finns bl. a. en färgstark beskrivning av portugisiska ministern, det gamla originalet Soto Maïor. Spanske ministerns fru, M:me de Castellanos, prisas för sin fågning och begåvning. Hon är »mycket vacker; glad, livlig och sprittande kvick men på samma gång fri från elakhet, har hon förvärvat stor popularitet Så vacker som hon och så tråkig som hennes Lorenzo är, hade det kanhända icke varit så underligt, om ryktet haft något att säga om henne, men märkvärdigt nog har förtalet aldrig ens nalkats henne. Skönheten är visserligen icke sällsynt här i landet — utom i societeten, och hennes succès har därför blivit så mycket större helst som den spanska typen genom sin sällsynthet här uppe gör dubbelt så livlig verkan».

Under år 1888 saknas dagboksanteckningar för vissa tider, nämligen 26 januari — 9 maj och 28 juli — 22 september. Såsom framgått av det föregående, kompletteras dagboken i någon mån av den Fleetwoodska brevväxlingen. Det hände emellanåt, att utomlands placerade kolleger vände sig i brev till honom för att få upplysning om sina befodringsutsikter, personalplaceringar, nyheter från utrikesdepartementet m. m. Naturligtvis var det icke alltid så lätt att svara på sådana frågor, och svaren kunde ofta icke vara vidare upplysande. Sålunda fick attachén i Paris friherre Gustaf Falkenberg, som frågat om befodringsutsikterna, till svar den 1 november 1887: »Uppriktigt sagdt, Du hade lika gerna kunnat fråga mig om hvad gubben i månen tänker. Jag tror, att ingen riktigt kan svara Dig på de uppkastade frågorna.» Dock delgav han Falkenberg vissa funderingar rörande

²⁵ Jfr PHT 1956, s. 97 och ovan s. 2.

möjliga omflyttningar, ehuru han tillade, att hela kombinationen vore haltande. Den 22 mars 1888 skrev greve Taube, vid denna tid legationssekreterare i London, och påminde om den personalförstärkning, som beskickningen väntade sig. »Den utlofvade attachén» — framhöll han — »har ännu ej afhörts — troligen sitter han fast i en snödrifva, men kommer han väl i dagen igen då vårsolen börjar tina upp drifvorna. För resten ganska skönt få en attaché, och borde dylika tingestar finnas på hvarje legation, ty passar det sig ingalunda för legationssekreterarens höga nåde att sjelf sitta och kopiera, förutom att det är dödande tråkigt.» Vare sig Taubes klagobrev hade verkan eller ej, så anställdes friherre G. F. N. Åkerhielm som attaché i London den 9 april.²⁶ Sedan Taube förflyttats till S:t Petersburg, skrev han den ^{30 juni}_{12 juli} till Fleetwood: »Om hvad som händer och sker i Kabbis, svärfvar jag i djup okunnighet, och vore du en hedersvän, om du någon gång ville lyfta litet på slöjan.» Ytterligare ett brev till Fleetwood må nämnas i detta sammanhang. Attachén i Madrid Erik Trolle (sedermera utrikesminister) besvarade den 1 juni 1888 ett brev »med ty åtföljande uppsträckning, som jag med ledsnad ser mig ha gjort mig förtjent af. Jag gör det med tacksamhet,» tillade han, »ty lagen var dock kryddad med något litet evangelium, och som jag ej älskar för mycket svafvel i predikningar, så gjorde ditt evangelium en lättnad för mitt skuldbelastade samvete.» Saken gällde ett från beskickningen avsänt, delvis otydligt chiffertelegram. I fortsättningen av brevet anförde Trolle plausibla skäl till förklaring av malören, ehuru han betonade, att det ej var ett försök till ursäkt.

Om förhållandena i departementet och utrikesrepresentationen innehåller dagboken från maj till juli åtskilliga upplysningar. Den 13 maj meddelar Fleetwood, att utrikesministern Ehrensvärd utan att höra någon beslutat skicka Wedel till England. Denne hade önskat komma till Paris, och kabinettssekreteraren Bildt hade lovat honom det, »men som Bildt icke är grata persona hos sin högste chef, var hans bistånd icke någon rekommendation, helst det under alla omständigheter knappast kunde anses lämpligt, att den yngste legationssekreteraren för annan orsaks skull än en personlig önskan skulle erhålla den bästa platsen.» Av sina kolleger andre sekreterarna prisade Fleetwood särskilt von Ditten. Han hade stor arbetsförmåga samt ett redigt och lugnt huvud. »Utan att göra väsen af sig kommer han småningom att arbeta sig fram till en framstående ställning, som han i

²⁶ Kongl. Utrikesdepartementets kalender 1888, s. 93. Koncept till skrivelse om Å:s anställning i London till ministern därstädes från utrikesministern 21 mars. Doss. 10 A Åkerhielm, G. F. N. UDs arkiv.

så fall säkerligen kommer att blifva vuxen. . . . Till det yttre äfvensom i sitt sätt har [han] en slående likhet med prins Carl.» Fleetwoods uppfattning om Dittens framtidsutsikter bekräftades sedermera av verkligheten.²⁷ Wedels förflyttning från Stockholm kände Fleetwood som en förlust. Han »är en man af ära och en god kamrat, som jag håller af». I fortsättningen skrev han om den Wedelska gästfriheten: »Wedels hafva fört det kanhända präktigaste men säkert det gladaste huset i Stockholm, och ändock är jag icke tillräckligt barn af min tid för att icke mera sakna värdfolket än huset.» In i det sista gjorde de skäl för sin gästfrihet. Här om berättar Fleetwood: »I morgon skola Wedels resa till London — i afton hafva de gifvit en souper, som om tanken på flyttning aldrig fallit dem in.»²⁸

Den nya chiffer, som Fleetwood sysslat med i nära två år,²⁹ blev färdig i maj 1888, och han fick 500 kr. i extra arvode därför. Själv ansåg han, att arbetet vore långt ifrån felfritt men icke så litet överlägset den chiffer, som hittills begagnats.³⁰ Den 30 juni antecknar han i dagboken, att J. Beck-Friis och Ditten rest på semester samt att Wrangel gjorde Colletts tjänst och vore fullt upptagen på arkivet.³¹ Av andre sekreterarna var endast Falkenberg och han själv kvar. Den förre ansåg han icke särdeles »arbetsdugtig», och själv skötte han också konsulatavdelningen. »Följaktligen en arbetsam tid, men jag älskar arbetet i samma mån jag känner mig vara nervös och orolig. Ett rastlöst arbete är och blir bästa sättet att glömma sig själf, när det är *det*, man vill.»

Som ett exempel på sällskapslivet i de högsta kretsarna må nämnas, vad Fleetwood berättar den 21 maj om en bjudning hos utrikesministern. Två prinsar deltog i festen. »Societeten var icke stor och icke rolig heller.» Gästerna räknas upp med vissa kommentarer. Slutligen tillägger Fleetwood: »Om sjelfva tillställningen har jag endast att citera, hvad Lagerberg [greve Sven] sade mig: 'Ja, det här är djeifligt, men det är ju herrarnes yrke'.»

I dagboken finnas åtskilliga uppgifter om Ole Richters avgång från statsministerämbetet och tragiska död. Fleetwood konstaterade den 18 juni, att om denne skulle kunna uppstå från de döda, »vore

²⁷ Dagboken 16 maj. Jfr PHT 1956, s. 97.

²⁸ Dagboken 9 juni.

²⁹ Jfr ovan s. 8.

³⁰ Dagboken 19 maj.

³¹ Det hände också andra somrar, att någon 2:e sekr. skötte arkivet under Colletts ledighet. 1886 vikarierade Wedel några veckor för Collett. R. Omang, Norsk utenriks-tjeneste. Grunnleggende år, s. 99. Oslo 1955. Jfr också nedan s. 26. I detta sammanhang må nämnas, att 1878 års instruktion för UD föreskrev, att en 2:e sekr. skulle vara ständigt biträde åt arkivarien. T. Gihl. Den svenska utrikesförvaltningens historia, s. 443 f. Uppsala 1935.

han i detta ögonblick populär i en grad, han sjelf säkert aldrig vågat hoppas på». Bland andra följder, som Richters självmord haft, vore ett nytt uppblossande av det svenska norskhatet.³²

Den vid denna tid aktuella frågan om L. O. Smiths spritexport till Spanien behandlas också i dagboken³³. För sin del ansåg Fleetwood, att Spanien haft rätt att pålägga konsumtionsskatt och efterskatt på Smiths spritlager. »Kongl Majts Regering har emellertid tagit en annan ställning till frågan och — som det tyckes mig på alldeles ohållbara grunder — stödt sig på artikel 9 i Handelstraktaten.» Felet tillskrev han Bildt. »Smith hade, om han velat, mer än väl kunnat göra sig af med hela sitt i Spanien befintliga spritlager, innan den nya konsumtionsskatten fastställdes, men, säker som han var, att efterskatten skulle efterskänkas honom, qvarhöll han spriten på lager för att då prise[r]na till följd af konsumtionsskatten stego, kunna stoppa skilnaden i sin ficka. Att Spanska Regeringen icke hade lust att låta Smith göra en god affär på statskassans bekostnad, må man icke förtänka.»

Den 12 juli fick Fleetwood av utrikesministern tillsägelse att den 17 resa med konungen till Norge. Till följd av ett besök i Stockholm av kejsar Vilhelm II (26—27 juli) blev resan emellertid uppskjuten till den 28.³⁴ Vistelsen i Norge, som varade till den 28 augusti, skildras av Fleetwood i högeligen intressanta, ofta fängslande, dagboksartade brev till sin hustru. Tack vare bibliotekarien G. Fleetwoods tillmötesgående har jag haft tillgång till dessa brev. Handläggningen av ämbetsärenden framgår av en mängd brev, växlade med Bildt, Lagerheim, Wedel m. fl.³⁵

Vad som förvånade Fleetwood på resan till Kristiania var, att det hurrades på nästan alla norska järnvägsstationer och att man trots regnet överallt längs banan hade folk, »som då tåget passerade stämde upp några glädjetjut.» Han tycktes ej fästa större vikt därvid, men konung Oskar höll efteråt en föreläsning för honom i norsk politik, vars innebörd var, »att han och hela hans familj var öfver all beskrifning älskad här i landet. Särskildt påpekade han för mig», tillägger Fleetwood, »hvilken entusiasm som i trots af regnet rådde i går vid hans ankomst. Ett halft hundratal gatpojkar skråla och väsnas och genast äro kungliga personer färdiga att tro det vara ett osvikligt bevis på folkets kärlek och rojalism.»³⁶ I ett brev till sin hustru den 11

³² Dagboken 4 juli.

³³ 1 juli.

³⁴ Dagboken 13, 26 och 27 juli.

³⁵ Breven finnas i en av de ovan s. 7 nämnda buntarna.

³⁶ Brev till friherrinnan Fleetwood 29 och 30 juli.

augusti skildrar han målande en resa i konungens sällskap till Moss. Den gången gynnades man av vackert väder, och landskapet visade sig till sin fördel. »Öfverallt längs vägen folk, som hurrade. Vid stationerna, tillochmed der man icke stannade, flaggor och äreportar, blommor och buketter. Kungen blef följaktligen vid allt bättre och bättre humör. Kl. 12 kommo vi till Dilling. Dånande hurrarop. Formandskabet (= kommunalnämnden) kom fram till waggonen. Ord-föranden, en brorson till excellensen Sibbern, höll tal; bondgubbarne stodo med hatten i hand. Gud beware Kongen! — och nya hurra-rop.» Fortsättningen av resan gick i samma festliga stil. Folksången sjöngs med ackompannement av militärmusik. Vart man kom, bjöds det på riklig undfägnad. En déjeuner, som i själva verket var middag, avåts kl. 1, och så följde ånyo en middag kl. 5. Därom skriver Fleetwood, att han aldrig i Stockholm och knappast i Paris varit med om en liknande bankett. Slutligen åt man supé på ett tredje ställe. »På hemvägen som på bortvägen hurrades det, och öfverallt voro land-ställena illuminerade.» Så mycken hyllning av folkets breda lager är väl ett bevis för att konung Oskar vid denna tid var populär åtminstone i denna trakt av Norge.

Beträffande förhållandet mellan konungen och norske statsministern Johan Sverdrup ville den förre i samtal med Fleetwood göra gällande, att Sverdrup var honom personligen tillgiven. Fleetwood ansåg för sin del, att det *nu* vore statsministerns intresse att stödja sig på konungen, alldeles som det förr varit hans intresse att anfalla honom. Dock anför Fleetwood i ett annat sammanhang, att han hört många människor proponera kungens skål och sluta med ett Gud beware konungen, »men något som Sverdrups *Gud beware Kongen* har jag aldrig i mina dagar hört. Det var helt enkelt sublimt, och det är på fullaste allvar, jag säger det. Har aldrig tänkt mig att man i blotta tonfallet i orden Gud och Kongen kunde inlägga så mycket.»⁸⁷ Själv hade Fleetwood mycket höga tankar om Sverdrups intellekt. Den 5 augusti skrev han till sin hustru, att denne »är en af samtidens mest verkligt begåfvade män (för honom som för Norge är det en olycka, att han är född i det här landet, der utrymmet är för litet)».

I förväg hade han tänkt sig, att vistelsen i Kristiania skulle bli uteslutande sommarnöje,⁸⁸ men hans tid upptogs i hög grad av att stå konungen till tjänst, och han föranleddes därav till ständiga resor mellan staden och Bygdö, där denne bodde under större delen av Norgevistelsen. Oskar II:s blivande resa till Berlin för att såsom fadder

⁸⁷ Brev till friherrinnan Fleetwood 30 juli och 2 aug.

⁸⁸ Brev till friherrinnan Fleetwood 14—15 aug.

bevista den nyfödde prinsens av Preussen dop i Potsdam den 31 augusti gav Fleetwood full sysselsättning. »Skrifver och telegraferar utan all återvändo», hette det i brev till Wedel den 19 augusti. Det gällde allt möjligt, som sammanhänge med resan, officiell inbjudan, doppresenter, tågtider m. m. Berlinresan komplicerades av att kejsaren ville förläna konung Oskar en militär hedersbevisning, antingen chefskapet för ett preussiskt regemente eller en grad i tyska marinen. Efter en viss tvekan och sedan statsministern friherre Bildt och utrikesministern tillrätt konungen antaga erbjudandet löstes frågan så, att denne av kejsaren utnämndes till amiral à la suite i tyska marinen, och att kejsaren av Oskar II fick samma rang i svenska flottan.³⁹

Fleetwoods ställning i förhållande till konungen var icke alltid så lätt. Han skrev härom till sin hustru den 18 augusti: »Kungen är mycket snäll att hafva att göra med men det är omöjligt att få ett bestämdt eller helt besked af honom, och har man efter mycket besvär lyckats få någonting uppgjordt, är det mer än troligt, att man några timmar efteråt får helt nya föreskrifter. Sådant kan vara förargligt nog, när man handlar på eget ansvar, men är ens rol mellanhandens, så är det understundom öfver all beskrifning obehagligt att gifva order och kontraorder, allt efter den kungliga viljans obegripliga fluktuationer.»

Till gengäld för sitt mödosamma och krävande arbete kom Fleetwood att i hög grad åtnjuta konungens förtroende; Hans Maj:t visade honom sin bevågenhet på många sätt. I breven till sin hustru ger han några exempel därpå. Den 11 augusti skrev han: »I dag på morgonen när jag var uppe [på] slottet (Kungen låg öfver natten i staden) sken Nådens solsken öfver mig i all dess glans.» Än mera uttrycksfullt skrev han den 22: »Tog mig i famn och klappade mig och var särdeles förtjust öfver ett telegram jag hade skickat honom under hans besök på Fritzehus. Därefter under en timmas tid — som en engelsman skulle säga — 'closeted' med den Høge Herren, som i sin vänskaplighet gick ända derhän att läsa upp för mig prinsarnes bref. Prins Eugènes brefstil tyckte jag om.» Emellanåt hände det, att konung Oskar inhämtade Fleetwoods mening i någon fråga, såsom då det var tal om vilka statsråd som skulle delta i konseljen i Malmö före avresan till Tyskland.⁴⁰

³⁹ Koncept till brev till C. Bildt 25 aug.; chiffrtelegram till konungen från excellenserna Bildt och Ehrensvärd s. d. Fleetwoods brevbunt rör. Norgebesöket. Telegram från Lagerheim till UD 30 aug. Doss. 2 E 14, RA. Post- och Inrikes Tidningar 1 sept.

⁴⁰ Uppteckning om denna sak av F. 24 aug. Ingår i brevsamlingen om Norgeviselsen.

Vid slutet av sin Norgevistelse kände Fleetwood sig övertygad om att hans tjänstgöring där skulle kunna gynnsamt påverka hans kommande karriär. Däröfver skrev han till sin hustru den 25 augusti: »Som jag nu, *faute de mieux*, har den löjliga idén att, om jag icke kunnat få annat af hvad jag drömt mig, skulle jag åtminstone göra mig en ställning i verlden, spela en rol på vår lilla teater och försöka att göra något godt . . ., är det mig alltid en slags tillfredsställelse att se, när jag tagit ett steg framåt, och i det afseendet tror jag, att min Christianiasejour kommer att hafva sin betydelse.» Samma dag gav han uttryck åt sin tillfredsställelse öfver att icke ha många dagar kvar i Kristiania. »Man kan blifva trött tillochmed på sötsaker och, äfven om jag med stor belåtenhet kommer att se tillbaka på den här tiden, har den icke varit så öfver all beskrifning angenäm, att jag icke med förtjusning reser hem igen.»

Ytterligare ett bevis på konungens bevägenhet lämnades Fleetwood kort efter hans hemkomst till Stockholm. Den 4 september blev han kallad till konungen, som ville tala om en del återstående norska affärer. »Besöket roade mig», — meddelar han i brev till sin hustru följande dag — »emedan jag aldrig tänkt mig, att mottagandet skulle vara så obeskrifligt charmant. Stor betydelse har ju saken icke, men det har alltid sina fördelar att stå väl på högsta ort — om icke annat därför att, behöfves det, kan man gå upp till den höge Herren och säga honom hvad man⁴¹ har på hjertat.» Sålunda hade den relativt korta Norgevistelsen visat sig vara till nytta för Fleetwood genom de goda förbindelser, han därvid fått med monarken. Av vad han tillägger i sitt brev framgår också, att han vid behov skulle förstå att ta vara på de möjligheter, som härigenom givits honom för framtiden.

En episod från kung Oskars vistelse i Norge sommaren 1888 förtjänar att räddas från glömskan, sådan den med stor talang berättas av Fleetwood i brev till hans hustru den 14—15 augusti. Där meddelar han först, att hovet aldrig utövat någon »dragning» på honom. »Derför har jag att tacka dels min egen karakter, dels den uppfattning, min Far, som ändå såg det från den möjligast fördelaktiga sidan, förstått att ingifva mig. Och äfven om så ej varit, tror jag, att dessa veckors norskt hoflif, under hvilka jag ändå haft endast blommorna, skulle varit tillräckliga att bota mig.»

»Till exempel i går måndag» — fortsätter Fleetwood — »då jag kom ut till villa Victoria⁴² i hållande regn, fann jag Kungen och hans herrar

⁴¹ I texten står det »han».

⁴² Konungen bodde där under sin vistelse på Bygdö.

i fullt arbete med att bära stenar till en bro mellan stranden och en klippa, som låg en bit ute i sjön. Det var ingen mer än Kongl Majt sjelf, som tyckte det vara ett nöje och likväl gingo alle man och buro på stenar, ingen under andra omständigheter ens velat vidröra. Efter slutad föredragning blef äfven jag tvungen att stöta till arbetsstyrkan, och jag kände en viss stolthet öfver att se mig kunna bära långt större stenar än jag trott vara möjligt — — — Som Drottningen med suite skulle komma till middagen och man till följd af det fula vädret måste äta inomhus gjorde Kungen mig en mycket vacker ursäkt öfver att han icke kunde bjuda mig qvar, — och rätt så nöjd var jag, ty broarbetet hade alldeles blött ned mig. I dag känner jag efter i armar och rygg, hvilka ansträngningar jag gjort som god undersåte.»

I ett senare bref till samma adressat — den 16 augusti — berättar Fleetwood, att kungen fortsätter med att bygga sin bro, »och jag har i dag på morgonen hjälpt till en stund med arbetet. Det är egendomligt, att han kan vara ett sådant barn, helst efter allt hvad han genomgått, men, så tysk han vill vara, rinner det icke så litet gascognerblod i hans ådror. Det är kuriöst faktum, att han icke kan se de rätta proportionerna i någonting — bron, han bygger, tyckes honom nu lika viktig som de 'ansträngande regeringsbekymren' — för att citera Agamemnon i Sköna Helena.» Fleetwood berättar vidare följande dag, att han tillbragt hela förmiddagen ute på Bygdö för att lägga sista handen vid Kongl. Maj:ts brobygge. »Man skulle nästan tro, att det stenkumlet utgör honom ett dyrbart minne, och det skulle icke förvåna mig om Högstdensamme en vacker dag läte inhugga sitt namn i en af stenarne, hvilka nästa storm säkert kommer att sopa bort. Alla innevånarne i grannvillorna hafva varit inbjudna att taga i betraktande bron för att beundra den. Mig roade det att se en del af de goda fruarnes och fröknarnes ansträngningar att låtsas beundra hvad de i grund och botten slet icke kunde finna så märkvärdigt.»

Det är en belysande bild av kung Oskar på sommarnöje tillsammans med sina hovmän och traktens folk, som Fleetwood här tecknar jämte egna kritiska reflexioner.

Carl Fleetwood hade ej länge hunnit tjänstgöra i kabinettet, förrän han blev erbjuden att i c:a sex veckor vikariera för Taube som legationssekreterare i S:t Petersburg. Hans dagboksanteckningar från resan dit och åter samt tjänstgöringen där ha publicerats i Svensk Tidskrift 1954, s. 327—352, under titeln »S:t Petersburg hösten 1888. Utdrag ur efterlämnade dagboksanteckningar». För sin framtids skull

ansåg han sig icke kunna säga nej till detta erbjudande, ehuru han helst velat slippa undan, bl. a. av det skälet, att hans hustru ej kunde följa med honom. Han avreste den 2 oktober, och han skildrar båtresan till Åbo en kall, blåsig, sollös höstdag och vidare tågresan genom Finland till Petersburg, dit han anlände den 5. Dagen därpå trädde han i tjänst på legationen.⁴³

Chef för beskickningen var sedan 1873 Fredrik Due. Han karakteriseras av Fleetwood sålunda: »Godt hufvud har han väl näppeligen, men munvig är han som få. Tillochmed om han hade all verldens esprit, kunde den icke räcka hela dagen om, men det är hans pretention. Egentligen en rätt snäll och beskedlig menniska. Undantag gjordt för mat, konstsaker och musik tror jag icke, att han begriper mycket annat här i verlden. Som så många andra diplomater har han aldrig förstått att taga sitt yrke på allvar men stannat vid det myckna formela derinom.»⁴⁴ De Förenade rikenas generalkonsul G. L. Sterky var enligt Fleetwood »en gammal hedersman, 80-årig men vid full kroppslig och andlig vigör. Vållig som få har han för mig fattat den lifligaste vänskap. . . . Är mycket rik och åtnjuter på börsen anseendet att vara en af Petersburgs förnämsta affärsmän.» Han bjöd Fleetwood på upprepade operabesök. Denne fann därvid, att uppsättningsprakten alltid var bländande. Militärattachén, sedermera svenske ministern Edvard Brändström, hörde ock till dem han umgicks med. »Brändström är hyggelig», skrev han om denne, »... möjligen litet docerande, litet magister.» Det var för honom alltid ett nöje att gå till Brändströms.⁴⁵

Dagboken upptas till avsevärd del av sällskapslivet i diplomatiska kretsar och där förekommande spelpartier, ofta till sent på natten. I brev till kolleger i utrikesdepartementet omtalas samma ämne jämte det kyliga klimatet. Till von Rosen skrev han ^{1 nov.}_{20 okt.} »Här är kallt och i allmänhet dåligt väder. Slagit mig tillsammans med de whist-spelande elementen inom corps diplomatique, hvilket, om det också ibland kostar en eller annan rubel, har den fördelen, att jag vet, hur jag tillbringar mina aftnar.» Och till Ditten skrev han uttrycksfullt två dagar senare: »Om det kan intressera Dig att veta, hvad jag gör här på orten, så är det lätt sagt — fryser och spelar whist. Har hållit på dermed till kl 1/2 4 i natt hos en af de engelska diplomaterna.»

⁴³ Svensk Tidskrift 1954, s. 328—330.

⁴⁴ Svensk Tidskrift 1954, s. 331. Citaten rör. Petersburgsvistelsen anföras här betr. stavningen efter F:s egen text.

⁴⁵ Svensk Tidskrift 1954, s. 331 f., 335, 337, 347.

Deltagandet i sällskapslivet hindrade dock ej Fleetwood från att studera folklivet bland de breda lagren, och han fick därvid en känsla av att det fanns en slumrande naturkraft därinom. »För att se det originelaste af Petersburgs folklif skall man gå till bazarerna, och jag tröttnar icke på att vandra i dem.» Han grubblade över ryska folkets naturell och dess framtid. »Då man vet hur jernhård autokratien hvilar öfver Ryssland, undrar man öfver folkets tålmod, men tänker man sig närmare in i förhållandet, upphör man att undra, ty ännu har nationen som helhet icke nått den kulturgrad, att den inser sin rätt till något annat. När jag tänker på ryska folket, är det alltid under formen af en tam björn, men hur tam den än må vara — den dag kommer nästan alltid, då björnen, trött af slag och misshandel, reser sig upp och slår omkull sin s. k. herre.»⁴⁶ Fleetwood synes ha haft på känn, vad som senare skulle inträffa, då folkets uppror medförde tsardömet's fall, låt vara att upproret ledde till att en ny autokrati fick makten i Ryssland.

För sin personliga del gör Fleetwood i dagboken den 25 oktober en reflexion, att de senaste fyra åren alldeles förändrat honom. »Det är mig ibland nästan svårt att i mitt nuvarande jag känna igen den tidens, som hoppades, nej var säker på allt. Lifvets allvar tog hårdt i mig, så hårdt, att jag knappast förstår, det icke bröt mig.»⁴⁷

Mot slutet av sin vistelse i Petersburg tecknar Fleetwood en vacker stämningsbild från den ryska huvudstaden, varav följande må återges. »Det är i solnedgången längs kajerna, som skådespelet är vackrast. Slädorna ila förbi med svindlande fart och som der blott bor folk, som är eller vill låtsas vara rikt, äro hästar och slädor präktiga. Det går som en hvirfvelvind. Newan är tillfrusen och tvärt öfver den ser man öarne och fästningen med sin förgyllda tornspira, som strålar i solljuset. Himlen är blå, mattblå som alltid vinterhimmeln, och solen lyser upp taflan med sin bleka vinterglans. Palatsen längs stranden antaga i solnedgången en egendomlig varm färg, som kontrasterar mot kylan och luftens bleka blå. Kupolerna blänka, klockorna ringa, som de alltid ringa i Petersburg. Men solen sjunker, aftonglansen försvinner och den långa mörka vinternatten börjar. Det är bara kylan, som biter i ens ansigte och blåsten från Ladogan qvar.»⁴⁸

Den 23 november lämnade Fleetwood Petersburg i fullt yrväder. Sjöresan från Hangö till Stockholm skedde i stark kyla och stickande storm. Den 26 återinträdde han i tjänstgöring i utrikesdepartementet.⁴⁹

⁴⁶ Svensk Tidskrift 1954, s. 336, 347 f.

⁴⁷ Svensk Tidskrift 1954, s. 339.

⁴⁸ Svensk Tidskrift 1954, s. 350 f.

⁴⁹ Ibid., s. 351 f.

Texten i det band av dagboken, som omfattar tiden 23 september 1888—31 maj 1890 och innehåller bl. a. vistelsen i Petersburg, är uppdelad på två spalter, varav den vänstra till att börja med i stort sett avser miljöskildringar och den högra återger kronologiska dagboksanteckningar.⁵¹ I fortsättningen är det knappast någon artskillnad mellan de båda spalternas innehåll.

Kort efter sin hemkomst konstaterade Fleetwood i dagboken⁵², att han på sista tiden kommit att intaga ett slags kronprinsställning inom verket. Att han åtnjöt sina chefers förtroende, framgår av vad han skrev den 26 november: »Haft långa samtal med Ehrensvärd och Bildt. Med Ehrensvärd framförallt om lappfrågan.» Det är då ej att undra på att han började ledsna på att fortfarande tjänstgöra som andre sekreterare. Egendomligt nog ville han icke heller bli förste sekreterare. Detta hindrade emellertid ej, att han, enligt vad han skrev till Reventlow den 23 december, i dagarna övertagit denna plats, »hvilket alltid är ett avancement, men ett vid hvilket jag hoppas att icke länge behöfva stanna. Hellre än att under någon längre tid kvarstanna på den platsen, går jag ut som legationssekreterare — hvart man behagar.» Dock hyste han motvilja mot att »plötsligen och i en brådska skickas utomlands.»⁵³ Närmaste anledningen till att Fleetwood befordrades till förste sekreterare var att platsen blev ledig efter Tauvons avgång den 31 december.⁵⁴ Enligt ovan anförda meddelande i brevet till Reventlow övertog han befattningen redan några dagar tidigare.

Dock dröjde det någon tid, innan han formligen *utnämndes* till förste sekreterare. Om orsaken till detta dröjsmål grubblar han i dagboken. »Ehrensvärd har en ofattlig ovilja mot att besluta sig», skrev han den 26 december. Fleetwood undrade, om anledningen var, att utrikesministern gärna skulle vilja ta en utomstående till platsen. Emellertid kände han sig säker på sin sak och tillfogade: »Han må gerna i den vägen leta och försöka göra, hvad han kan; han blir icke dess mindre tvungen att göra mig till innehafvare av embetet.» Den 29 skrev han, att dröjsmålet tydde på att Ehrensvärd gärna skulle vilja besätta platsen med någon jurist ex professo, som skulle vilja stanna där i flera år.

Hur Fleetwood själv på ett förslaget sätt ingrep vid befattningens definitiva tillsättande, berättar han i dagboken den 29 januari 1889. Bildt hade dagen förut på utrikesministerns befallning uppdragit åt

⁵¹ Svensk Tidskrift 1954, s. 329.

⁵² 5 dec. 1888.

⁵³ Dagboken 11 dec.

⁵⁴ Jfr ovan s. 8 f.

honom att uppsätta protokoll över tillsättning av minister i Washington, Fleetwoods utnämning till förste sekreterare och några andra personalärenden. »Som det icke var första gången sedan Tavvons afsked, jag fått en sådan ständigt kontramenderad befallning, beslöt jag mig för att helt enkelt söka binda Hans Excellens' händer. Följaktligen begaf jag mig genast in till honom och framförde mina tack-sägelser. Jag har sällan sett en människa vara så generad, men som han icke kunde förneka den order, han gifvit, återstod honom icke annat än att hålla god min i elakt spel. Bästa beviset på, att jag handlade rätt, är att alla förändringar utom min idag hafva igen uppskjutits — och nu kan icke blifva fråga derom förr än efter Konungens återkomst från Norge i medio af Mars. I Departementet jublade man öfver att jag lyckats aftvinga Ehrensvärd åtminstone en utnämning.» Denna skedde i konseljen den 1 februari.⁵⁵ Samtidigt företogs ett par ändringar i lönegradsplacering. Beträffande Ehrensvärds försiktighet i befodringsfrågor skrev Fleetwood, att han ansåge alla i karriären så unga, att de gärna kunde vänta.⁵⁶ »Systemet går ut på att skjuta upp», skrev Fleetwood till Wedel den 21 mars. I samma brev ansåg han, att ingen förändring skulle inträffa före den 15 april. Dessutom grasserade hemlighetsmakeriet värre än någonsin. »Excellensen håller Bildt temligen systematiskt utom alla sina planer, och det är under sådana omständigheter icke underligt att han ej vill kompromettera sig genom att tala för mycket; Gyldenstolpe,⁵⁷ vet Du, anser det vara en hederssak att tåga tillochmed om det, som skrikes på hustaken. Hvad Huitfeldt angår, har han icke reda på mera än vi andra småfolk.» En förklaring till dröjsmålet med tillsättande av förste sekreterare ger Fleetwood i dagboken den 6 februari, nämligen att Ehrensvärd därtill velat utse kontoristen vid generalkonsulatet i London M. Améen, son till en gammal bekant från Göteborg.⁵⁸

Liksom tidigare fortsatte Fleetwood även året 1889 med att i dagboken karakterisera sina kolleger i kabinettet. Sålunda skrev han den 3 januari om von Rosen, att han »är om någon en hedersmänniska, en person med både kunskaper och förmåga, men lidande af öfverdrifven blyghet och blygsamhet. Tillochmed hos sig sjelf är han generad.» Om Gyldenstolpe antecknade han den 22 juli: »Han har visserligen ett godt hufvud men framförallt en betydande formel begåfning; det är icke skarpt hufvud, ett af dessa, som genast fatta en frågas kärna, men snarare ett, som med mycken behändighet går

⁵⁵ Kongl. Utrikesdepartementets kalender 1889, s. 3.

⁵⁶ Dagboken 1 febr. 1889.

⁵⁷ Vid denna tid chef för handels- och konsulatavdelningen.

⁵⁸ E. hade 1864—85 varit landshövding där.

omkring den och ser den från alla sidor. Denna fallenhet att i det oändliga väga för och emot är hans svaghet, emedan det utmynnar i obeslutsamhet och ibland tillochmed leder honom på afvägar.»⁵⁹ Chefen för politiska avdelningen Huitfeldt förflyttades i augusti som chargé d'affaires till Madrid — en viktig post under den tid då »spritfrågan» var aktuell. Fleetwood, som redan förut prisat honom i dagboken,⁶⁰ skrev om honom den 14 augusti: »I hufvudets skärpa öfverträffas han af få af mina bekanta och, om diplomaten består i att finna utvägar, är han typen för en diplomat.» Arkivarien Collett, som också var norrmän till nationaliteten, blev i konseljen den 21 december 1888 svensk undersåte. »Det är en hederlig svensk mera», tillfogar Fleetwood i dagboken denna dag. Beträffande tjänstgöringen på arkivet under Colletts sommarledighet 1889 meddelar Fleetwood den 3 juli, att Wrangel vägrat åta sig den saken och att J. Beck-Friis i stället förestod arkivet.⁶¹ På grund av personalreducering under sommaren och skifte på utrikesministerposten var Fleetwood särskilt överhopad med arbete då.⁶² Den 15 augusti antecknar han, att han övertagit den politiska jämte konsulatavdelningen.

När Albert Ehrensvärd den 12 juni 1889 fick avsked från utrikesministerämbetet, hade hans avgång länge varit på tal och av honom själv önskad. I dagboken för den 11 juni ger Fleetwood honom följande kärva eftermäle: »Som chef har Ehrensvärd långt ifrån alltid gentemot sina underordnade visat den hänsyn, de bort kunna påräkna, och som minister har han haft ganska bittra men fördenskuil ofta icke mindre sjelfförvållade motgångar. En för långt drifven likgiltighet för de ärenden, som ålåg hans Departement, har å ena sidan bidragit dertill, det krigstillstånd, hvori han befann sig med sin kabinettssekreterare, gjorde [det] å andra sidan icke mindre. När han sedan som i sprit- och renbetesfrågorna försökte att taga itu med dem, voro misstagen ohjelpigen begångna, och det högsta, som kunde göras, var att mildra konsekvenserna.»

Såsom utrikesminister efter Ehrensvärd inträdde den 12 juni friherre Gustaf Åkerhielm. Han hade i yngre år, 1856—63, varit diplomat och därefter godsägare, riksdagsman och finansminister. Vid sin återkomst till departementet betraktades han av Fleetwood med utpräglad misstro. Han jämförde honom med företrädaren, som »hade

⁵⁹ Jfr en berömmande krakteristik av G., när denne var 1:e sekr. PHT 1956, s. 113.

⁶⁰ Jfr ovan s. 2.

⁶¹ Jfr ovan s. 16.

⁶² Dagboken 4 juli.

inga gunstlingar, bara 'bêtes noires'. Åkerhielm kommer att hafva beggadera och att markera sina sympatier och antipatier på ett mindre behagligt vis.» Det fattades honom »pålitlighet och verkligt allvar». ⁶³

Redan från första början satte han energiskt i gång med sin verksamhet som chef för utrikesdepartementet. Fleetwood meddelar därom i dagboken den 14 juni: »Åkerhielm griper raskt verket an. Fundera är icke den mannens sak. Nu skall Lindstrand af gårde.» ⁶⁴ Förlusten är visserligen icke stor utom för den, som skall afdankas, men det kan icke nekas, att expeditionen är ferm. Gick det för långsamt under den Ehrensvärdska regimen, fruktar jag, att det kommer att gå för fort under den Åkerhielmska.» Dagen därpå berättar han, att den nye utrikesministern kastat sig in i spritfrågan »på ett vis, som visar okunnighetens och slarfvets hela mod. Han har nystat ur sig, förmodligen för nöjet att 'slå sin verld med häpnad', ett par skrivelser i ämnet, hvilka jag trotsar någon menniska att begripa.»

Var Fleetwood till en början kritiskt stämd mot Åkerhielm, så visade det sig snart, att denne hyste särskilt förtroende just för honom. ⁶⁵ Därom skrev han i dagboken den 9 juli: »Förhållandenas magt hafva gjort mig till Åkerhielms kabinetssekreterare de facto. I den nya spritfrågan tar han endast mig till råds, hvilket visserligen är smickrande och fördelaktigt, om allt går bra, men farligt nog, om Smith än en gång lyckas blanda korten.» Därefter skildrade han samarbetet mellan utrikesministern och honom själv i denna fråga. Det gällde närmast handläggningen av en skrivelse från L. O. Smith. Yttrande över skrivelsen skulle infordras av de Förenade rikenas representation i Spanien; i denna sak hade utrikesministern och Fleetwood något delade meningar. Den sistnämnde löste denna fråga genom att gå en medelväg, och han hade strängt arbete en hel förmiddag med att uppsätta förslag till skrivelser till beskickningen i Madrid och konsulaten i Barcelona, Cadix och Bilbao. På eftermiddagen reste han ut till Åkerhielms egendom Ulvsunda, där saken diskuterades och Åkerhielm i huvudsak gillade de föreslagna skrivelserna. »Till följd häraf blef arbetet snart undanstökadt, och jag tillbragte därefter ett par ganska angenäma timmar i min chefs sällskap. Ett är säkert med honom, . . . det, att man icke har tråkigt i Åkerhielms sällskap.» ⁶⁶

⁶³ Dagboken 8 och 12 juni.

⁶⁴ F. T. Lindstrand, som varit svensk-norsk minister i Rom sedan 1877, fick avsked 21 juni 1889. Dagboken s. d. Kongl. Utrikesdepartementets kalender 1889, s. 92.

⁶⁵ Dagboken 4 juli.

⁶⁶ Dagboken 9 och 10 juli. Om Smith skrev F. bl. a., att »hans uppgifter äro otillförlitligare än till och med en gammal poliskunds.»

Under ett samtal mellan utrikesministern och Fleetwood den 13 juli upptog den förre en tanke, som Fleetwood också hyste, nämligen att det vore nödvändigt att ersätta den svensk-norske chargé d'affaires i Madrid greve A. A. Cronhielm med en annan man. Han frågade Fleetwood, om han icke vore av samma mening. »Påstod att, om jag icke vore behöflig i Stockholm, skulle han vilja skicka mig till Spanien, men då nu så vore, bad han mig föreslå någon, som jag ansåg lämplig.» Fleetwood föreslog då Huitfeldt. Såsom ovan meddelats, blev den sistnämnde i augusti chargé d'affaires i Madrid. Det är väl troligt, att Åkerhielm i denna sak tagit intryck av Fleetwoods förslag. För sin egen del var denne mycket belåten med att slippa skickas till Madrid. »Vid min ålder äro riskerna vid en så plötslig framskjuten ställning väl stora.»⁶⁷

Förhållandet mellan chefen och departementets personal artade sig väl, att döma av Fleetwoods anteckningar. Den 8 september skrev denne: »Med sitt Departement lefver Åkerhielm i en fred, som — måtte den räcka — man icke väntat sig.»

I dagboken för den 20 juni meddelar Fleetwood, att han debuterat som föredragande i statsrådsberedningen. Vad han meddelar om denna sak har ett visst intresse, då hans föredragning måhända hade betydelse för hans framtid. Det hände ytterst sällan, att en avdelningschef och i synnerhet en endast tillförordnad uppträdde i beredningen. »För mig var det mer än en föredragning — det var derutöfver ett slags tillfälle att visa, hvad jag dög till, som lemnades mig. Enligt den goda byråkratuppfattningen är jag alldeles för ung att ens tänka på att blifva kansliråd, och det var därför af vikt för mig att icke vid mitt första uppträdande gifva oppositionen rätt. Derför att jag kände både betydelsen och faran af hvad jag skulle taga mig för, be- tvang jag mig till att visa ingensomhelst oro. — — — Lyckligtvis kunde jag bevara mitt lugn, när jag skulle börja — sedan jag talat några sekunder, hade det återkommit af sig sjelf — och efter hvad man sade mig, hade jag gjort min framställning lugnt och klart.» Tyvärr nämner han ej, vilket ämne han föredrog, när han första gången deltog i en beredning.

Dagboken innehåller för 1889 liksom förut många skildringar av societetslivet, slottsbal, börsbal, utrikesministerbal m. m. Själv synes Fleetwood vara något trött på dylika nöjen, men hans hustru — den firade baldrottningen — trivdes desto bättre och valsade bl. a. med kronprinsen av Danmark, som i januari befann sig i Stockholm för att fira Oskar II:s 60-årsdag. Om en bal antecknar han, att offi-

⁶⁷ Dagboken 13 juli.

cerarna dansade med en uthållighet, som i krig skulle vara beundransvärd. Vid ett annat tillfälle skriver han lakoniskt om en av damerna, en Göteborgsfru: »vacker, dum och sade ni.»⁶⁸ Fleetwood var tydligen icke anhängare av någon ni-reform. Den 4 april är hans mening om dylika fester, att vad han kommer ihåg av dem är icke stort mer än värmen och tröttheten och timmarnas långsamma gång. Fleetwoods hade också en fest, där bl. a. förekom Soto Maior, som »promenerade sina ordnar, sina juveler och sin snusbruna frack.» I övrigt utgjordes sällskapet mest av ungt folk. I detta sammanhang skriver Carl Fleetwood om sin hustru, att hon »finner, hvad hon än kan säga emot, ett verkligt nöje i salongslifvet, för hvilket hon också eger alla förutsättningarna — skönheten och förmågan att hålla en salong.» Deras våning, som var stor och vacker samt väl ordnad, lämpade sig ypperligt till fester.⁶⁹

Åtskilliga personalförändringar planerades av Åkerhielm under sommaren. Han anförtrrodde Fleetwood den 9 juli ett helt program för förändringar. De gingo bl. a. ut på att kabinettssekreteraren Bildt skulle bli minister i Rom och efterträdas av Gyldenstolpe samt Fleetwood efterträda denne som chef för handels- och konsulatavdelningen.⁷⁰ I augusti blev chefsposten för politiska avdelningen ledig genom Huitfeldts förflyttning till Madrid. I dagboken för den 8 augusti spekulerade Fleetwood över följden av att både den politiska och konsulatavdelningen skulle bli lediga långt förr än man eljest tänkt sig. Han kände sig säker på att Taube och han själv skulle ha dessa befattningar, »men frågan är hvilken af Taube och Fleetwood skall vara äldst i graden. Machinationerna äro i full gång, hvilket egentligen vill säga från Taubes sida, i det att Lagerheim ryckt fram för att försvara Taubes företräde. I Taube vet han sig hafva ett kreatur, mig får han aldrig dertill, och Lagerheim spelar i den diplomatiska karriären ungefär samma rol som busen i barnkammaren.» Trots Lagerheims protektion fick Taube dock ingen av de båda lediga avdelningschefsbefattningarna. När Fleetwood fått veta, att så skulle ske, skrev han i dagboken den 23 augusti: »Har förhållit mig passiv, långt mera passiv än Taube, och tillochmed när Åkerhielm, hvilket händt många gånger, börjat tala med mig om frågan Taube-Fleetwood, alltid låtit ämnet falla.» Till levnadsåren var Taube c:a sex år äldre än Fleetwood. Den förstnämndes tjänstgöring i utrikesförvaltningen började redan 1879, men ett längre avbrott synes ha skett i början av

⁶⁸ Dagboken 24 jan., 2 och 30 mars.

⁶⁹ Dagboken 12 april. Familjen Fleetwood, som tidigare bott Kungsgatan 32, flyttade i slutet av sept. 1888 till Kungsgatan 34. (Dagboken 30 sept. 1888).

⁷⁰ Dagboken 9 juli 1889.

1880-talet.⁷¹ Andre sekreterare hade han blivit c:a ett halvår före Fleetwood.

Den 22 augusti meddelade utrikesministern Fleetwood, att han följande dag skulle föreslå konungen: Bildt minister i Rom, Gyldenstolpe kabinetssekreterare, Fleetwood chef för politiska avdelningen och Wrangel förste sekreterare. Allt detta skulle ske den 10 september. Den 23 augusti fick Fleetwood av Åkerhielm veta, att konungen gillat utnämningarna.⁷²

Såsom utrikesministern förutsagt, skedde utnämningarna den 10 september, och Carl Fleetwood blev sålunda denna dag kansli-råd och chef för politiska avdelningen. Den andra lediga avdelningschefsbeftattningen tillsattes först den 13 november, då legationssekreteraren i Washington norrmannen Karl Woxen förordnades till chef för denna. Hur angelägen Åkerhielm var att genomdriva Fleetwoods utnämning, framgår av vad den sistnämnde skrev i dagboken den 10 september. »Att ha gjort utnämningen tycktes nästan hafva beredt Åkerhielm ett nöje, och det är jag honom tacksam för.» För Fleetwood var det naturligtvis särskilt fördelaktigt, att just Åkerhielm, som i så hög grad uppskattade honom, var utrikesminister, när beftattningen som chef för politiska avdelningen skulle tillsättas. Man kan väl också säga, att Fleetwood själv, ehuru han ej intrigerat mot Taube, dock haft sin andel i att beftattningen blev ledig genom att föreslå Huitfeldt till chargé d'affaires i Madrid, varigenom hans egen befordran till politisk chef möjliggjordes.

Hur han själv kände det, då konseljbeslutet var fattat om hans befordran, framgår av vad han skrev i dagboken samma dag: »På 6 1/2 år hafva hunnit, dit jag nu kommit, är ett vackert resultat, men jag ger mig icke därför mera ära, än jag förtjenar. Om jag icke gjort mig en slags förtjenst genom mitt eget arbete, hade jag icke uppnått, hvad jag nu erhållit, men hade jag också haft mångdubbel förtjenst, hade jag ändå icke kommit dit, om icke lyckan hjälpt mig. Behöfver jag ens säga, att jag är lycklig öfver hvad som inträffat? Det är en lycka, som ställer stora anspråk på den, som blifvit föremål för dess gunst, men jag ställer ändå större sjelf. — — — Jag har mera en obehaglig känsla af ansvar än en njutningsrik af triumf.» På liknande sätt skrev han den 15 september till Reventlow, att »det ovanliga i utmärkelsen pålade ett drygt ansvar att vara den värdig. När man på det vis, som händt mig, drages fram långt före sin tur och sin ålder, har man en moralisk skyldighet icke blott att någorlunda fylla sin plats men

⁷¹ Kongl. Utrikesdepartementets kalender 1889, s. 93.

⁷² Dagboken 23 aug.

att göra det på ett sätt, som icke ger ens afundsmän och publiken, som sett på och undrat, anledning till en kritik så mycket mer mördande, som saken inbjuder dertill.»

Året 1889 var för Fleetwood ett särskilt framgångsrikt år. Efter att den 1 februari ha utnämnts till förste sekreterare avancerade han på föga mer än sju månader till chef för politiska avdelningen. Han tänkte sig utnämningen innebära, att han bleve »fast i Stockholm för en hel hop år — — — men därför klagar jag icke», skrev han i nyssnämnda brev till Reventlow. Hans önskningar för ytterligare befordringar i framtiden gällde kabinettssekreterareplatsen efter Gyldenstolpe och sedan någon ministerpost. Samma önskan, vad den förstnämnda befattningen beträffar, uttryckte ungefär samtidigt en av hans kolleger inom utrikesförvaltningen. I ett lyckönskingsbrev den 18 september skrev legationssekreteraren i London Wedel — en av de av Fleetwood förbigångna — bland annat: »Gid denne gode Begyndelse i Karriären maa efterfølges af den Plads, som jeg ønsker at se Dig paa, nemlig kabsekreterpladsen.» Några fantasier från Carl Fleetwoods sida om att uppnå excellensvärdighet, som han i ungdomligt övermod tidigare givit uttryck åt i dagboken, förekommo ej nu, då han vid trettio års ålder stod vid en milstolpe i sin karriär, vilken syntes lova ytterligare framgångar.

Bröderna Hagerman och Vittskövle.

Av Brita Stjernswärd.

Vittskövle har under sin 400-åriga historia endast en gång sålts, brukar det stå i skildringar av godsets ägarelängd. Den åsyftade försäljningen är den, då greve Christian Barnekow den 13 januari 1827¹ sålde godset till bankiren i Paris, f. d. konsuln i Genua, Jonas Philip Hagerman (1774—1839). Denne var född i Vittskövle prästgård och son till kyrkoherden Christian Hagerman (1729—1808) och hans hustru Anna Helena Utterbom (1742—1791). Enligt den muntliga traditionen i släkten Barnekow skulle Jonas Hagerman ha erbjudit sig att sanera Barnekows dåliga affärer, om en av dennes söner gifte sig med Hagermans ena dotter, men Barnekow lät förstå, att visserligen var fädernegården till salu men ej namnet.

Vittskövle hade sålts förut inom familjen den 23/6 1805² av baron Kjell Christoffer Barnekow till äldste sonen, ovannämnde Christian Barnekow och hans hustru Amelie Ramel. Den äldre Barnekow, som blev änkring 1784, hade redan 1799³ bosatt sig med en ogift dotter på utgården Segesholm.

Vittskövle såldes ännu en gång och det var när Jonas Hagerman den 13/7 1836⁴ överlät godset till sin broder handlanden Gustaf Hagerman (1770—1839) i Ystad. Genom sin verksamhet som bankir först i Florens och Genua och sedan i Paris hade Jonas Hagerman skapat sig en förmögenhet och han hörde till dem man räknade med inom den internationella finanssen.⁵ Han blev svensk konsul i Genua 1820 och föreslogs redan 1811 till vice konsul, »men ansågs då olämplig dels till följd av sina många göromål, dels på grund av sin obenägenhet att svärja trohetsed till kronprinsen.»⁶

I Ystad hade brodern Gustaf grundat ett handelshus, som hörde till de tre förnämsta under de för stadens handel så blomstrande första decennierna av 1800-talet. Det var ägarna till dessa tre köp-

¹ och ² Köpebrev i Vittskövle arkiv.

³ Mantalslängder, KA. Enligt dessa »possederas» Vittskövle sätesgård redan 1800 av Christian Barnekow.

⁴ Köpebrev i Vittskövle arkiv.

⁵ Karin Kock, Skånska Privatbanken, 1931, s. 38.

⁶ J. A. Almquist, Kommerskollegium och Riksens ständers manufakturkontor samt konsulsstaten. Medd. från Svenska riksarkivet. 1912—1915, s. 526.

manshus, G. Hagerman, J. P. Hemberg och G. Berghman, som tillsammans stiftade Skånska Privatbanken 1831.⁷

Böderna Hagerman hade ett nedärvt intresse för Vittskövle, där de tillhörde den tredje generationen av släkten, som vuxit upp på godset. Fadern Christian Hagerman var son till stallmästaren och inspektoren vid Vittskövle Jöns Hagerman (1696—1764) och Sara Filenia (1703—1773). Jöns' far var Jacob Hagerman (f. 1659, begravnen på Vittskövle kyrkogård 11/5 1724),⁸ gift med Margareta Espman. Den av Isberg citerade släkttraditionen, att Jacob Hagerman skulle varit född i England är obestyrkt och föga trolig. På 1690-talet anses han ha kommit från Danmark till Sverige såsom stallmästare vid stuteriet på Vittskövle, inkallad av översten Kjell Christoffer Barnekow.

I räkenskapsböckerna i Vittskövle arkiv förekommer Jacob Hagermans namn första gången 1695. Av böckerna framgår att Gustaf Hagerman i årtionden haft affärer med Barnekowarna på Vittskövle, som sålde spannmål och brännvin till honom och i gengäld köpte hem diverse förnödenheter till gården.

Jonas Hagerman bodde så vitt man vet endast mera tillfälligt på Vittskövle, men mantalslängderna avslöjar att han höll en stab av folk med husmamsell och 6—8 pigor, som skulle passa upp inspektoren och bokhållaren samt vara osttryckaren behjälplig i mejeriet. Men bankiren kunde tydligen komma och slå sig ned på slottet, så snart han hade ärende i hemlandet. I september 1828 har han gästats av drottning Desirée, som då gjorde en resa i Skåne. I gårdsräkenskaperna avspeglar sig besöket i två utgiftsposter den 1 och 2 september 1828, där det på spannmålsräkningens konto under rubriken »Bortskänkt» står: »Till Gille åt Godset vid H. M. Drottningens ankomst hit ... Malt 2,24» och på bränneriets konto antecknats bortskänkt: »Till Gille åt Bönderna wid H. M. Drottningens wistandes härstädes ... Kannor 11.»

Den svenske Parisbankiren var säkerligen inte okänd för familjen Jean Bernadotte. Trots att Jonas Hagerman varit obenägen att svärja trohetseden till den forne franske marskalken, när denne blivit kronprins av Sverige, kallades han dock flera gånger till Karl XIV Johan på Stockholms slott.⁹

På Vittskövle fortlever än i dag det stuteri för varmblodiga hästar,

⁷ Karin Kock, a. a., s. 34 ff. Se även not. 13.

⁸ A. U. Isbergs samling, Stadsarkivet, Malmö.

⁹ Karin Kock, a. a., s. 38; Georg Ulfspärre, Från Karl XIV Johans dagar, 1907, s. 37 f.

som överste Kjell Christoffer Barnekow och hans hustru Margaretha Ascheberg grundade 1695 och vid vilket Jacob Hagerman anställdes. Intresset för hästar gick i arv till stallmästarens sonsöner, varav den äldste, Carl, blev major vid Skånska dragonregementet. Gustaf i Ystad var känd för sina fina vagnshästar och under de år han innehade Vittskövle blev han för sin förtjänstfulla verksamhet till hästavelns fromma av konungen erbjuden titeln hovstallmästare¹⁰, vilken han likväl undanbad sig liksom tidigare den erbjudna kommerserådstiteln. Jonas Hagerman ägnade även mycket intresse åt stuteriet. »Anmärkningsvärt är, att fem hästar från detta stuteri blivit utsände till Paris, varest de såsom vagnshästar gjort uppseende» säger en samtida svensk rapport.¹¹ En dagboksskrivande ung dam från Vittskövles grannskap, Louise Wachtmeister (1835 gift Duwall) från Trolle-Ljungby,¹² skildrar hur hon på resa med föräldrarna vintern 1834—35 gästar familjen Hagerman i deras våning i Paris och på Malmaison, som bankiren ägde och också bebodde. På väg till Hagermans andra lantställe, Bellevue vid S:t Cloud, fick de unga damer, som åkte i bankirens vurst, stiga av och gå i en lång uppførsbacke vid Sèvres för att spara hästarna, »ty vagnen var dragen av två charmanta gråa Vittsköflehästar, familjens stora favoriter.»

Jonas Hagerman placerade pengar i tomter, som då låg i utkan-
ten av Paris och dagboken berättar om en åktur genom Rue Tivoli,
»som ägs av Hagerman», där han bygger stora hus, men »han
har gjort stora förluster på dem, ty ingen vill varken köpa eller hyra
dessa hus . . . Vi foro sedan genom Rue de Stockholm, som också
ägs av Hagerman . . .»

I det köpekontrakt, som uppgjordes den 13 juli 1836, förband sig
Gustaf Hagerman att för Vittsköfle gods erlægga en köpeskilling av
120 000 riksdaler Hamburger banco och 10 000 rdr. H. b. för inven-
tarier. Sistnämnda summa skulle betalas den 1 jan. 1837 och sedan
årligen 12 000 rdr. H. b. jämte 5 % ränta. Skuldsedlar utfärdades
och som säkerhet för dessa gjordes inteckningar i godset. Båda
bröderna Hagerman avled 1839, Gustaf den 23 augusti och Jonas
den 7 november. Den 7 maj 1840 träffades i Paris en skriftlig överens-
kommelse mellan deras arvingar om fortsatt avbetalning av köpe-
sunman för Vittskövle. Gustaf Hagerman ärvdes av sina båda adop-

¹⁰ Karin Kock, a. a., s. 37.

¹¹ Utdrag af Stuteriöfverstyrelsens årsberättelse för 1832, i Tidskrift för häst-
vänner och landtmän, utgiven av Alexis Noring, andra årg., 1833—34.

¹² Maskinskrivet manuskript, översatt från franska originalet, i Nordiska museets
arkiv.

terade döttrar,¹³ Christine gift med revisionssekreteraren, sedermera landshövdingen Jacob Axel Dahlström, och Marie, gift med kornetten, sedermera hovmarskalken Rudolf Hodder Stjernswärd. Den sistnämnde sändes av svärfadern genast vid förlovningen att vaka över det stora godsets skötsel, som den då åldrade köpmannen oroade sig för.¹⁴ Det nygifta paret Stjernswärd bosatte sig 1837 på Vittskövle.

Rudolf Hodder Stjernswärd var son till jordbruksreformatorn Carl Georg Stjernswärd, som 1819 på grund av alltför sangviniska ekonomiska kalkyler varit tvungen att sälja Engeltofta gård; köparen var Karl XIV Johan. Även Rudolf Hodder var en framstående jordbrukare och därtill en större ekonom än fadern. De Hagermanska punden förvaltade han så väl, att han redan 1841 kunde lösa ut sin svåger.¹⁵ Därmed blev han ensam ägare till Vittskövle men också till skulden till Jonas Hagermans arvingar. I Vittskövle arkiv förvaras en pärm med handlingar, som bär påskriften: »Paris Acten med quittenser.» Huvuddokumentet är överenskommelsen av den 7 maj 1840 mellan Jakob Axel Dahlström och Rudolf Hodder Stjernswärd å ena sidan samt å den andra Jonas Hagermans änka Celestine Frat för egen del och för de omyndiga barnen, sonen Gustave och dottern Anne, samt äldsta dottern Mathilde Hagerman, Baronne Renouard de Bussierre, och hennes man, baron Edmond Renouard de Bussierre, fransk minister i Sachsen. Genom detta dokument avstår de franska släktingarna under åren 1840—42 från räntan på den oguldna köpeskillingen för Vittskövle för att underlätta för Gustaf Hagermans arvingar att fullfölja de åtagna förpliktelserna. Dessa innebar att av de 95 000 rdr Hamburger Banco, som återstod av köpesumman, skulle under 1841 20 000 rdr Hamb. b., eller 80 000 rdr riksgäld avbetalas. Från 1843 skulle årligen betalas 4 500 rdr Hamb. b., eller 18 000 rdr rgd; två procent av denna summa var avbetalning på kapitalet och fyra procent utgjorde den årliga räntan. År 1871 gjordes den slutliga inbetalningen på detta köp från 1836.

¹³ Gustaf Hagerman gifte sig 1798 med Christina Maria Blanxius, dotter till handelsmannen i Ystad Predbjörn Blanxius. Hustrun avled år 1800 och deras enda barn, sonen Christian David, vid två års ålder 1801. Med tjänsteflickan Christina Hallgren hade Hagerman en dotter, Gustafva Maria, f. 1801, gift 1821 med löjtnant Carl Fredrik Toutin (1797—1872). I Ystads S:t Petri kyrkobok kallas hon då Mamselle Gustafva Maria Hagerman och giftoman var Gustaf Hagerman, som har erkänt henne som sin dotter och 1820 till henne överlämnat 66 696 rdr b:o. Mor till de två adopterade döttrarna Christine, f. 1809 och Marie, f. 1811, var Hagermans hushållerska Anna Bengtsdotter. (För uppgiften om Gustafva Maria tackar förf. lektor F. W. Morén, Stockholm. Se även dennes Ystads historia, del 2, 1953, s. 250).

¹⁴ Brev från Rudolf Hodder Stjernswärd till Marie Hagerman, hos hovstallmästaren major Hodder Stjernswärd, Lund.

¹⁵ Överlåtelsebrev daterat 19/8 1841, i Vittskövle arkiv.

Under tiden 1843—61 är det Celestine Hagerman, som årligen skriver ett älskvärt brev till »mon cher Neveu» och erkänner mottagandet av den överenskomna summan och berättar nyheter om sina barn och barnbarn och vill veta allt om Vittskövlefamiljen och ber att få bli gudmor till sin nièce Mariés yngsta dotter, som föddes 1846 och döptes till Celestine. 1862—63 är det hennes svärson baron Edmond de Bussierre, som efter hennes död skriver liknande brev till Vittskövle, och fr. o. m. november 1864, då Celestine Hagermans barn skiftat arvet efter henne, är det Anne Hagermans man, greve Robert de Pourtalès, som fullgör denna skyldighet.

I februari 1867 avled hovmarskalken Stjernswärd och skötseln av Vittskövle övertogs av hans äldste son ryttmästare Carl Gustaf Stjernswärd. Det är denne, Gustaf Hagermans dotterson, som mottager Robert de Pourtalès' sista brev i detta ärende, daterat Paris den 9 augusti 1871, och som avslutas på följande sätt: »La famille de M. Jonas Hagerman a été heureuse, croyez le bien, d'avoir du être utile à votre famille et d'avoir eu ainsi l'occasion d'entretenir de bonnes relations qui, nous l'esperons, se perpétueront après nous.» Denna vänliga förhoppning har förverkligats i de relationer, som än i dag uppehållas mellan Vittskövle och Jonas Hagermans franska ättlingar och som i synnerhet var livliga, så länge Anne och Robert de Pourtalès' dotter Jeanne levde (1854—1934), gift 1874 med målaren Gustaf Adelswärd (1843—1895), tillhörande den franska grenen av denna släkt.

Sigrid Storråda och Sigridlev.

Av Gottfrid Carlsson.

I årgången 1912 av denna tidskrift, s. 1—19, framlade den historiskt orienterade språkmannen *Nat. Beckman* en undersökning med titeln *Tre konungaätter och deras jordegendomar i Sverige*. Däri behandlade han ganska utförligt även de problem, som avses i rubriken här ovan. Med dem hade han kommit att sysselsätta sig av en högst aktuell anledning.

Blott något år eller några månader tidigare (1911) hade nämligen *Lauritz Weibull* utgivit sitt märkliga arbete *Kritiska studier i Nordens historia omkring år 1000*, där han bl. a. bestred Sigrid Storrådas historiska existens. Beckman fann sig föranlåten att taga ställning till Weibulls med stor kraft förfäktade åsikt. Han hade inte så mycket att invända mot dennes rent källkritiska resonemang men vidhöll ändå bestämt den traditionella uppfattningen, att en Sigrid Storråda funnits till och varit nordisk kungagemål, först Erik Segersälls och sedan Sven Tveskäggs hustru. Ett avgörande skäl härför såg han i de svenska godsbesittningar, som på 1100- och 1200-talen innehades av de första danska Valdemarerna och som då kallades Sigridlev, en beteckning, som obestriddligen hänsyftar på en Sigrid och på från henne nedärvda egendomar.

Beckman tog för givet, att Sigridlev hade sitt namn just efter Sigrid Storråda, och trodde sig genom en genealogisk och arvsrättshistorisk utredning kunna göra sannolikt, att Valdemarerna i grunden hade henne att tacka för sitt ifrågavarande svenska godsinnehav. Argumentet underkändes så gott som omedelbart av Weibull, som dock härvid inte anvisade något alternativ till tolkningen av begreppet Sigridlev.¹

Om man nu, mer än fyra årtionden efteråt, studerar meningsskiftet, undgår man inte intrycket, att den weibullska källkritiken med alla sina förtjänster hade bort bli föremål för en åtskilligt mera energisk granskning än Beckman ägnade den men att denne å sin sida var på villospar i sin bedömning av Sigridlevs innebörd.

¹ *L. Weibull*, *Historisk-kritisk metod och nordisk medeltidsforskning* (1913), s. 74 f., not 1. — Beckman återkom till ämnet i HT 1922, s. 155 ff., varvid han i allt urgerade samma uppfattning som i den tidigare skriften.

Vad först det källkritiska huvudproblemet angår, förhåller det sig så, att Sigrid Storråda, som under förutsättning att hon existerat måste ha levat under senare delen av 900-talet, är nämnd tidigast i berättande källor från tolfte och trettonde århundradena (islänningarna och Saxo).² Men det finns över huvud inga källor före 1100-talet, som äro av sådan art, att hon rimligtvis kunde väntas vara omtalad där. Från och med andra hälften av sistnämnda sekel (eller begynnelsen av 1200-talet)³ föreligger emellertid om henne en rik och vittförgrenad nordisk tradition, som väl att märka är fullkomligt enig om att hon var moder till Olof Skötkonung. En sådan samstämmighet kan man näppeligen komma ifrån genom än så skarpsinniga teorier om traditionsutvecklingens förlopp och villkor. Även i så måtto är enigheten praktiskt taget undantagslös, att denna nordiska tradition låter Erik Segersäll vara make till Sigrid och fader till sin efterträdare Olof. Det enda undantaget är en svensk krönika, den s. k. *Catalogus regum Sveciæ*, som fullbordades i Magnus Erikssons dagar och allra tidigast 1333, året för den sista där relaterade händelsen. I denna *Catalogus* får »Sigrid hin rika» gälla som Erik Segersälls sonhustru; Olof Skötkonung, hennes son, skulle alltså ha varit den segersälls sonson.⁴ Det är dock lätt att se, att framställningen i *Catalogus* härvidlag är förvirrad; att den också i ett annat hänseende beträffande Sigrid Storråda saknar källvärde skall strax visas. Kvar står, att Sigrid även där framträder som en historisk person och som kungamoder. Att hon sålunda i Sverige gör det först ett stycke in på 1300-talet är i och för sig intet gravamen i betraktande av att vår egen bevarade historieskrivning i det hela är så mycket yngre än den norsk-isländska och den danska.

När Weibull trots den på en grundväsentlig punkt konstaterade allnordiska samstämmigheten om Sigrid Storråda förnekar, att hon någonsin varit till, beror detta huvudsakligen på hans långt för att inte säga alltför långt drivna tilltro till Adam av Bremen. Enligt Adam (II, 39 och 52; skolion 24)⁵ ingick efter Erik Segersälls död hans icke namngivna änka, som i ett skolion säges ha varit dotter eller syster till den polske kungen Boleslaw (Chrobry, † 1025), nytt gifte och äktade Sven Tveskägg, i vilket äktenskap hon födde bl. a. den son Knut, som i historien är bekant under namnet Knut den store.

² Även Saxo nämner »Syritha» (Sigrid) och säger uttryckligen, att den svenske kung Olof var hennes och Erik Segersälls son. Vad han i övrigt berättar om »Syritha» röjer emellertid viss påverkan av den källkrets, som Adam av Bremen representerar.

³ På denna punkt har jag att tacka professor Dag Strömbäck för värdefulla upplysningar.

⁴ *Script. rer. Suec.* I: 1, s. 4; tryckt även i Småstycken på fornsvenska, [1], s. 272 f.

⁵ Här följes kapitelindelningen i B. Schmeidlers edition.

Adam uppger vidare, att hon var Olof Skötkonungs mor och att Olof och Knut den store voro bröder; på ett ställe (II, 73) kallar han dem uttryckligen köttsliga bröder, »fratres germani», vilket här måste betyda halvbröder på modernet. Alltså är det, menar Weibull, otänkbart, att Olof var son till någon nordisk kvinna vid namn Sigrid. Han var i stället på modernesidan av slaviskt blod. Den djärva slutsatsen blir, att Sigrid Storråda helt och hållet är en myt, ursprungligen skapad av den norsk-isländska litteraturen.

Men mäster Adam var ju ingalunda ofelbar. Han skrev först på 1070-talet, nära ett århundrade efter Erik Segersälls tid, och kan därför lätt ha misstagit sig eller blivit oriktigt underrättad om släktskapsförhållandet mellan Olof Skötkonung och Knut den store. Dessa kunna rätteligen ha varit s t y v b r ö d e r och inte halvbröder, såsom Adam uppfattat det.⁶ I så fall skulle det likväl finnas plats för Sigrid Storråda som moder till Olof Skötkonung i en förbindelse mellan Erik Segersäll och henne, tillhörande tiden före Eriks giftermål med polskan. Denna återigen var i verkligheten enligt en fullt tillförlitlig krönika, biskop Thietmars av Merseburg, som ävfattades sextio år före Adams verk, dotter till furst Mieszko av Polen († 992) och syster till ovannämnde Boleslaw.⁷

För nu antydda uppfattning kunna, om också inga direkta b e v i s, en del indicier åberopas. Allt vad man vet eller på plausibla grunder tror sig veta ger till känna, att Olof Skötkonung vid sin fader kung Eriks död, som bör ha inträffat i mitten av 990-talet (snarast 995), åtminstone i det närmaste hade hunnit bli myndig och alltså ungefärligen nått eller eventuellt överskridit femtonårsåldern.⁸ Men enligt Adam (skoliet) hade Erik Segersäll högst ett par år före sitt fränfälle, med Mieszkos son och efterträdare Boleslaw som fungerande giftoman, vunnit den polska prinsessans hand. Är detta riktigt, kan Erik av redan anförda skäl inte gärna ha blivit fader till Olof i äktenskapet med henne men väl i en tidigare förbindelse. Det förefaller även eljest föga sannolikt, att Olof och Knut haft samma moder: åldersskillnaden dem emellan måste ha varit rätt betydande.⁹ Att Weibulls

⁶ Att konung Sven Estridsson, såsom Weibull (Kritiska undersökningar, s. 109) tycks förutsätta, på denna speciella punkt varit Adams sagesman kan inte styrkas genom uttrycklig uppgift hos denne. Men även om han varit det, vore ett missförstånd från Adams sida ingalunda uteslutet.

⁷ Script. rer. Suec. III: 1, s. 327.

⁸ Hervararkrönikans påstående, att Olof vid sin faders bortgång ännu blott var ett barn, så spätt, att han bars i skötet, och att han därför kallades Skötkonung, är att betrakta som en fabel och kan lämnas ur räkningen.

⁹ Jfr H. SCHÜCK, Den äldsta kristna konungalängden i Sverige (1914), s. 16 f. Framställningen där kan jag dock inte i allo biträda.

försök till en lösning av problemet Sigrid Storråda delvis vilar på bräcklig grund är i vilket fall som helst ovedersägligt.

Lauritz Weibulls mycket stora förtjänst i sammanhanget är klarläggandet, att islänningarnas utsmyckade skildring av Sigrid Storråda i sina mest dramatiska moment har den historiska romanens karaktär. Detta gäller berättelserna om frierierna till henne och om hennes anstiftan — som Sven Tveskäggs diktade gemål — av det berömda slaget i Öresund eller vid Svolder år 1000.¹⁰ Men det strider mot vanlig historisk-kritisk erfarenhet, att en sådan skildring, om den inte uppträder alltför långt efter den åsyftade tiden, är helt blottad på faktisk kunskap och grupperar sig kring en alldeles fritt skapad gestalt.¹¹ I föreliggande fall kan det i åtminstone ett par hänseenden styrkas, att islänningarna dock haft tillgång till verklig sakkänedom. De ha vetat om, att Sven Tveskagg varit förmäld med en slavisk (»vendisk») prinsessa. Och de kalla henne Gunhild, varmed bör sammanställas, att hennes son Knut den store sedan hade en dotter med detta namn, gift med kejsar Henrik III. Även här skymtar självständig kunskap om ett faktum. Vad hindrar, att islänningarna också på någon närliggande punkt av betydelse kunna ha varit välunderlättade, t. ex. när de förtälja, att Sigrid Storråda, svenska till bördens¹², en gång hade varit Erik Segersälls gemål och med honom haft sonen Olof (Skötkonung) men att kung Erik slutligen förskjutit henne?

Den frågan kan verkligen ställas. Men mot Weibull är argumentet *Sigridlev* ingalunda, såsom dock Beckman menade, användbart. Ty detta argument faller till marken redan därför, att Sigrid Storråda tvärt emot Beckmans antagande alls inte kan ha stått i en stammoders eller arvlåterskas förhållande till den danske dynastigrundläggaren Sven Estridsson, Knut den stores systerson. Det vore ju också synnerligen egendomligt, om en av Danmarks kungaätt ärvd svensk gods- massa kunnat hållas samman hela den långa tiden från omkr. år 1000 ända till Valdemar den stores regering vid 1100-talets mitt. Den äldsta och nära nog enda källan för vår kunskap om dess tillvaro är Valdemar Sejrs jordebok från 1200-talet.

¹⁰ I spørsmålet om slagets lokalisering se senast SVEND ELLEHØJ, Olav Tryggvesons fald og venderne, [Dansk] Historisk Tidsskrift 11: IV (1953).

¹¹ Jfr de likartade synpunkterna i NILS AHN Lund, Tradition och historia (1956), s. 15 f.

¹² Enligt Snorre (Heimskringla) var hon dotter till en uppsvensk storman och vikingahövding vid namn Skoglar-Toste, vilken utan allt tvivel är en historisk person, sannolikt identisk med den Toste, som i en runinskrift från Orkesta socken i Attundaland säges ha haft befattning med danagäld i England (snarast år 991). E. WESSÉN, Upplands runinskrifter, 2 (1943), s. 79 ff.; för hänvisningen till Orkesta- stenen har jag att tacka prof. Strömbäck.

Där omtalas, att även dennes fader Valdemar den store innehåft de svenska domänerna i fråga. Vidare redogöres för Sigridlevs godsbestånd, och ett drygt tiotal byar eller gårdar uppräknas. De flesta av dem äro svåra att identifiera, men om två eller tre synes det stå fast, att de voro belägna i Västergötland. Detta gäller de sexton åttingarna i *Arem* = Åremma i Ölsremma socken, Kinds härad, de tjugofyra åttingarna — den allra största domänen — i *Wighby*, vilket med all sannolikhet motsvarar Vegby i Säms socken, likaledes i Kinds härad och ej långt från Åremma, slutligen även de fyra åttingarna i *Burghær* = tvillingbyn Borga i Skånings och Laske härad, Edsvära och Larvs socknar på ömse sidor om Lidan. De nämnda fastigheterna ha identifierats redan av Beckman,¹³ och nutidens främste kännare av Västergötlands ortnamn, professor Ivar Lundahl i Uppsala, har på förfrågan godhetsfullt meddelat, att i varje fall *Arem* och *Burghær* få anses vara rätt identifierade. Detsamma är enligt min mening fallet med *Wighby*, som knappast kan vara annat än det västgötska Vegby, till synes förekommande under namnet *Vikby* i ett svenskt diplom av år 1413.¹⁴ Och det är nog inte uteslutet, att även av de andra jordlotterna i Sigridlev flera eller färre voro västgötska.¹⁵

Rönet är betydelsefullt, ty därmed inställer sig utan vidare spörsmålet, om det inte just i Västergötland och vid 1100-talets mitt har funnits en förmögen kvinna vid namn Sigrid, av vars godsinnehav någon part genom arv kan ha övergått i Valdemar den stores besittning. Man behöver därvid inte söka länge. Svaret ges i en ryktbar berättelse om grundläggningen av det jylländska cisterciensklostret i Vidtsköl.¹⁶

Enligt denna i huvudsak trovärdiga skildring var Vidtskölsklostret en avläggare av ett svenskt kloster, som allra först hade grundats på Lurö i Vänerne men mycket tidigt flyttats till Västergötlands fastland,¹⁷ där en välboren och godsrik kvinna vid namn Sigrid för ändamålet skänkte en stor gård vid foten av Billingen; på den gården slog sig alltså munkarna från Lurö ned och byggde Varnhems kloster — genom andra källuppgifter kan händelsen åtminstone på ett ungefär

¹³ A. a., s. 11 f., jfr *ibid.*, s. 2.

¹⁴ Svenskt diplomatarium fr. o. m. år 1401, 2, nr 1855.

¹⁵ Att de i jordeboken likaledes omtalade svenska gods, som Valdemar den stores gemål ärvt efter Sverker d. ä:s son Boleslav, skulle ha tillhört Sigridlev framgår inte av källan.

¹⁶ *Scriptores minores historiæ Danicæ*, 2 (1918—1922), s. 138 ff. Jfr referat och kommentar i KNUT B. WESTMAN, *Den svenska kyrkans utveckling från S:t Bernhards tidevarv till Innocentius III:s* (1915), s. 54 f., 67 ff., och dens., *Erik den helige och hans tid* (Erik den helige, Studier, utg. under redaktion av BENGT THORDEMAN, 1954), s. 51 ff.

¹⁷ Under en kort mellanperiod hade det varit förlagt till Lugnås öster om Kinnekulle.

tidfästas till 1150. Emellertid blevo, heter det, munkarna i Varnhem snart nog utsatta för svåra förföljelser. På inrådan av en mäktig man, »consilio cuiusdam potentis viri» — man har anledning att misstänka, att Erik Jedvardsson, den helige, redan här åsyftas — upphävde Sigrid sin godsdonation och fördrev cistercienserna från Varnhem. Men eftersom hon då drabbades av spetälska och blindhet, ångrade hon snart sin gärning och kallade munkarna tillbaka till det övergivna klostret, där hon i fortsättningen själv tog sin bostad hos klosterfolket.

Men så dog Sigrid, varefter hennes fränka (»consanguinea») drottning Kristina, maka till kung Erik av Sverige (Erik Jedvardsson), gjorde anspråk på den av Sigrid bortskänkta gården. Slutet blev, att munkarna återigen måste draga sina färde och nu under sin abbot begåvo sig till den plats i Danmark, som senare kallades Vidtsköl och där kung Valdemar (den store) hade erbjudit dem en fristad. Härigenom grundades Vidtsköls kloster. Det skedde enligt berättelsen, vars tidsuppgifter här kunna kontrolleras med hjälp av Valdemars fundationsbrev för det nya klostret,¹⁸ på våren 1158. Senare grepos även drottning Kristina och hennes gemål kung Erik av ånger över sin hårdhet mot de stackars munkarna, så att en del av dessa kunde från Vidtsköl återvända till Varnhem.

Vi ha alltså påträffat en Sigrid, som levat och dött på 1150-talet, i Valdemar den stores tid, och som var av förnäm stam och besutten i Västergötland. Detta går på alla punkter förträffligt ihop med uppgifterna om Sigridlev i Valdemar Sejrs jordebok: efter denna Sigrid, en helt annan än Sigrid Storråda, kan och bör Sigridlev ha fått sitt namn. Om henne veta vi även, att hon var närskyld (»consanguinea») till Erik den heliges drottning Kristina. Men nu förhåller det sig så, att den sistnämnda härstammade från den ursprungligen västgötska stenkilska kungaätten.¹⁹ Hon var utan tvivel dotterdotter till kung Inge den äldre. Att hon så häftigt krävde den gård, på vilken Varnhems kloster grundats, ger tydligt nog vid handen, att hon ansåg sig ha arvsrätt efter gårdens förutvarande ägarinna, den i Vidtskölsberättelsen omtalade högbördiga Sigrid. Denna var med stor sannolikhet själv en ättling till Inge den äldre och just härigenom blodsbefryndad med drottning Kristina.²⁰ Men i så fall och under

¹⁸ *Scriptores minores*, 2, s. 144 f.

¹⁹ *Scriptores minores*, 1 (1917—1918), s. 180 ff.; *Knyttlingasagan*, i *Sogur Danakonunga*, utg. av C. AF PETERSENS och EMIL OLSON (1919—1925), s. 195 ff. Jfr S. BOLIN i *Svenskt biografiskt lexikon*, 14 (1951), s. 249, och KNUT B. WESTMAN, *Erik den helige och hans tid*, not 73.

²⁰ Jfr KNUT B. WESTMAN, *sist a. a.*, s. 28 ff. och not 247. Till en där tveksamt framkastad hypotes om hennes härstamning kan jag icke ansluta mig.

förutsättning att det är hon, som avses med beteckningen Sigritlev, förstår man utan vidare, hur Valdemar den store, samme kung Inges dotterdotterson, kunnat ärva åtminstone en del av hennes kvarlåtenskap. Av allt att döma har hon dött barnlös.

Så vitt man vet, har endast en medeltidsmänniska bekant sig till tron, att Sigritlev fått namn efter Sigrid Storråda. Det är författaren till den svenska kungakrönika från Magnus Erikssons tid, på vars bristande vederhäftighet vi ovan sett exempel. Han säger verkligen, att Olof Skötkonungs moder Sigrid varit namngiverska åt Sigritlev. Men det var förvisso ett misstag, vållat av tidsavståndet och av obekantskap med den andra Sigrid.

Vår granskning har utmynnat i resultatet, att de båda problemen Sigrid Storråda och Sigritlev ingenting ha med varandra att skaffa. Det senare problemet synes ligga någorlunda enkelt till, medan det förra är svårlöst. Dock kan den sagoomspunna svenska kvinnan, som skall ha varit mor till Sveriges egentligen förste kristne konung, knappast betraktas som i sig själv blott en myt.

Tyrgils Knutssons familjeförbindelser med konungahuset.

Av Stefan Söderlind.

Allt som kan sprida något ljus över de ledande politikernas personliga förbindelser under medeltiden, bör som bekant noga uppmärksammas även vid studiet av den politiska historien. Detta gäller i synnerlig grad om marsken Tyrgils Knutsson, vars framskjutna position från Magnus Ladulås' död till år 1305 alltid har gjort det desto mer beklagligt, att så förvånansvärt litet kunnat framdragas rörande hans härstamning och personliga förhållanden i övrigt.

En av de dunkla punkterna är marskens äktenskapliga förbindelser. Det är välbekant, att han ett par år före sitt fall ingick äktenskap med den tyska grevedottern Hedvig av Ravensberg, men i fråga om tidigare giftermål äro uppgifterna ej många. Man finner emellertid överallt i litteraturen, att marsken varit gift två gånger. Av källmaterialet framgår också, att detta är riktigt, och en reservation mot möjligheten av ytterligare något tidigare äktenskap är av allt att döma obehövlig.¹ Uppgiften i det följande blir att, så långt det är

Sedan förf. år 1939 under pågående avhandlingsarbete observerat en för svensk medeltidsforskning okänd isländsk annalnotis av stor vikt, utarbetades denna undersökning. Den blev sedan i mars 1940 framlagd vid ett föredrag inför Historiska föreningen i Uppsala. Nyssnämnda källställe liksom också en av C. Annerstedt på sin tid nedskriven, likaledes okänd kommentar till detsamma blevo därigenom allmänt bekanta bland fackmännen på orten.

Några år senare tryckte H. Jägerstad, som våren 1940 bedrev studier i historia i Uppsala, en uppsats med titeln Marsken Torgils Knutssons äktenskapsförbindelser (PHT 1944—45). Det hette där (s. 109), att »det kan förefalla egendomligt, att forskningen nästan helt synes ha förbisett» den isländska notisen, och hänvisning lämnades även till »Claes Annerstedts handskrivna arbete Svenska medeltidens frälsesläkter (signum X 58 i UUB)». Efter anmärkning från min sida avgav Jägerstad år 1946 skriftlig förbindelse, att han i en not på lämpligt ställe i sin blivande ak. avhandling skulle inrycka ett meddelande om mitt ovannämnda föredrag med angivande av tidpunkten; avsikten var, att — såsom ett minimikrav — den för mitt då pågående avhandlingsarbete särskilt viktiga prioritetsfrågan på denna punkt skulle få ett klart och entydigt svar. När Jägerstad sedermera utgav avhandlingen Hovdag och råd under äldre medeltid (1948) befanns, att den utlovade noten införts på orätt ställe (s. 140 i st. f. s. 147) och att tidpunkten för mitt föredrag ej anförts; däremot framhölls noga, att Annerstedt (!) »först fäst uppmärksamheten på» det isländska källstället (s. 147). När jag därefter vid disputationen önskade påtala detta förfarande, förhindrades detta av dekanus under motivering, att frågan icke rörde avhandlingen.

¹ Någon gång möta antydningar om ett tredje äktenskap men aldrig i vittnesgillt källmaterial. Som bevis för att mer än två giften icke förekommit, kan man däremot anføra Erikskrönikans uppgift i samband med skildringen av giftermålet med Hedvig av Ravensberg, att herr Tyrgils förut ägt *en* hustru och nu ingick *annat* äktenskap — där ordet annat torde betyda sitt andra — jämfört med inskriptionen på hans gravsten. Texterna citeras senare i denna framställning.

möjligt, klarlägga omständigheterna kring herr Tyrgils' första äktenskap, varvid utredningen dock begränsas till en kritisk granskning av källornas meddelanden och därvid framkomna slutsatser, under det att återverkningarna av undersökningens resultat på den berörda tidens politiska historia här förbigås. Samma begränsning gäller i fortsättningen även vid utredningen rörande hertig Valdemars första giftermål år 1302 med en dotter till marsken.

I fråga om namnet på Tyrgils Knutssons första maka har man tidigt åberopat inskriften på marskens gravsten i Riddarholmskyrkan, som hade följande lydelse:

Marscalvus regis iacet hic Thyrgillvs humatvs
inmerite legis paciens vi decapitatus
Birghitteque datvs coniux modo contumulatus
ad sponseque latus uelvt ante thoro sociatus.²

Gravhällen, som på 1690-talet blev svårt skadad, är numera med undantag för tre mindre fragment förlorad.³ Alla avritningar av stenen⁴ och uppteckningar av inskriften meddela emellertid enstämmigt namnet Birgitta på marskens första maka. Det synes överflödigt att ifrågasätta läsartens och namnuppgiftens riktighet, fastän full klarhet icke kan vinnas om de förhållanden, under vilka hällen och dess inskription en gång kommo till;⁵ ovisshetsmomenten härvidlag motivera icke tvivel.

Då fråga blir om denna Birgittas härkomst, finns för bedömandet av detta problem endast en tillförlitlig källuppgift att tillgå,⁶ nämligen följande anteckning under år 1296 i några isländska annaler:

hera Þorgils drottsete feck dottur Suia kongs.⁷

² S. Gardell, Gravmonument från Sveriges medeltid (1937) I, s. 228. Gardells emendation *vim* är icke nödvändig.

³ M. Olsson, Riddarholmskyrkan (1928—37), s. 653 f.

⁴ Gardell, a. a., II, s. 260 f.

⁵ På den ena av de två kända avritningarna är enligt Olssons åsikt (a. a., *ibid.*) den avbildade gestalten kvinnlig, på den andra manlig. Skulle stenen verkligen ha burit fru Birgittas bild, uppstå egendomliga förhållanden kring figurens och inskriptionens tillkomst. — Här må även Messenius anföras (Scandia, II, 12, s. 153): »Sepulchri tamen cippus Epigraphe notatus in choro summo Ecclesiae insulanae conspicitur, ex consistorio illuc tempore coenobii deturbati translatus,» . . . Det finns emellertid ej anledning att gå in på en närmare utredning av dessa omständigheter.

⁶ Under Trolleätten, tab. 5, anför G. Anrep, att fru Birgitta »var syskonbarn med konung Magnus Ladulås» (Svenska adelns ättartaflor IV, 1864). I Palmskiöldska samlingen, vol. 246, UUB, finns en tabell över släkten Trolle, utarbetad av C. L. v. Schantz med tillägg av L. J. Colling, där Tyrgils Knutsson i sitt tredje (!) äktenskap uppges ha varit gift med »hertig Eriks dotter i Sverige, som var k. Magni Ladulås' syskonbarn». Det är ganska tydligt, att uppgifter av denna typ ha tillkommit av någon anledning i samband med de genealogiska spekulationer, som på sin tid bl. a. ledde till att Tyrgils Knutsson kom att föras under Trolleätten (se härom min utredning Tyrgils Knutssons härkomst, PHT 1952, s. 94 f.).

⁷ Islandske Annaler indtil 1578, udg. ved G. Storm (1888), s. 261 (Lagmansann.), 385 (Flatöann.) och 485 (Oddverjaann.).

Ur källkritisk synpunkt är föga att anföra. Ehuru olika meningar gjorts gällande i fråga om den tidpunkt, vid vilken annaler i egentlig mening börjat skrivas på Island, kan knappast något tvivel råda om att uppteckningar av detta slag ägde rum vid mitten av 1290-talet.⁸ Då vidare alla isländska annaler utgå från en form⁹ och notisen återfinnes i två av 1300-talsverken jämte en senare, krönikeartad annal-redaktion,¹⁰ kan den anses vara väl traderad och alltså ur den synpunkten tillförlitlig. Drotstiteln synes ej heller ägnad att minska tilltron till notisens riktighet.¹¹

Såsom av källans art är att vänta, har man i Danmark tidigt observerat och i korthet kommenterat annaluppgiften. Ett par fall må anföras. Man finner hos Torfæus följande anmärkning under år 1296: »Thorgils regni Svetici Drottsetus, seu Prorex, Regis Sveciae filiam (Magni, credo, Ladalasi) duxisse in matrimonium dicitur, duasque partes Careliae devictas Christiana religione imbuisse regnoque Sveciae adjecisse»;¹² den lätt igenkännliga källan påvisas än tydligare av tillägget om Karelen, som under år 1296 återfinnes i Gottskalks annaler.¹³ Torfæus underkastar notisen en viss kritik. Detta blir i ännu högre grad fallet i Suhms framställning, där det heter: »Efter nogle islandske Aarbøger (conf. Torfæus ...) skal Thorkil Knudsen, det svenske Riges Forstander, have i dette Aar ægtet Kong Magni Datter, hvilket aldrig skede, og have indtaget tvende Dele af Karelen, og christnet den, hvilket er for sildigt.»¹⁴

Suhm har, som man ser, tagit något för hårt på Torfæus' förmodan,

⁸ Isl. Ann., Forord, s. LXXIII; H. Koht, Um upphave til dei islendske annalane, NHT R. V, 6 (1924—27), s. 43. — Notisen kan också ha kommit in via norska uppteckningar.

⁹ Isl. Ann., ibid.

¹⁰ Isl. Ann., Forord, s. XXI, XXXIV och XXXIX.

¹¹ Numera har S. Axelson behandlat notisen närmare i sin avhandling Sverige i utländsk annalistik 900—1400 (1955), s. 118 ff. Han finner den pålitlig vad äktenskapsuppgiften beträffar, men anser det meddelade året 1296 felaktigt av två skäl: dels bar Tyrgils Knutsson titeln drots vid tiden för Magnus Ladulås' död men ej år 1296, dels måste hans dotter ha varit mer än fem till sex år gammal, när hon 1302 ingick sitt äktenskap med hertig Valdemar. Axelson tänker sig därför, att notisen kanske hör hemma under år 1293. De av Axelson anförda skälen äro emellertid icke bärande. När herr Tyrgils' drotstitel nu en gång finns belagd i svenskt källmaterial, betyder det föga, om den i isländska ärböcker uppträder med två eller fem års försening; ej heller spelar det för frågan om årtalets tillförlitlighet någon roll, huruvida Kristina Tyrgilsdotter år 1302 var fem eller åtta år gammal. Hertig Erik ville som bekant 1307 fira bröllop med sin fästmo, som var född 1301. Med den anmärkningen, att jag liksom Axelson konstaterar, att herr Tyrgils' drotstitel vid mitten av 1290-talet icke längre förekommer i svenskt källmaterial, har jag alltså icke funnit anledning att ställa den isländska anteckningens riktighet under tvivel.

¹² Historia rerum Norvegarum IV (1711), s. 392.

¹³ Isl. Ann., s. 339. Notisen lyder här: »herra Þorgisl drottseti Suia kongs uann vel ij hluti Kirialalands og kristnadi».

¹⁴ Historie af Danmark XI (1812), s. 254.

att det rörde sig om en dotter till Magnus Ladulås. Problemet är ej avfärdadt med hans anmärkning, utan det måste undersökas från början. Det blir då först fråga om vem den i notisen omtalade svenske konungen varit, och på den punkten kan man genom ett enkelt resonemang vinna klarhet: den 16-årige Birger Magnusson kan ej avses, och hertig Valdemar kan ej ha ingått äktenskap med sin fars dotterdotter (sin systerdotter); alltså återstår, då en konung före Birger Jarls tid av tidshänsyn icke kan komma i fråga, endast konung Valdemar.

C. Annerstedt, som omnämner den isländska notisen, fogar också därtill reflexionen: »Kan hon (d. v. s. fru Birgitta, herr Tyrgils' maka) ha varit en okänd dotter till kung Valdemar, och att så förklaras, varför hertig Valdemar skildes från Kristina Torgilsdotter 'door vadderskap willen' (Detmar)».¹⁵

Någon möjlighet att utreda fru Birgittas härstamning på mödernets finns däremot ej. Med hänsyn till att hennes äktenskap ingicks år 1296 och att hennes med hertig Valdemar bortgifta dotter hette Kristina, kan det dock vara skäl att erinra om vissa källnotiser, enligt vilka konung Valdemar år 1279 underhöll en förbindelse med »en viss Kristina».¹⁶

På tal om Tyrgils Knutssons andra äktenskap ger Erikskrönikan även en upplysning om det första:

han haffde ok för en hustrw aat
hon fik soot ok doo affbrat
thy sath ogipter magen dagh
nw bygde han annat hionalag.¹⁷

Fru Birgitta avled alltså ganska snart. Barn funnos emellertid. Äktenskapet; förmodligen två döttrar. Den ena av dessa var hertig Valdemars första gemål, den andra är känd genom ett diplom från år 1319, som utfärdats av Knut Folkesson och hans hustru, »Margareta th condam marscalci filia».¹⁸ Med mycket stor sannolikhet var också Margareta en dotter i det första giftet, ehuru absolut säkerhet icke kan vinnas. I det andra äro inga barn kända.¹⁹

¹⁵ Svenska medeltidens frälsesläkter (UUB), X 58 c, s. 108. — Sammanställningen med Detmar (Die Chroniken d. deutschen Städte etc. XIX (1884), s. 395: »dor vadderscap willen») är, som av det följande framgår, oriktig och beror troligen på ett minnesfel.

¹⁶ SRS I: 1, s. 41; II: 1, s. 64.

¹⁷ Erikskrönikan, vv. 1952—55.

¹⁸ DS 2186.

¹⁹ Peringskiöld nämner vid ett tillfälle (X 27, UUB, f. 4) Margareta, »fru N.» och Cecilia som döttrar till marsken. Cecilia möter emellanåt i genealogisk litteratur (t. ex. Geneal. 92, RA, f. 4); skälet till att hon blivit räknad som herr Tyrgils' dotter torde vara att finna i DS 1650, som ej är bevisande. Man har tydligen ansett Sigmund Keldorssons hustru Cecilia vara dotter till fru Hedvig, som också nämns i brevet.

Ericus Olai meddelar namnet Kristina på hertig Valdemars gemål.²⁰ Varifrån han har fått det kan ej utrönas, men man har ej heller i detta fall bärande skäl att betvivla, att namnet är rätt uppgivet.

Beträffande tidpunkten för hertig Valdemars förmälning är Erikskrönikan bästa källan.²¹ Händelsen förläggs där till konung Birgers kröningsfest, d. v. s. december 1302. R. Pipping finner ingen anledning att ifrågasätta skildringens riktighet,²² en åsikt, som är desto mer motiverad, som händelsen så väl passar i det politiska sammanhanget. Att giftermålet ägt rum, intygas även av några årböcker, den s. k. annales triplicesgruppen, ehuru indirekt genom notisen om skilsmässan vid Tyrgils Knutssons fall.²³

Också för kännedomen om detta äktenskap och skilsmässan i december 1306 är Erikskrönikan bästa källan. Det heter där (vv. 2416 ff.) i en välkänd passus:

Tha jnnan thz samma aar
 Tha skildis hertogh waldemar
 widher sina husfrwo
 som the skilias ther ey mogha
 saman wara fore the faall
 jak kan them ey nw nämpna all
 jak weyt at the ey skyldoss aat
 fore osämyo eller ond laat
 The haffdo tess gerna hafft fordragh
 The skyldos fore gudzsitzwa lagh
 henna fader haffde han hallit
 til cristendom thz haffuer thz wallit
 the waro vngh ther han them gaff
 saman ok wiisto ther enktet aff
 Tho loffuado biscopane them bade
 at giptas vm them wordit til radha.

En prövning av olikheterna i annalernas och krönikans framställning och deras orsaker är i detta fall överflödig. Däremot vore det för uppklärandet av de närmare omständigheterna kring detta politiska äktenskaps ingående och upplösning av värde, om en fullt säker tolkning av krönikans nyss citerade verser kunde vinnas. Emellertid ha på viktiga punkter olika meningar gjorts gällande. I. Andersson hävdar t. ex., att krönikören i polemik mot annalernas framställning särskilt understryker, »att *endast* kyrkorättsliga förhållanden inverkat på

²⁰ SRS II: 1, s. 82.

²¹ Detmar (Die Chroniken d. deutschen Städte XIX, s. 395): »By der tiid, do de marschalk van Sweden nomen hadde des greven dochter van Ravensberghe, do gaf he oc sine dochter hertoghen Woldemere, des koninghes broder to Sweden.»

²² Kommentar till Erikskrönikan (1919), s. 501.

²³ SRS I: 1, s. 56, den utförligaste varianten.

skilsmässan»;²⁴ häremot framhåller S. Kraft, »att krönikören själv säger, att även andra skäl till skilsmässa förefunnits än de av honom särskilt berörda».²⁵ Kraft synes dock ej ha lagt tillräcklig vikt vid att de många fall, som krönikans författare icke vill uppräknas, icke förbindas direkt med hertigen och hans gemål utan med »the ther» och därför tydligen måste fattas allmänt. Anderssons tolkning — härvid bortses från hans teori om en polemisk udd i krönikan — har alltså företräde.

Ett betydligt svårare problem bjuda de två sista verserna. Lagerbring refererar: »Hertig Valdemar lät skilja sig vid sin gemål . . ., och biskopen, som avsåde skillnadsdomen, gav dem bägge frihet att träda i annat gifte».²⁶ Detta går tillbaka på Hadorphs krönikeedition, där ifrågavarande verser lyda:

Tha lofwade Biscopen them bade
At giffas, om them wordet til rade.²⁷

Lagerbrings tydning återfinns senare bl. a. hos Strinnholm och Munch.²⁸ En helt annan uppfattning möter hos G. Cederschiöld: »De voro unga, när han förmålde dem och visste intet av detta hinder. Likväl gävo biskoparna sitt tillstånd till giftermålet».²⁹ Denna tolkning synes även N. Beckman, R. Pipping och I. Andersson hålla för riktig.³⁰ Till någon del kan tveksamheten på denna punkt ha sin orsak i textvariationer; sålunda har Hadorphs handskrift »tha» under det Pippings har »tho». Den senare läsningen torde vara välgrundad, och betydelsen blir då »dock», »emellertid». Men innehållet är ändå icke klart, ty det är obestridligt, att ordet giptas kan innebära kontrahenternas rätt att ingå äktenskap såväl med varandra som var och en på sitt håll. Detta är av vikt; på tolkningen beror nämligen, om man skall anse, att biskoparnas löfte givits vid äktenskapets ingående år 1302 och att Erikskrönikan således uttryckligen omnämner en från vederbörligt andligt håll given dispens vid detta tillfälle, eller om man endast har att göra med en särskild omständighet vid skilsmässan. T. o. m. en tredje möjlighet, nämligen att biskopsdispens meddelades för den händelse parterna önskade förnya sitt äktenskap, vore tänkbar, om icke de politiska förhållandena förhindrade en sådan tolkning.

²⁴ Källstudier till Sveriges historia 1230—1436 (1928), s. 99.

²⁵ Erikskrönikans källor, HT 1932, s. 39.

²⁶ Swea rikes historia III (1776), s. 37.

²⁷ Twå gamla swenske rijm-krönikor I (1674), s. 89.

²⁸ Svenska folkets historia V (1854), s. 189; Det norske Folks Historie IV: 2 (1859), s. 437.

²⁹ Om Erikskrönikan (1899), s. 129.

³⁰ Ur vår äldsta bok (1912), s. 73 f.; a. a., s. 559; a. a., s. 98.

Det är svårt att träffa ett bestämt val mellan de olika meningarna. Vid en genomläsning av texten förefaller det, som om de båda sista verserna också till tiden skulle vara nära anslutna till de närmast föregående och sålunda åsyfta ett av biskoparna år 1302 givet löfte. Man får då i »tho» betydelsen »trots detta». Men det kan också gå att mildra detta ords innebörd något och föra de båda verserna till det huvudfaktum, som anföres i v. 2425. Meningen blir då: de skildes för gudsivalag; emellertid lovade biskoparna etc. Språkligt sett synes mig den förra tolkningen vara att föredraga, men andra grunder tala däremot. Orden »vm them wordit til radha» synas passa bättre till situationen 1305, då en dispens 1302 rimligtvis måste ha givits för ett beslutet äktenskap. Härvid kan man kanske ej lägga för stor vikt. Mer beaktansvärt är, att vid den förra läsningen biskopsdispensen tydligen kommer att gälla just det impediment, om vilket kontrahenterna voro okunniga, nämligen gudsivalag. Då skulle år 1305 den situationen ha förelegat, att ett ingånget äktenskap på någondera eller båda kontrahenternas begäran blev upplöst med åberopande av ett hinder, från vilket dispens tidigare givits.

Detta kunde i så fall synas egendomligt. Men man gör säkerligen klokt i att fasthålla den möjligheten, att vår huvudkälla för detta giftermål lätt kan verka som en felkälla. Det är påfallande, att krönikören så pass tydligt alluderar på den kanoniska rättens bestämmelser om äktenskap; dessa torde avses med orden »fore the faall jak kan them ey nw nämpna all», och det är ju också tydligt, att den angivna skilsmässogrunden, gudsivalag, och biskoparnas medverkan likaledes äro ägnade att framhäva den kyrkorättsliga bakgrunden. Emellertid måste man befara, att krönikörens skildring är för litet utförd, att viktiga omständigheter därför saknas och att som en följd härav en följdriktig och korrekt uppfattning rörande äktenskapets ingående och skilsmässan icke kan vinnas med Erikskrönikans hjälp. Detta är beklagligt, ty om full klarhet här kunde nås, skulle därmed ett värdefullt bidrag till frågan om den kanoniska rättens inträngande i Sverige ges. Under föreliggande omständigheter blir uppgiften snarare att ge antydningar om problemets art än att söka exakt påvisa de närmare sammanhangen.

Att Erikskrönikans framställning är fragmentarisk indiceras av vissa slutsatser, vilkas premisser återfinnas i det föregående. Först och främst lägger man märke till kontrahenternas ålder. Vad hertig Valdemar beträffar, kan man icke säkert fastslå hans ålder år 1302. K. G. Westman anser troligt, att han då blev myndig: »Troligen var han inte född vid arvshyllningen i Skänninge år 1284, då han inte om-

nämnes i densamma. Om han var född kort därefter, var han vid denna tid 17 eller 18 år.³¹ Sin förmodan, att Valdemar 1302 nådde myndig ålder, vill Westman stödja med en hänvisning till riddarslaget och äktenskapet. Men det förra torde icke kunna anses visa något angående hertigens ålder, i betraktande av att hans broder konungen blev slagen till riddare så tidigt som 1289, och därtill kommer, att kröningen var ett så lämpligt tillfälle, att någon hänsyn till uppnådd myndighetsålder icke behövt tagas. Ej heller äktenskapet bevisar något. Tydligt har Westman här icke velat fixera någon bestämd myndighetsålder, men ej ens om denna sätts till 15 år, kan man vara fullt säker, att hertigen 1302 nådde den.

I fråga om Kristina Tyrgilsdotters ålder kan ett klarare besked ges. Om hon var född i ett år 1296 ingånget äktenskap, är det ju tydligt, att hon 1302 ännu endast var ett barn. J. Rosén menar visserligen på tal om Margareta Tyrgilsdotters genom en urkund från år 1319 kända äktenskap med Knut Folkesson (jfr ovan), att det kunnat vara avtalat redan under ett av seklets första år; det skulle nämligen framgå av hertig Valdemars giftermål 1302 »att marsken hade giftasvuxna döttrar».³² Vid noggrann läsning blir emellertid endast visat, att marsken 1319 hade en giftasvuxen dotter, något som icke strider mot att Kristina och Margareta 1302 ännu voro barn.

Detta var en ur kanonisk-rättslig synpunkt viktig omständighet. En annan utgjorde de båda kontrahenternas inbördes släktskap. Vid beräkning enligt kanoniska regler förelåg konsangvinitet i tredje graden mellan hertig Valdemar och hans gemål. Sålunda funnos vid äktenskapets ingående både i fråga om kontrahenternas ålder och deras inbördes släktskap i dubbel måtto (konsangvinitet och andlig skyldskap) sådana omständigheter, att en kyrkorättslig orientering måste synas befogad.

Enligt kanonisk rätt föreligger *impedimentum aetatis*, om äktenskapskontrahenter ej ha uppnått 14 resp. 12 års ålder.³³ I detta fall förelåg åtminstone för den ena partens vidkommande sådant impediment, och dispens från hindret har förmodligen bort sökas. Det finns en bestämmelse, enligt vilken dispens synes vara möjlig »pro bono pacis».³⁴ Emellertid torde större avseende böra fästas vid ett par canones, som gå ut på dels att barnäktenskap äro utan rättsverkan,

³¹ Svenska rådets historia till år 1306 (1904), s. 151, n. 1.

³² Striden mellan Birger Magnusson och hans bröder, s. 29, n. 43.

³³ J. B. Sägmüller, Lehrbuch des katholischen Kirchenrechts (1909), s. 590 f.

³⁴ Decr. Greg. IX, 1. IV, t. 2 (de desponsat. impub.), c. 2. (Corpus iuris canonici, ed. E. Friedberg 1879—81, II, sp. 673). Men jfr även Decr. Grat. II, C. 30, q. 2, c. un. och notat. correct. (Corpus iur. can., a. ed. I, sp. 1099 f.).

om kontrahenternas bifall uteblir, då de uppnått *tempus discretionis* (7 år),⁸⁵ dels att äktenskap, som före uppnådd legitim ålder ingåtts av vederbörande kontrahenter eller avtalats och beslutits av deras föräldrar, ej äro att betrakta som annat än *sponsalia de futuro*, vilka av endera parten vid uppnådd legitim ålder kunna upplösas.⁸⁶ I detta sammanhang bör man observera Erikskrönikans uppgift »the waro vngh ther han them gaff saman ok wiisto ther enktet aff», liksom också det faktum, att hertigen år 1305 med säkerhet hade nått aetas legitima och Kristina med all sannolikhet *tempus discretionis*.

Konsangvinitet t. o. m. fjärde graden utgjorde vid denna tid impediment, och dispensbehovet var alltså i detta fall tydligt. Några svårigheter därvidlag voro ej att vänta; man kan erinra om den dispens, som påven 1299 meddelade konung Erik i Danmark och hans gemål vid konsangvinitet i fjärde graden⁸⁷ samt om dispensen 1259 för konung Valdemars äktenskap med Sofia, där liksom i det här aktuella fallet tredje gradens konsangvinitet förelåg.⁸⁸ Och det är att märka, att äktenskapet i det förra fallet var avtalat redan 1288 och fullbordades 1296, d. v. s. innan ännu påvlig dispens förelåg. Dispensgrunden var vid båda dessa tillfällen närmast *bonum pacis*. Vederbörande furstliga personer ingåvo framställningar i ärendena till påven, och dispensererna meddelades genom påvlig fullmakt för biskopar (1259) resp. legat (1299).

Cognatio spiritualis av den beskaffenhet, som vid detta giftermål förelåg (*fraternitas spiritualis*), konstituerade impediment. I ett analogt fall har påven t. o. m. föreskrivit skilsmässa, ehuru äktenskapet varat i 30 år.⁸⁹ Dispens var sålunda nödvändig. En intressant bestämmelse föreskriver, att ingen har rätt att bortgifta sin andliga dotter med sin son vid risk av exkommunikation, om vederbörande ej ville bättra sig, och avsevärd bot i motsatt fall. Därvid gingo ej heller sådana som ägt kännedom om verkliga förhållandet fria.⁴⁰ Tyrgils Knutssons ställning får här ett visst intresse.

Mot denna rättsliga bakgrund bör det av Erikskrönikan omtalade »bröllopet» ses. Av den politiska situationen år 1302 kan slutas, att marsken menade allvar med denna förbindelse och önskade åstadkomma ett rättsgiltigt äktenskap. Men om detta mål skulle nås,

⁸⁵ J. Freisen, *Geschichte des kanonischen Eherechts bis zum Verfall der Glossenliteratur* (1893), s. 325.

⁸⁶ Sägmüller, a. a., s. 591.

⁸⁷ DS 1270; definitivt i november 1303 (DS 1412).

⁸⁸ DS 463. Jfr även för konung Magnus DS 962.

⁸⁹ Freisen, a. a., s. 523.

⁴⁰ Freisen, a. a., s. 521.

krävdes i och för sig en troligen tredubbel dispens, som borde beviljas av påven.⁴¹ Ingen framställning i sådan riktning är numera känd, men detta förhållande säger föga i betraktande av omständigheterna kring konung Eriks ovannämnda fall. Saken kunde skjutas på framtiden. Men omedelbart måste dock rikets egna prelater rimligtvis ha lämnat sin medverkan, vilket de facto var liktydigt med en preliminär dispens. Att detta även måste medföra slutsatsen, att de ledande kyrkliga kretsarna intogo en annan hållning till Tyrgils Knutson vid hans fall år 1305 än vid tiden för konungens kröning, är ej ägnat att avskräcka. Den politiska situationen hade under mellantiden genomgått stora förändringar, och den politiska karaktären av hertig Valdemars och Kristinas äktenskap är påtaglig även utan annalernas påpekande, att skilsmässan skedde redan tredje dagen efter marskens fall.

Man ser, att det icke kan ha varit svårt att finna utvägar, då skilsmässan blev aktuell. Tekniskt sett gick man förmodligen till väga så, att äktenskapet annullerades.⁴² Därvid framfördes den förefintliga fraternitas spiritualis som argument vid den måhända mycket summariska process, som väl torde ha ägt rum. Utslaget kunde då juridiskt baseras på utebliven konsens från endera eller båda parternas sida, varvid äktenskapet blev betraktat som ett sponsale de futuro. Erikskrönikans anmärkning att *kontrahenterna ej vetat av det återopade impedimentet*, som naturligtvis var lika väl känt vid äktenskapets ingående som vid dess upplösning, tyder snarast på ett dylikt händelseförlopp.

Om Kristina Tyrgilsdotters vidare öden är intet känt. I detta sammanhang förtjänar emellertid ytterligare ett litet källkritiskt problem att upptagas till granskning.

Omedelbart efter skildringen av kröningsfesten i Söderköping och hertig Valdemars giftermål med marskens dotter följa i Erikskrönikan några verser om hertig Erik:

⁴¹ Härmed är naturligtvis icke sagt, att ett dispensbrev skulle ha angivit alla föreliggande impediment. Jfr Sägmüller (a. a., s. 649): »Wenn mehrere Dispensgründe vorhanden sind, brauchen nicht alle angegeben zu werden».

⁴² Sägmüller, a. a., s. 658: »Ist eine Ehe, welcher ein privatrechtliches oder öffentlich-rechtliches trennendes Ehehindernis entgegenstand, dennoch eingegangen worden und lässt sich das Impediment wegen Verweigerung der Konsenserneuerung oder wegen Indispensabilität nicht heben, so ist diese nichtige Ehe durch richterliche Sentenz als solche zu erklären». Det kan anmärkas, att terminus technicus för annulation i dekretalrätten är *divortium*, ehuru ordet ej används uteslutande i denna betydelse (Sägmüller, ibid., n. 1). Termen återfinnes i hithörande annalnotiser.

Här sigx at hertugh erik hade fäst
 en jomfru han vnte bezst
 The vänasta ther man matte see.
 konungsins dotter aff Norighe
 Jak tror at hon ey aldre waar
 än tha wp a sith fämpta aar.⁴³

I den sista versen förekomma i vissa handskrifter varianterna »fämpande» och »sietta». Den förra kan säkert utan vidare utmönstras, och läsningen »fämpta» synes böra föredragas framför »sietta».

Versen har länge vållat besvär, enär det av annaluppgifter är känt, att den omnämnda prinsessan föddes år 1301⁴⁴ och således ej var i femårsåldern. Att här trycka på den »negativa formuleringen» som skulle göra krönikans framställning »missvisande» (ej äldre än på sitt femte år; t. ex. ett år gammal,⁴⁵ är enligt min mening icke möjligt. Munch har ett bättre förslag, då han skriver: »Men Rümkrønikens Forfatter maa have forvexlet den egentlige Brud, der endnu laa i Vuggen, med den i 1297 fødte, altsaa nu i sit 5te eller 6te Aar gaaende Ingebjørg, Kong Eriks Datter, hvilken han maaskee har seet og antaget for Bruden».⁴⁶ Åldern skulle då vara rätt uppgiven, men däremot ett misstag på person föreligga, varvid namnligheten underlättat förväxlingen.

Munchs sätt att se på problemet är sannolikt riktigt. Av versernas plats i krönikans sammanhang indiceras också, att misstaget föranletts av hertig Valdemars gemål. Man frågar sig dock, varför krönikören vid sin skildring av händelserna 1302 skulle ha blandat in en prinsessa, som först flera år senare trädde i äktenskap med hertig Valdemar och med stor sannolikhet liksom hertig Eriks gemål var honom så välbekant, att en förväxling förefaller föga trolig. Med hänsyn härtill kan det synas befogat att hålla en annan möjlighet öppen, nämligen att hertig Valdemars gemål från år 1302, Kristina Tyrgilsdotter, givit anledning till felet.

⁴³ Erikskrönikan, vv. 1832—1837.

⁴⁴ Isl. Ann., s. 72, 146 m. fl. st.

⁴⁵ Pipping, a. a., s. 503.

⁴⁶ A. a. IV: 2, s. 404, n. 1.

Porsesläkten tre sjöblad.

Av Allan Mohlin.

Porsesläktens vapen tillhör inte de mera unika under medeltiden. I skölden bildar tre sjöblad med spetsarna vända neråt en triangel, vars spets är vänd neråt. Som skall framgå av det följande var det sannolikt egentligen hjärtan, som Porsarna förde. Det som skilt vapnet från liknande vapen, som förts av nedan omtalade sidogrenar inom sjöbladsätten, har varit färgen, men färgen framträder inte i sigillan, som man ofta enbart har att följa vid bestämmande av en persons ätt. I många fall råder på så sätt ovisshet, om en person är att räkna till Porsarna eller inte. 1367 har en Esger Jensson kallad Hagel i Nörrejylland de tre sjöbladen som vapen (Petersen, Danske adel. Sigiller: 638); han skulle kunna vara ättling till den ena av stamfäderna för de egentliga Porsarna, Nils Knutsson av Jylland. Omkring 1290 dräptes ättmedlemmen Eskil Skåne i en för Porsarna inte helt ovanlig situation: under ett försök att äntra ett lybskt fartyg (DD IX nr 200 f., X nr 122, XI nr 214). Hans son var väl en Bror Eskilsson, som 1336 för de tre sjöbladen i Skåne (HS I: 3: 465, DD XI nr 266). I Bror Eskilssons sigill är omskriften inte längre möjlig att tyda, men brevet i fråga finns registrerat i Genealogica 75 fol. 101 v. i RA med avbildning av Porsesigillet och fullständigt angivande av omskriften: »S. Broderi eskilli».

Tre ätter har på grund av vapenlikhet ansetts vara sidogrenar till Porseätten, Kyrning, Ribbing och Pæp (DAA 1901 s. 218 ff.). Av dem kan Kyrning och Ribbing tävla med Porse i ålder. Att fullt bindande bevis kan presteras för att de tre ätterna har gemensamt ursprung har förbisetts. Ett sådant lämnar Detmars lybska krönika. Denna torde för 1330-talet bygga på uppgifter av den framstående lübeckaren Johan Ruffus. Vid denna tid var förhållandet mellan Lübeck och sjöbladsätten spänt som en följd av dråpet på Eskil Skåne. 1336 anlände Johan Ruffus som lybskt sändebud till Ribbingarnas dåvarande store man, hövitsmannen i Halland Sigvid Ribbing (F. Bruns i Zeitschrift d. Vereins für Lübeck. Geschichte u. Altertumskunde 26, 1932, s. 271 ff.). Detmars krönika återger hans intryck av denne. Sigvid var »en iungheling doles modes, van gheslechte des duren hertoghen Knut Porses», en övermodig yngling, av den för-

träfflige hertig Knut Porses släkt (SRS III: 1 s. 185). Uttalandet torde ge ett bindande belägg för att Ribbing varit av samma blod som Porse. Även den ledande roll, som Sigvid länge spelade under sjöbladssläktens hämndeaktioner med anledning av dråpet på Eskil Skåne, klargör detta. I ett brev av 1325, som likaledes har samband med dråpet på Eskil Skåne, uppräknas den äldste kände Kyrningen med tre sjöblad bland fränderna till den Porse, som kommit att sätta de djupaste spåren i historien, hertig Knut av Halland (DD IX nr 200).

Det kunde finnas skäl att behandla Porse, Kyrning, Ribbing liksom också Pæp som en enda ätt. De förde dock inte samma färger i skölden och hade inte heller samma hjälmprydnad. Kyrning skall ha haft skölden delad i två fält med färgerna silver och grönt, sjöbladen gröna på silverbotten i ena fältet och försilvrade på motsatt botten i det andra. Hjälmprydnaden var ett sjöblad, likaledes i de två färgerna, mellan två vesselhorn. Ribbing hade i skölden tre gyllne sjöblad mot blå botten och som hjälmprydnad på liknande sätt som Kyrning ett blad mellan två vesselhorn. Pæp förde färgerna rött och silver. Porses färger har ansetts okända (DAA 1901 s. 219).

En beskrivning av Porsevapnet i färg har påträffats i Stiernmans handskrivna Ointroducerade ätter i UUB: »Porse förde 3 röda Siöblad i gult felt. På hielmen 12 röda Påfogle Fiedrar.» Stiernmans källa har inte återfunnits, men däremot har uppgiften kunnat följas ganska långt tillbaka i släktböckerna. En släktbok finns bevarad i avskrift dels i Skoklostersamlingen I Fol. 57, RA, dels i Rålamb Fol. 12, KB. I den förra heter det på fol. 317 v. under en avritning av en sköld med Porsevapnet: »Try rødhe hiertan i golt fiäld. Medh 12 rødhe fiädhrar på hielmen.» Med oväsentliga avvikelser är det helt vapenbeskrivningen hos Stiernman. Vapnet hänföres dock inte här och inte heller på motsvarande ställe i Rålamb Fol. 12 (fol. 316 v.) till Porse.

Även Stiernmans grundkälla har sannolikt påträffats. I Utters Slägtbok för Christer Oxenstierna (Gen. 42, RA) finns på fol. 54 v. en praktfull målning av här ifrågavarande vapen. Tre röda hjärtan avtecknar sig mot gul sköld. 12 röda strutsfjädrar är hjälmprydnad. Ett hjälmtäcke av rött och gult tyg väller fram över sköldens övre del. Under har Utter gjort anteckningen, att Peter Porse 1344 fört detta vapen, »døgh ey mere än 8 strutzfiedrer på hielmen» (jfr reg. Dipl. komm., RA). Då Utter bifogar uppgift om datering (»Anno 1344. Daterett i Liuini.»), torde man få förstå hans anteckning så, att han jämfört den målade avbildningen med vapenbilden i ett av Peter Porses sigill.

Undersökningen har alltså inte gett någon absolut säker hållpunkt för att det avmålade vapnet är Porsevapnet. Sannolikheten är dock utomordentligt stor. Den märkliga kvinna, vars bana i många hänseenden innebär ättens höjdpunkt och vars död innebar dess slutpunkt, Birgitta Magnusdotter Porse, var i sitt första äktenskap gift med en Oxenstierna. Att vapnet finns med i Oxenstiernornas släktbok är helt naturligt. Ett utomordentligt starkt argument är också, att vapnet knappast kan hänföras till någon annan släkt än Porsarna. Såväl Kyrning som Ribbing hade vesselhorn som hjälmprydnad. På dem passar för övrigt inte heller färgen. Erengisle Bengtssons dotter och Sigge Bruns hustru Katarina förde enligt Per Månsson Utters collectanea tre röda hjärtan i gult fält (Gen. 41 uppsl. 26 c r., RA). Det är helt den målade vapenbildens färger. Kontroll i Utters vapenbok förråder dock, att Katarina i likhet med Kyrning och Ribbing haft vesselhorn som hjälmprydnad (X 4 fol. 15 r., UUB). Det torde vara svårt för att inte säga omöjligt att finna någon mer frälsesläkt än Porse, som förenat vapnet tre sjöblad, ställda två och ett, med hjälmprydnaden fjädrar. Att denna sammanställning varit karakteristisk för Porsarna, bär utom Utters ovan anförda uttalande en till utseendet ganska starkt avvikande vapenbild i *Genealogica* 75 fol. 625 r. i RA vittnesbörd om.

Med hänsyn till den nära frändskapen mellan Porse, Kyrning och Ribbing bör deras gemensamma ursprung vara att söka någonstans tidigast vid mitten av 1200-talet. Den äldste till namnet kände Porsen hette Knut och levde vid denna tidpunkt. Den äldste till namnet kände Kyrningen var Nils Hallandsfar, som tillhörde samma generation som Knuts söner, de äldsta till namnet kända Ribbingarna var Knut och Bengt, som också de bör ha hört till denna generation. Det förefaller rimligt, att Porse, Kyrning och Ribbing utgått från tre bröder, som levat vid 1200-talets mitt och med hänsyn bl. a. till namnskicket inom ättgrenarna skulle kunna kallas Knut, Anders och Sigvid.

Genom en tillfällighet är det möjligt att få en föreställning om sjöbladsättens släktskapsförhållanden också utanför de ättgrenar, som fört de tre sjöbladen. De egentliga Porsarnas äldsta till sin existens kända stamfäder Peter Porse av Halland och Nils Knutsson av Jylland tillhörde i likhet med Nils Hallandsfar de nio för dråpet på konung Erik Klipping till fredlöshet dömda danskarna. Under en process vid kurian vid utgången av 1200-talet mellan den danske konungen Erik Menved och Lundaärkebiskopen Jens Grand betecknades från konungens sida de nio till fredlöshet dömda som ärke-

biskopens »consanguineis et de propinquo cognatis et amicis», hans nära fränder och vänner (SRD VI s. 283). Detta innebär, att sjöbladsätten bör ha stått i släktskapsförhållande till ätten Hvide, vilket stämmer väl överens med att vissa Porsar fört en stjärna som vapen och att hertig Knut Porse av Halland enligt en visserligen osäker uppgift under sina tidigaste år skall ha haft en stjärna i sitt sigill. En av de mest inflytelserika bland de nio, greve Jakob av Halland, kallas t. o. m. i sena källor en Porse; detta sker i den otryckta delen av Mogens Madsens krönika samt hos Hamsfort (Gl. kgl. Saml. 4:o 2446, KB Kbhnv; SRD I s. 294).

Namnet Pors eller Porse bars under medeltiden också av släkter med andra vapen än de tre sjöbladen, t. ex. örn, sparre och stjärna (DAA 1901 s. 219). Deras släktskapsförhållande till sjöbladsätten förefaller omöjligt att fastställa. Uteslutet är inte att med varandra helt obefryndade släkter burit namnet. Att tvenne Porsar vid samma tid bär samma förnamn men tillhör olika släkt är inte ovanligt. Vapenbilden i sigillet blir därför av stor betydelse för fastställande av identiteten. Stor möda har lagts ner på att uppspåra teckningar av nu förlorade sigill. Även omskrifterna meddelas. Beskrivningar av nu förlorade sigill har likaledes värde, men om de är korta och allmänt hållna, får man ha ögonen öppna för att det kan vara fråga om ett förtydligande tillägg av nedtecknaren. Enligt en uppgift av Utter skall en Peter Porse 1381 ha fört tre hjärtan (Gen. 41 uppsl. 173 v., RA). Hustrun namnges, och av detta framgår, att mannen är Peter Porse Geet, som förde ett helt annat vapen.

Den förste, som utredde Porseättens släktskapsförhållanden, var Birgitta Magnusdotter Porse. 1444 avgav hon en redogörelse för sin ätt. Hon är förbluffande välunderrättad och anger korrekt namn och släktskapsförhållanden för sin farfars mors systersons dotterson (C. A. Klingspor & B. Schlegel, Engsö, 1877, s. XVII). Till hennes redogörelse anknöt Rasmus Ludvigsson i sina genealogiska utredningar. På ett tidigt stadium tappade han emellertid bort Birgitta Porses farfars mor och gjorde farfadern till stammodern Estrid på Hålgamos son. Birgittas farfar Knut Porse sammanblandade han med den store hertig Knut och uppgav, att farfadern levat 1324. Vidare hade han den olyckan att få tag i ett brev av 1398, som omtalar en Magnus Porse som son till en Peter Porse. Detta gav honom anledning att mellan Birgittas far Magnus Porse och hennes farfar Knut Porse skjuta in en Peter Porse (Gen. 18 fol. 38 r., Gen. 26: II fol. 58, RA; reg. Dipl. komm.). I färdigt skick tedde sig hans version av Birgitta Porses anträd som följer:

Estrid på Hålgamo
↓
Knut Porse 1324
↓
Peter Porse 1373
↓
Magnus Porse 1398
↓
Birgitta Porse

(Gen. 23 a fol. 36 r., 38 v., 80 r., RA).

Rasmus Ludvigssons omformning av Birgittas släktredogörelse kom segt att hålla sig kvar. Utter accepterade den, sedan han på egen hand anställt funderingar över Birgittas redogörelse för sin släkt (Gen. 41 uppsl. 5 1/2 b v., 184 r., RA). Ännu hos Stiernman möter den med diverse övermålningar men med bevarande av identifikationen av Knut Porse med hertigen (Ointroducerade ätter, UUB). I K. H. Karlssons tryckta vetenskapliga arbeten har den lämnat spår i den meningen, att han först lät en Peter Porse bli Magnus Porses far och sedan lät Knut Porse bli son i stället för dotterson till Estrid på Hålgamo. I samme forskares biografiska anteckningar har den tagit sig uttryck i överstrykningar, som går ut på att Birgittas farfar är att identifiera med hertigen (Porse, RHA).

Övriga i handskrift föreliggande genealogiska utredningar, som tillkommit efter Rasmus Ludvigsson, skall endast behandlas i största korthet. I Skoklostersamlingen I Fol. 57 fol. 90 f. och 223 v. i RA samt i Rålamb Fol. 12 fol. 90 f. och 222 v. i KB finns tabeller över Porsarna.¹ En släktledning i Palmskiöld 232 s. 465, UUB, är originell, såtillvida som den innehåller ovanliga fel; Birgittas farfar Knut Porse antages här vara son till en Peter Porse, som kommit från Danmark, d. v. s. sannolikt Peter Porse av Halland. Fyra generationer Porsar får spänna över en tidrymd av cirka två århundraden. I en utredning om Ängsö i avdelningen Oxenstiernor af Salestad i Peringskiölds ättebok II i RHA anlägges av Peringskiöld föräldrade synpunkter på ätten.

Bland moderna vetenskapliga undersökningar om Porseätten är särskilt K. H. Karlssons och Gillingstams ytterst beaktansvärda, men även Erslev och Thiset har kraftigt bidragit till att föra forskningen framåt. Karlsson har på vissa punkter på ett ovedersägligen riktigt sätt fastställt det inbördes förhållandet mellan Porsarna och

¹ Vid genomgången av Skoklostersamlingen I Fol. 57, Rålamb Fol. 12 och Uppers collectanea har Riddarhusets släkt- och vapenregister varit till god hjälp.

deras ättlingar, medan Gillingstam om en enstaka men betydelsefull gestalt, Birgitta Magnusdotter, lämnat en utredning, till vilken inte mycket finns att tillägga. Karlsson har emellertid endast och då inte alltid med framgång berört vissa speciella problem till ättens genealogi, medan Gillingstam i sin avhandling Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden (1952) kommer mindre väl till sin rätt, då han behandlar delar av problematiken kring Porseätten, som ligger i periferien av hans ämne. Han tycks sålunda acceptera K. H. Karlssons uppfattning, att Bo Jonssons sväger Peter Porse varit Birgitta Porses farbror och Bo Jonssons första hustru Margareta Magnus Porses syster (Gillingstam s. 82 o. 97 not 541). Den omständigheten, att Peter Porse och Magnus Porse i mer än ett fall var och en för sig uppträder som universalarvinge, gör detta omöjligt. För Magnus Porses död känner Gillingstam inte till exaktare datum än året, och för hans tid som häradshövding i Tjust anger han åren 1368—1379, trots att otryckt material visar, att Magnus fortsatt att vara häradshövding till sin död (ibid. s. 81 f.). Även på de områden, som Karlsson och Gillingstam behandlat, är sålunda vidare undersökningar inte överflödiga, och inom andra delar av ämnet är mörkret i många fall kompakt. Hur liten klarhet man lyckats nå om ätten framgår tydligt t: ex. vid en jämförelse mellan Annerstedts Porse I i Släkttavlor, Frälsesläkter, UUB och Thisets behandling av släkten i DAA 1901.

Med hänsyn till att säker kunskap inte går att nå om ättens äldsta öden kommer släktgrenarna att nedan behandlas under rubrikerna De egentliga Porsarna, Kyrning tre sjöblad och Ribbing.

De egentliga Porsarna.

Porsesläkten uppträder tidigast i Halland och på Jylland. Dess stamfäder är Peter Porse av Halland och Nils Knutsson av Jylland. Med hänsyn till att Nils Knutsson aldrig bär Porsenamnet, förefaller det riktigast att betrakta de personer, som kallar sig Porse och varit besuttna i Halland, som ättlingar till Peter Porse av Halland. Detta gör, att såväl en Peter Porse till Fivelstad som den store hertig Knut måste anses härstamma från Peter Porse av Halland. En Åke Pors, som 1315 uppträder på Jylland, och en Arvid, som varit mycket nära släkt med Knut Porse, är med stor sannolikhet Nils Knutssons ättlingar.

Källorna gör det lämpligt att i två fall räkna med att Porsar burit sin mors släktnamn. Hertig Knut kallar Peter Porse till Fivelstad sin »auunculus», vilket betyder morbror (DS III nr 2453, 2461). Birgitta

Porse uppger, att hennes farfar Knut Porse varit dotterson till Peter Porse till Fivelstads maka Estrid på Hålgamo (Klingspor & Schlegel s. XVII). Farfadern skulle sålunda ha följt hertig Knuts exempel och anlagt släktnamn efter modern.

Under 1300-talet uppträder tvenne Peter Porse, som varit far och son. Den äldste av dem har traditionellt ansetts vara son till Peter Porse till Fivelstad eller, då man tappat bort denne, till Peter Porse av Halland (DAA 1901 s. 220, S. Engström, Bo Jonsson I, 1935, s. 32). Detta leder till att far och son i fyra generationer kommer att bära samma förnamn, Peter, vilket verkar allt annat än sannolikt. I Birgitta Porses släktredogörelse omtalas endast döttrar till Estrid på Hålgamo och därmed också Peter Porse till Fivelstad. Det förefaller ovisst, om Peter Porse till Fivelstad efterlämnat någon son. Nämnas kan, att då hertig Knut 1325 tillsammans med sina fränder företar en aktion med anledning av dråpet på Eskil Skåne, det bland de uppräknade fränderna inte finns någon, som kan vara Peter Porse till Fivelstads son (DD IX nr 200). Ännu större beviskraft har, att den viktiga gården Fivelstad kom att ärvas av en dotter till Peter Porse och att Estrids stamgods Hålgamo i slutet av 1300-talet av Albrekt av Mecklenburg tillerkännes en son till en annan av Peter Porses döttrar. Under den förutsättningen att Peter Porse till Fivelstad efterlämnat en son, förefaller detta egendomligt med hänsyn till de medeltida arvslagarna. Det verkar sannolikt, att de två Peter Porsarna tillhör en sidolinje, förslagsvis utgående från en bror till Peter Porse till Fivelstad.

Vid mitten av 1300-talet dog Porsesläkten nästan helt ut på den manliga linjen. Ätten bevarades genom att en namne till hertig Knut Porse av Halland efter mönster av denne anlade släktnamn efter modern. Det var denne man, som blev Birgitta Porses farfar. Han har hittills inte kunnat identifieras men torde vara identisk med en Knut Josefsson Porse, som strax efter mitten av 1300-talet nämnes i två brev. Han äktade en dotterdotter till Valdemar Sejrs sonson Svante-polk Knutsson. Hans 1450 avlidna sondotter Birgitta Magnusdotter Porse — ättens genealog — var den siste Porse, som förde de tre sjöbladen.

Tab. 1.

Knut.

Söner (SRS II: 1 s. 67, P. von Möller, Bidrag till Hallands historia, 1874, s. 62 not):

Peter Porse av Halland, 1272—1287, riddare, tab. 2.

Nils Knutsson, 1279—1295, riddare, tab. 12.

Tab. 2.

Peter Porse av Halland, son till Knut (tab. 1). Var troligen redan vid sitt första omnämnande 1272, då han ännu uppehöll sig i Danmark, riddare (DD II nr 179, 136, 162 f., 10, 17, 54, 134). Bidrog 1277 på svenskarnas sida till att danskarna led nederlaget vid Ettak i Västergötland (Erikskrönikan ed. Pipping, i fortsättningen citerad Ek, vv. 862 ff., Annales Danici s. 121, SRS I: 1 s. 54). Kallas härvid »Peder Porse aff Hallande». Erhöll inte mycket senare av Magnus Ladulås en borg i utkanten av Sverige, ofta identifierad med Axevalla, en uppfattning varemot redan Lagerbring (Swea Rikes Historia II, 1773, s. 572) inlagt reservationer. Lät här fängsla den svenske konungen och frigav denne först sedan han som vederlag för gäld tilldelats Lödöse (Ek vv. 968 ff.). Dömdes 1287 i Nyborg på Fyn fredlös för delaktighet i dråpet på den danske konungen Erik Klipping i Finderups lada på Jylland föregående år (Annales Danici s. 125, 141, SRD VI s. 315). Fick en tillflykt hos den norske konungen och kallas ²⁵/₆ 1287 av denne riddare (DD III nr 254). Var i Danmark besutten i Halland, i Sverige i Västergötland (Ek vv. 879, 991 f.). Var död 1295, då han inte uppräknas bland de fortfarande levande »kungamördarna» (DD IV nr 184).

Barn (DD IX nr 93, 97 f., 103):

Dotter, mor till Knut Porse, tab. 3.

Peter Porse till Fivelstad, 1300—1314, riddare, tab. 5.

Son (Nils Porse?), far till Peter Porse III, tab. 9.

Tab. 3.

Dotter till Peter Porse av Halland (tab. 2). Maken innehade gods i Fjäre hd i Nordhalland, bl. a. gården Inlag (DS VI nr 4799).

Son (DD IX nr 93, 97 f., 103):

Knut Porse, 1318—1330, riddare, råd, hertig, tab. 4.

Tab. 4.

Knut Porse, dotterson till Peter Porse av Halland (tab. 3). Har tidigare ansetts vara son till Nils Knutsson, tab. 12 (v. Möller s. 62 f., K. Erslev i da. PHT 1. R.: III, 1882, s. 19, DAA 1901 s. 222, Da. biogr. Leks. XVIII s. 486). Gör sitt inträde i historien 1318, då han av Magnus Erikssons mor hertiginnan Ingeborg omtalas som »consiliarius noster» (Gen. 73 s. 99, Gen. 75 fol. 84 v. o. Skokl. I Fol. 33

fol. 33 r., RA, enl. reg. Dipl. komm.). S. å. riddare (DD VIII nr 60). Deltog 1319 som svenskt ombud vid avslutandet av unionstraktaten mellan Sverige och Norge (ST I nr 192). Hövitsman på Varberg 1321 (DD VIII nr 362). Utvisades 1326 från Sverige (DD IX nr 247). Förlänades omkr. $15/8$ 1326 i Nyborg på Fyn med hertigdömet Södra Halland och Samsö jämte Kalundborg och Holbæk på Själland (Annales Danici s. 171, 202, SRS III: 1 s. 183, Huitfeldt I s. 434). Var $15/8$ s. å. den danske konungen Valdemar III:s råd (DD IX nr 295). Tillträdde sitt hertigdöme vid årsskiftet 1326—1327 (P. A. Munch, Det norske Folks Historie II: 1, 1862, s. 86). Lät omedelbart flytta Halmstad från dess ursprungliga plats vid Övraby till den nuvarande platsen vid Nissaflodens mynning, där samhället Brokorp tidigare låg, och gav $28/3$ 1327 sin nya stad privilegier (Acta pont. Danica I, ed. L. Moltesen, 1904, nr 320, C. G. Styffe, Skandinavien, 1911, s. 99 med not 2, DD IX nr 390). Mottog s. å. ett nytt förläningsbrev på Södra Halland och Samsö, där han befriades från tjänst mot att han avstod från Kalundborg och Holbæk (DD IX nr 422 f.). Erhöll före $24/8$ 1328 också Norra Åsbo hd i Skåne som län (DD X nr 45). Fick 1329 den danske konungen Kristoffer II:s bekräftelse på sin rätt till Södra Halland, Samsö och Norra Åsbo hd och förlänades $11/11$ s. å. också med Estland (DD X nr 170 f.). Hade förläningar på Själland, värda kanske 2.000 mark silver (DD X nr 170, 403 s. 372 f.). Torde före sin död också ha mottagit Bjäre hd i Skåne som län (DD X nr 403). Innehade i Nordhalland gods i Fjäre och Faurås hd (DS VI nr 4799 f., RPB I nr 300, SD II nr 1845). Dog $30/8$ 1330 (DS IV nr 3468, Kbhvns Dipl. II s. 11). Sigill: »Hand vaar en aff de Huider oc förde en huid Stierne/ for hand bleff Hertug. Marstigs Slect.» (Huitfeldt I s. 405), tre sjöblad 1321 (älv. teckningar), 1324 (teckning: »Inscr. sig.: ...rse»), 1326 (älv. teckning: »Inscript. sigill.: Sigillum Karhnuti Porse»), bjälke i sköld nedanför hjälm, sigillfältet strött med rosor 1329 (Gen. 75 fol. 625 r. o. B 22 s. 107, RA; reg. Dipl. komm.; Petersen, Danske adel. Sigiller: 150, 174, 226). Gift $21/8$ 1327 med hertiginnan *Ingeborg* av Sverige (SRS I: 1 s. 65, 94), 1301—1360 (Islandske Annaler, ed. G. Storm, 1888, s. 52, 72, 146, 388, RPB I nr 459), dotter till konung Håkan V av Norge och änka efter hertig Erik Magnusson av Sverige. Hon gick för Knuts skull i frivillig landsflykt och återfick först 1332 sina svenska egendomar (DS IV nr 2951 s. 292). 1340 lade hon Asminderöds församling i Lyng-Kronborg hd på Själland under kapitlet i Köpenhamn för hållande av anniversarium för sin döde make (DS IV nr 3468). En föregiven dotter till dem, *Birgitta*, tillhörde en annan släkt (K. H. Karlsson i HT 1884 s. XXX). Se älv. S. Engström

i PHT 1930 s. 1 ff., J. Rosén, Striden mellan Birger Magnusson och hans bröder, 1939, A. Mohlin i Skånska Dagbl. ²³/₆ 1952, dens. i VHAAhandl. 80 (Hist. stud. I), 1953, B. Berulfsen i no. HT 1953, B. Beckman i VHAAhandl. 84—85, 1953—1954, G. Olsson i Hallands historia, 1954, s. 261 ff., S. Axelson, Sverige i utländsk annalistik 900—1400, 1955, s. 199 ff.

Söner (DS V nr 4100, VI nr 4800):

Håkan (Knutsson) Porse. Uppkallad efter morfadern. Får 1332 tillsammans med brodern rätt att behålla Södra Halland jämte Norra Åsbo och Bjäre hd i Skåne (DD X nr 403). Berövades strax efter faderns död Estland, som 1333 av konung Kristoffers son överläts till Brandenburg (DD X nr 362, 366, 368 f., XI nr 70 ff.). Löstes 1341 jämte brodern av konung Valdemar Atterdag från sin trohetsed till den danske konungen med anledning av att Södra Halland, Norra Åsbo och Bjäre hd sålts till konung Magnus Eriksson av Sverige, Norge och Skåne (DS V nr 3538). Tilldelades senast ¹⁵/₈ 1346 jämte brodern av konung Valdemar Atterdag Holbæk på Själland som ersättning för Estland (DS V nr 4100). Förlorade 1349 sin sista möjlighet att ställa anspråk på Estland, då konung Valdemar med anledning av att landet försålts till tyska orden till denna överlät det gåvobrev härpå, som hertig Knut Porse 1329 mottagit av konung Kristoffer II (Liv-, Esth- und Curländisches Urkundenbuch II nr 892). Var trohigen hertig av Halland 1349, säkert 1350 (SRS III: 2 s. 229, Engström i PHT 1930 s. 4, ST II nr 294, Annales Danici s. 175, DS VI nr 4800, RA perg. ¹⁵/₄ 1357, SD II nr 1845). Dog jämte brodern 1350 i digerdöden (Annales Danici s. 175). Engström 1935 s. 23 not, L. Sjöstedt, Krisen inom det svensk-skånska väldet 1356—1359, 1954.

Knut (Knutsson) Porse, 1330—1350, hertig av Halland. Se Håkan (Knutsson) Porse. Med Knut Porses söner utslocknade denna linje inom släkten, och deras fädernegods i Nordhalland ärvdes av modern, hertiginnan Ingeborg, och halvsyskonen, konung Magnus Eriksson och hertiginnan Eufemia av Mecklenburg (DS VI nr 4799 f., RPB I nr 300).

Tab. 5.

Peter Porse till Fivelstad, son till Peter Porse av Halland (tab. 2). Kallas i Ek (vv. 1562, 1862) »Peder vnge Porsse», av Ericus Olai (SRS II: 1 s. 76) återgett med »Peter Porse junior». Sammanblandas med Peter Porse av Halland (Erslev i da. PHT 1. R.: III s. 19 f., Engström 1935 s. 32, Rosén s. 396, se äv. K. Erslev i Da. biogr. Lex.

XIII, 1899, s. 236 f.). 1300 deltog han i Torgils Knutssons korståg till Finland och följde 1302 hertig Erik till Norge (Ek vv. 1458 ff., 1832 ff.). Riddare 1311 (DS III nr 1798). En konjektur i DD (IX nr 98), som förvandlar honom till fogde på Dävö i Västmanland, är oriktig (jfr DS III nr 2555 s. 709). Fick 1313 Erik Menveds tillstånd att återvända till Danmark, där han 1314 i Viborg på Jylland satt till doms över jutska upprorsmakare (Huitfeldt I s. 369, 373, Rep. I nr 1034). Mottog 1311 gården Fivelstad i Östergötland i pant av hertig Erik (DS III nr 1798). Tycks ha haft arvegods i Fjäre hd i Halland (RPB I nr 1613). Var död 1324 (DD IX nr 93). Gift med *Estrid på Hålgamo* (i Västergötland?), omtalad 1324 (Klingspor & Schlegel s. XVII, DD IX nr 97).

Döttrar (Klingspor & Schlegel s. XVII, DS V nr 4085, RPB I nr 1115, DD IX nr 97):

Katarina Petersdotter. Hade av sin andre make en gård i Säby i Berga sn och Vadsbo hd i Västergötland som morgongåva (DS V nr 4085, Västergötl. forn. fören. tidskr. 1908 s. 140). Ihågkoms omkr. 1346 av hans bror, domprosten Nils Magnusson i Strängnäs, i dennes testamente (DS V nr 4083). Gift 1) med en Erengisle, 2) senast 1346 med riddaren *Lars Magnusson (Leopard)*, 1326—1360, en av riddaren Magnus Marinassons talrika och länge verksamma söner (DS IV nr 2601, V nr 4085, RPB I nr 467; DS II nr 1557, V nr 4082). I en förteckning av Rasmus Ludvigsson över ättlingarna till en »Magnus» i Genealogica 26: I i RA finns en uppgift, som skulle kunna tydas så, att Lars Magnusson redan 1326 varit gift med Katarina Petersdotter, men årtalet 1326 härrör utan tvivel från ett brev av detta år, där Lars Magnusson nämnes utan maka, medan namnet på denna hämtats från Katarina Petersdotters bevarade morgongåvobrev av 1346 (jfr reg. Dipl. komm.). — Katarina Petersdotter framstår som en isolerad gestalt. Intet i hennes kända liv sätter henne i förbindelse med Porsarna. Först vad man vet om hennes söner, främst Torkel Erengislesson som i Birgitta Porses redogörelse för sin släkt omtalas som dotterson till Estrid på Hålgamo, klargör, att hon varit Peter Porse till Fivelstads dotter. Den av hennes söner, som spelat den största politiska rollen, är *Torkel Erengislesson Barun*. Han nämnes tidigast 1356 (RPB I nr 268). 1363 var han hövitsman på Åbo slott i Finland (FMU I nr 701), 1363—1365 på Varbergs slott i Halland (Possehandl. s. 40, Röda nr 246, KA; reg. Dipl. komm.; ST II nr 395 s. 406, 410, 415, Dipl. Norveg. III nr 346). Uppträder 1364 i ett brev tillsammans med Magnus (Knutsson) Porse och Peter (Petersson) Porse (RPB I nr 600). S. å. överlät Magnus Eriksson till

Torkel alla Magnus Gislessons gods »infra prouincias Watzbo, Kyndah. et Wallah.» att besittas med evärdlig äganderätt av honom och hans arvingar (perg. ²⁵/₁ 1364, Medeltidshandl. överlämn. t. RA 1929 från da. RA; se äv. UUB perg. ³/₂ 1372). Utöver egendomarna i Vadsbo, Kinne och Valle hd i Västergötland hade Torkel Erengisleson gods i Österrekarne hd i Södermanland (RPB I nr 1262) samt med Magnus (Knutsson) Porse i Fjäre hd i Halland (RPB I nr 1613). Senast nämnd 1381 (RPB I nr 1613). Sigill: Båt i sköld (DS VIII nr 6518, 6531, 6534, RPB I nr 1115). Var gift och blev grundläggare av den svenska släkten Barun (Klingspor & Schlegel s. XVII). Katarina Petersdotters andre son i första giftet *Knut Erengisleson*, som redan vid sitt första omnämnande 1374 var riddare, hade gods i Östra hd i Småland (RPB I nr 1115, 1472). 1384 återfick han av konung Albrekt sin mormors gods Hålgamo (da. RA perg. ²³/₄ 1384; Gillingstam s. 82 not 434). Katarina hade i första äktenskapet också en gift *dotter* (Klingspor & Schlegel s. XVII). Se äv. K. H. Karlsson, Biografiska anteckningar, RHA, v. Möller s. 79 ff., Klingspor & Schlegel s. XVIII, K. H. Karlsson i SAT II, 1897, s. 71 ff., dens. i Västergötl. fornm. fören. tidskr. 1908 s. 179, dens. i PHT 1909 s. 91, Engström 1935, Gillingstam.

Margareta (Petersdotter) Porse d. ä. Sålde 1324 gården Fivelstad till biskop Karl av Linköping (DS III nr 2447, 2452 ff., 2461, 2473). Gift med riddaren *Klaus Skrivare*, 1302—1321, som av Erslev (da. PHT 1. R.: III s. 19) ansetts vara svensk men i stället var hemmahörande på Rügen och tillhörde en nyadlad pommersk släkt (Pommersches Urkundenbuch III s. 569 f., IV s. 506, V. s. 669, VI s. 537, Huitfeldt I s. 384, DS III nr 2473). Han var 1313 en av löftesmännen för Peter Porse till Fivelstad, då den danske konungen Erik Menved gav denne rätt att återvända till Danmark (Huitfeldt I s. 369, Rep. I nr 1034). — Margareta hade åtminstone en son, *Klaus Skrivare*, som 1336 representerade sjöbladssläkten vid avslutandet av en förlikning med Lübeck med anledning av dråpet på ättmedlemmen Eskil Skåne omkr. 1290 (Pomm. Urk.-buch V nr 3441, DS IV nr 3254, DD IX nr 200, X nr 122). — Mohlin i VHAAhandl. 80 s. 67 ff.

Dotter, mor till Knut Porse III, tab. 6.

Tab. 6.

Dotter till Peter Porse till Fivelstad (tab. 5). Gift sannolikt med en *Josef*.

Son (Klingspor & Schlegel s. XVII):

Knut Porse III, 1355—1360, tab. 7.

Tab. 7.

Knut Porse III, Peter Porse till Fivelstads dotterson (tab. 6). Uppges 1444 av Birgitta Magnusdotter Porse ha varit hennes farfar (Klingspor & Schlegel s. XVII). Hans existens har betvivlats av K. H. Karlsson. Denne sökte 1886 och i sina biografiska anteckningar ersätta honom med Peter Porse III (HT 1886 s. 85 o. Porse fol. 5, RHA). 1909 återinfördes han men som Peter Porse till Fivelstads son i stället för dotterson (PHT 1909 s. 87 ff.). Karlsson räknade med möjligheten, att avskrivaren av Birgittas släktredogörelse Broocman kunde ha gjort sig skyldig till något fel (HT 1886 s. 84). Uppgiften om antalet generationer från Peter Porse till Fivelstad verifieras emellertid genom den dom, som fälldes i arvstvisten efter Birgitta (Klingspor & Schlegel s. XXXXI). Därtill kommer, att Knut Porse numera torde kunna beläggas i det samtida brevmaterialet. 1355 bevittnar en *Knut Josefsson kallad Porse*, hur Kristvid Siggesson ger sin hustru Ramfrid en gård i Limmared i sydöstligaste Västergötland i morgongåva (DS VI nr 5158, u. o.). 1360 bevittnar Porse Josefsson en donation av gods i Västergötland och Närke till Eskilstuna kloster i Södermanland (RPB I nr 452, u. o.).¹ I det senare brevet medbeseglar bl. a. riddarna Erengisle Sunesson och Karl Ulfsson av Tofta, vilka 1370 i en liknande urkund är medbeseglare åt Birgittas far Magnus Porse (RPB I nr 952). Fadersnamnet Josef visar, att Knut, som Birgitta uppger, varit dotterson och inte son till Peter Porse. — Var gift med *dotter* till riddaren Mats Törnesson (*Hjorthorn*) och Ingegärd Svantepolksdotter (Karlsson i HT 1886 s. 85). Denna var besutten i Östergötland (Klingspor & Schlegel s. XVII). Samtida med Knut Porse III var hertig Knut (Knutsson) Porse, tab. 4, och en *Knut Porse av Öja*, uppkallad efter gård i Herrestads hd i Skåne, vars dotter Kristensa 1406 i sitt sigill för ros ovanför fyra snedbjälkar i delad sköld (Lunde Domkapitels Gaveböger, ed. C. Weeke, 1884—1889, s. 241, Thiset, Danske adel. Sigiller: F XXXVI: 1, DAA 1901 s. 228).

Son (Klingspor & Schlegel s. XVII):

Magnus Porse, 1360—1380, tab. 8.

Tab. 8.

Magnus Porse, son till Knut Porse III (tab. 7). Tidigast nämnd 1360 (UUB perg. ²⁵/₂ 1360). Häradshövding i Tjust från 1368 till sin död

¹ Namnskicket har intresse. Släktnamnet Porse som förnamn möter 1380, då riddaren Peter Porse Geet, en son till riksrådet och riddaren Jöns Geet, kallar sig Porse Jönsson, samt 1421, då brodern till en Jon Santesson benämnes Porse Santesson (B 16 fol. 378 v., RA, Strängnäs läroverksbibl. perg. ¹³/₉ 1421). I bägge fallen är släktnamnet nyanlagt.

men företrädes som sådan hela tiden av Björn Soop (UUB perg. $\frac{9}{11}$ 1378, Linköpings stiftsbibl. perg. $\frac{13}{11}$ 1378 o. $\frac{2}{4}$ 1381; perg. $\frac{31}{10}$ 1377 o. avskr. av brev $\frac{28}{7}$ 1375, Birger Andersson i Vrångfall Locknevisn, Dipl. komm. fotostatsaml., avskr. i VaLA av brev $\frac{30}{6}$ 1380, Dipl. komm. fotostatsaml., RA; RPB I nr 1430, 1454 f., 1840, 1869). Till hans närmaste bekanta hörde drotsen Bo Jonsson (Grip), som själv varit gift med en Porse (tab. 10), samt Karl Ulfsson av Tofta, den senare Knut Josefsson Porses — Magnus' fars — medbeseglare 1360 (RPB I nr 952, 987, 1254, 1547). Bägge blev efter Magnus' död hans barns förmyndare, »defensores» (Skokl. perg. $\frac{29}{4}$ 1383, Örnhielms dipl. XI s. 13, RA; reg. Dipl. komm.; RPB I nr 1609). Tycks ha varit universalarvinge till Ingegärd Larsdotter, Mats Törnessons (Hjorthorn) dotterdotter, vilket klargör, att han inte, som Karlsson ansett, varit bror till Peter (Petersson) Porse (RA perg. $\frac{28}{4}$ 1382, Skokl. perg. $\frac{29}{4}$ 1383, Örnhielm XI s. 13, RPB I nr 1547, L. Sjödin i Gamla papper ang. Mora socken II, 1937, s. 613 f., Karlsson i HT 1886 s. 84 f., Gillingstam s. 83 not 455; se äv. tab. 11). Hade själv eller gemensamt med hustrun gods i Fjäre hd i Halland (RPB I nr 1613, Rep. II nr 3647), Örebro hd i Närke, Kinda hd (RA perg. $\frac{15}{5}$ 1382, RPB I nr 1609) och Tjust (Margareta Grips bok s. 333, Trolleholm) i Småland, Ytra Törs hd i Södermanland (UUB perg. 1376 eft. $\frac{13}{4}$), Snävringe och Tuhundra hd i Västmanland (RPB I nr 1609, 1717) samt Bankekinds (L. M. V. Örnberg, Svenska Riksarchivets pappershandlingar 1351—1400, 1887, nr 102; se äv. SD II nr 1826 f.), Hammarkinds och Lysings (Gillingstam s. 85) hd i Östergötland. Dog 1380, tidigast på sommaren och före $\frac{10}{11}$ (avskr. i VaLA av brev $\frac{30}{6}$ 1380, Dipl. komm. fotostatsaml.; Linköpings stiftsbibl. perg. $\frac{10}{11}$ 1380 o. $\frac{2}{4}$ 1381). Begraven i Riddarholmskyrkan i Stockholm (S. Gardell, Gravmonument från Sveriges medeltid I, 1937, nr 223, II, 1937, s. 158). Sigill och vapen: Tre hjärtan, två och ett, med spetsarna nedvända, d. v. s. Porsevapnet, 1360 (beskrivning: »... S · POR ...») och 1380 på gravhällen (C. Annerstedt, Svenska medeltidens frälsesläkter VIII s. 6, UUB, Gardell II s. 158). Gift med *Elin Gregersdotter*, 1357—1387, som var dotter till riksrådet Gregers Styrbjörnsson (*spets från sidan*) [RPB I nr 302, 1609, 1695, II nr 2331, Gillingstam s. 81 f.]. Hon bör ha gift om sig efter makens död, då hon från 1382 bär frutitel (Gillingstam s. 85 not 471). Hon skrives 1387, 1405, 1409 och 1444 till Fällnäs i Södermanland (RPB II nr 2331, SD II nr 1097, IV nr 3038, Klingspor & Schlegel s. XVII). Karlsson, Biografiska anteckningar, RHA, Engström 1935, Gillingstam.

Döttrar (RPB I nr 1186, Kalmar stads tänkebok, ed. Modéer o. Engström s. 116, SD II nr 950, 1794):

Katarina Magnusdotter Porse. Hade gods i Uppvidinge hd och Möre i Småland. Var död 1393 (Kalmar stads tänkeb. s. 116). Kan från 1375 konstateras vara gift med *Ficke von Vitzen d. y.* (räv), 1374—1414 (RPB I nr 1077, 1091, 1186, SD II nr 2009, Annerstedt, Vitzen s. 516 f., Frälsesläkter, UUB, jfr Karlsson, Vitzen fol. 4, RHA). Gillingstam s. 82, 87 med not 481.

Birgitta Magnusdotter Porse. Tidigast nämnd 1399 (RPB II nr 3035). Företog omkr. 1435 en resa till den heliga graven (SMR nr 223). Avgav 1444 en redogörelse för sin ätt (Klingspor & Schlegel s. XVII). Gjorde storartade donationer till kyrkor och kloster; ihågkom med gåvor Strängnäs, Uppsala och Västerås domkyrkor, Stockholms storkyrka, Grödinge och Svinnegarns sockenkyrkor, Askeby, Nådendals och Vadstena kloster (Gillingstam s. 95). Överlevde och kanske också ärvde bägge sina män och alla sina barn (ibid. s. 88, 90 f., 98 med not 547). Hade sätesgårdarna Fällnäs i Södermanland (SD IV nr 3038), Händelö i Östergötland (Viksaml. RA perg. $\frac{28}{8}$ 1481; jfr A. Nordén, Norrköpings medeltid, 1918, nr 132), Strömsta i Uppland (SD I nr 522, Klingspor & Schlegel s. LXIV) och Ängsö i Västmanland (Klingspor & Schlegel s. XXXX, LXIV). Skrev sig med förkärlek till Fällnäs (»Birgitta Magnussadottir aff Fallanæs»), ehuru hon mot slutet av sitt liv var bosatt i Vadstena (SMR; Gillingstam s. 93 f.). Hade gods i städerna Norrköping (Viksaml. RA perg. $\frac{28}{8}$ 1481, Nordén nr 94, 105, 132), Strängnäs (RA perg. $\frac{28}{8}$ 1430 o. $\frac{3}{8}$ 1431) och Vadstena (B 15 fol. 342 v., RA, SMR nr 274, 389, 1321) samt i Piteå sn i Norrbotten (SMR nr 1321), Sundbo (B 15 fol. 166 v., SD II nr 1701) och Örebro (RA perg. $\frac{14}{8}$ 1448) hd i Närke, Tveta hd (B 15 fol. 106), Möre (Klingspor & Schlegel s. LXIV, Gillingstam s. 91 not 503) och Tjust (RA perg. $\frac{11}{11}$ 1431 o. $\frac{30}{11}$ 1443, SMR nr 223, 700, 1191, 1260, Gillingstam s. 94 not 527) i Småland, Ytra Törs (P. Sjögren, Släkten Trolles historia, 1944, s. 52 not 2, SD II nr 1701, Klingspor & Schlegel s. LXIII), Övra Törs (brev $\frac{12}{8}$ 1408 i Geom. jordeböcker C 7 s. 16, Lantmäteristyrelsens arkiv Sthlm), Västerrekarne (Klingspor & Schlegel s. LXIV), Öknebo (RA vid. ppr $\frac{4}{4}$ 1448, SD III nr 2122) och Österrekarne (Klingspor & Schlegel s. LXIV f.) hd i Södermanland, Bälinge (RA perg. $\frac{21}{8}$ 1430), Erlinghundra (brev $\frac{1}{8}$ 1431, reg. av Rasmus Ludvigsson i Upland nr 62 o. slutet; G4a2, Strödda kam. handl. vol. 1, RA, o. av Peringskiöld i Sthlms stadz stora kyrkia, Borgmästare och råds arkiv före 1636, Sthlms

stadsarkiv), Långhundra (RA perg. $\frac{22}{8}$ 1422, SD III nr 2628), Ulleråkers (RA perg. $\frac{1}{8}$ 1426), Vaksala (RA perg. $\frac{22}{8}$ 1430), Åsunda (RA perg. $\frac{7}{8}$ 1425 o. $\frac{14}{8}$ 1448, RA orig. ppr $\frac{7}{8}$ 1425, B 15 fo. 121 v., SD I nr 183, 522, SMR nr 1032, FMU III nr 2572, Klingspor & Schlegel s. LXIV, Gillingstam s. 95 med not 538 o. s. 98) och Örbyhus (SD III nr 2781) hd och Skådhundra skeppslag (RA perg. $\frac{20}{12}$ 1422) i Uppland, Redvägs (RA perg. $\frac{1}{8}$ 1432, Örnhielm IX s. 1279 f.) och Vartofta (Gillingstam s. 90 not 499, G. Carlsson i PHT 1951 s. 10 not 4) hd i Västergötland, Yttertjurbo hd (RA perg. $\frac{7}{8}$ 1425, RA orig. ppr $\frac{7}{8}$ 1425, SMR nr 533, Klingspor & Schlegel s. XXXX, LXIII f.) i Västmanland, Aska (RA perg. $\frac{5}{1}$ 1432, B 15 fol. 166 v., SD II nr 1701), Bankekind (SD II nr 1826 f., SMR nr 272), Bobergs (RA perg. $\frac{5}{1}$ 1432), Bråbo (SD II nr 1826 f., Gillingstam s. 83 not 447), Dals (B 15 fol. 166 v., SD I nr 868, II nr 1701), Hammarkinds (Gillingstam s. 83 not 449), Lysings (B 15 fol. 166 v., SD II nr 1701, SMR nr 835), Lösings (Klingspor & Schlegel s. LXIV, Gillingstam s. 83 not 451), Memmings (Gillingstam s. 83 not 452), Skärkind (B 15 fol. 342 v., SMR nr 1321) och Vifolka (Skokl. perg. $\frac{9}{8}$ 1442, RA perg. $\frac{19}{1}$ 1450; Sjögren s. 59, Gillingstam s. 83 med not 453) hd i Östergötland och på Öland (Sjögren s. 59). Dog $\frac{1}{10}$ 1450 (SRS I: 1 s. 167). Med henne utslocknade Porsesläkten, och hon ärvdes av ättlingarna till sin mors syskon (Gillingstam s. 97 ff.). Sigill: Tre sjöblad, Porsevapnet (RA perg. $\frac{9}{10}$ 1424, $\frac{7}{8}$ 1425, $\frac{1}{8}$ 1426, $\frac{22}{8}$ 1430, $\frac{11}{11}$ 1431, $\frac{14}{8}$ 1448; teckningar i Gen. 79 fol. 48 v., RA; RPB II nr 3035, SD I nr 181, 868, II nr 950, 1098, 1394, 1701, 1736, 1827, III nr 2628, Nordén nr 105, SMR, FMU). Gift 1) senast omkr. 1395 med riksrådet *Arvid Bengtsson (Oxenstierna)*, 1380—1401, en son till riksrådet Bengt Nilsson, 2) senast 1407 med riddaren *Erik Stensson (Bielke)*, 1402—1410, som var son till lagmannen Sten Bengtsson (Gillingstam s. 901, Elgenstierna I s. 357). — Birgitta Magnusdotter hade barn i bägge sina giften (RA perg. $\frac{22}{8}$ 1422, Örnhielm IX s. 1279 f., SD I nr 522, III nr 2209, 2628). En son i första äktenskapet innehade Ängsö i Västmanland jämte gods i Södermanland, Västmanland och Åsunda hd i Uppland. Han var död redan 1405 och ärvdes av modern och systemen *Elin Arvidsdotter* (SD I nr 522). Denna som första gången omtalas s. å. kom i besittning av Ängsö i Västmanland samt gods i Piteå sn i Norrbotten och Redvägs och Vartofta hd i Västergötland (Örnhielm IX s. 1279 f., Gillingstam s. 90). Hon dog efter $\frac{18}{8}$ 1419 men före $\frac{7}{10}$ 1425 (G. Carlsson i PHT 1920 s. 102 f.). Modern tog arv efter henne (Gillingstam s. 90). 1409 förde hon i sigillet en oxpanna (SD II nr 1098). S. å. var hon gift med riddaren Gustav Algotsson (Sture),

1407—1448, en son till riddaren Algot Magnusson och senare omgift med Märta Ulfsson (sparre) [Carlsson i PHT 1920 s. 102 ff., Gillingstam s. 901]. I sitt andra äktenskap hade Birgitta Magnusdotter endast ett enda till namnet känt barn, *Katarina Eriksdotter*. Tillsammans med *syskon* hade denna gods i Handbörds och Ydre hd samt Möre, Tjust och Varend i Småland och på Öland (SD III nr 2209). Hon dog troligen i början av 1420-talet (Carlsson i PHT 1951 s. 10 not 4, Gillingstam s. 92). Omkr. 1420 äktade hon Johan Gädde, 1415—1454, som var son till riddaren Nils Gädde och gifte om sig först med en dotter till den skånske riddaren Axel Brahe och sedan med Katarina Bengtsdotter (Königsmark) [Carlsson i PHT 1951 s. 6 ff., Gillingstam s. 91]. — Annerstedt, Porse I s. 419 ff., Frälse-släkter, UUB, Karlsson i PHT 1909 s. 86 ff., Sjögren, A. F. Lilje-holm i PHT 1950 s. 109 ff., Gillingstam.

Tab. 9.

Son till Peter Porse av Halland (tab. 2), som varit far till Peter Porse III. Kan möjligen vara en *Nils Porse*, som 1325 nämnes som död. Denne har med orätt (senast i Da. biogr. Leks. XVIII s. 486) identifierats med Nils Knutsson, som i motsats till Nils Porse var riddare (DD IX nr 186, SRD IV s. 359). Nils Porses efterlämnade maka *Tove Ingvarsdotter (Huitfeldt)*, 1325—1342, hade gods på Själland (SRD IV s. 359). Se äv. DAA 1887 s. 233, 1891 s. 483, 1901 s. 221.

Son:

Peter Porse III, 1336—1345, riddare, tab. 10.

Tab. 10.

Peter Porse III, sonson till Peter Porse av Halland (tab. 9). Uppe-hållsorter: 1336 Halland, 1344 Viste hd i Västergötland, 1345 Bohus-län, d. v. s. i samtliga fall Halland med grannskap (Gen. 42 fol. 54 v., RA, DS IV nr 3254, V nr 3948). Före sin död riddare (Erslev i da. PHT 1. R.: III s. 20 not 2, Engström 1935 s. 32 not 81). Var död 1364 (B 15 fol. 191, RA). Sigill: Tre sjöblad, Porsevapnet, 1336, 1343 (teckning) och 1344 (målad vapenbild: »dogh ey mere än 8 strutzfiedrer på hielmen») [Possehandl. s. 42, Röda nr 246, KA, Gen. 42 fol. 54 v.; reg. Dipl. kömm.; Petersen, Danske adel. Sigiller: 269]. Rasmus Ludvigsson uppger i Possehandl. s. 42 efter ett förlorat brev av 1343, att en Porse varit måg till fru Ulvhild Haraldsdotter

av Vinstorpaätten. De för Porsarna karakteristiska tre sjöbladen finns avtecknade vid namnet Porse. Brevet har utom av fru Ulvhild och dennas måg Porse varit beseglat av den förras son Åke, som i sigillet fört en sexuddad stjärna, och hennes bror Bengt Haraldsson, som i likhet med fru Ulvhild fört Vinstorpaättens vapen, d. v. s. kliven sköld med halv lilja till höger och två snedbjälkar till vänster. Den nämnde Porsen kan inte vara någon annan än Peter Porse III. På grund av den svävande innebörden hos begreppet måg under medeltiden kan intet bestämdare sägas om Peter Porses släktskapsförhållande till fru Ulvhild än att han varit antingen dennas svärson eller också svåger. Hans maka innehade gods i Finnveden i Småland och på Öland (L. F. Rääf, Ydre hd I, 1856, nr 38, 40, Engström 1935 s. 33).

Barn (B 15 fol. 61 r., 160 r., 191, Engström 1935 s. 108 not 73 o. s. 305 f.):

Margareta (Petersdotter Porse) d. y. Dog omkr. 1360 i Kalmar i barnsäng. Hennes son skars ut ur hennes liv, kristnades till Jon [Bosson] och avled kort därefter (Engström 1935 s. 305). Sigill: Tre hjärtan, enligt osäker uppgift av Utter (Gen. 41 uppsl. 26 1/2 v., RA). Gift med sedermera drotsen *Bo Jonsson (Grip)*, 1354—1386, son till Jon Tomasson (Engström 1935 s. 10), omgift med Margareta Lambrektsdotter Dume. Vid ingåendet av äktenskapet hade Margareta Porse av bröderna lovats full brorslott i modernearvet (DS VIII nr 6445). Hon ärvdes av sonen, som ärvdes av Bo Jonsson (Engström 1935 s. 33 ff., 106 not 69, 107 f.).

Peter Petersson Porse, 1364—1386, riddare, råd, tab. 11.

Till namnet okänd son.

Tab. 11.

Peter Petersson Porse, son till Peter Porse III (tab. 10). Kallas 1377 »vnga herra Pæthar Porsa» (Rääf I nr 38). Tidigast nämnd 1364 (RPB I nr 600). Var 1366 hövitsman på Älvsborg (ST II nr 395 s. 407, 410, 415). Riddare 1367 (RPB I nr 790; se äv. K.-E. Löfqvist, Om riddarväsen och frälse i nordisk medeltid, 1935, s. 253). Hövitsman i Finnveden och konung Albrekts råd 1382 (UUB perg. 1/4 1382). En uppgift hos Styffe, att han skulle ha haft Finnveden redan 1376, har inte kunnat verifieras (Engström 1935 s. 108 not 75). Tycks på 1360-talet ha varit ende arvtagare efter en Håkan Håkansson Hjorthorn (Gillingstam s. 56 not 292), att döma av ett yttrande av en av testamentsexekutorerna 1382; denne säger: »oc thet sama testament

(Håkan Håkanssons) antvardhadhe iak herra Pætara Porssa *thæs förnæmpda Hakona arua æpter mins herra Pætars ærkebiscopsins budhi*» (RA perg. ¹⁵/₉ 1382, DelaGardiska archivet 17, bihang s. 41). Kan inte under sådana förhållanden, som Karlsson (HT 1886 s. 84 f.; jfr Gillingstam s. 83 not 455) ansett, ha varit bror till Magnus (Knutsson) Porse (se äv. tab. 8). Hade huvudgårdarna Toftnäs — 1364 sätessgård, 1377 bortbytt till Bo Jonsson — samt senare Forsheda och Dannäs, samtliga i Västbo hd i Småland (Rääf I nr 38, 40, RPB I nr 600, II nr 2935). Bytte före 1378 bort sina mödernegods på Öland och i Finnveden mot gods i Vedbo hd och Njudung i Småland, varav gods i Vedbo hd lämnades i utbyte mot Forsheda och Dannäs, hans hustrus morgongåva (Rääf I nr 38, 40, RPB II nr 2935). Hade 1377 tillfälligt gods i Vista, Västbo och Ydre hd i Småland samt i Bankekinds hd i Östergötland (Rääf I nr 38, 40). Gav 1383 jord till Vadstena kloster för själagift (RPB II nr 1923). Död efter ²⁹/₇ 1386 men före ²¹/₈ 1398, enligt hustrun utan någon »märkelica siæla røkt» (B 15 fol. 61 r., RPB II nr 2935). Sigill: Tre sjöblad, Porsevapnet, 1364 (teckningar: »† S · PETRI · PORSA ·» resp. »† S · PETRI · PA'TA'RSO ·»), 1367 (teckning: »Sigillvm Petri Por. . .»); = RPB I nr 790), 1370 (teckning: »S. Dni Petri Porse»); = RPB I nr 910), 1376, 1379 (teckningar: »S' PETRI PORSE MILIT»); = RPB I nr 1456), 1383, tre sjöblad med spetsarna mot sköldens hörn, förenade vid baserna av tre sammanstötande stjärkar 1386 (teckning: »† S · PETRI · PORSA · MILITIS ·») [Broocmans dipl. II misc. 20: 1, 24: 4, III misc. 31: 20 o. B 22 s. 68, RA; reg. Dipl. komm.; B 15 fol. 61 r., 160 r., 191, RPB I nr 1208, II nr 1923]. Var 1376 gift med *Ingeborg Magnusdotter* (stolpe), 1376—1399, dotter till marsken Magnus Nilsson *Røde* (X 5 fol. 15, UUB; reg. Dipl. komm.; RPB I nr 1208, 1456, II nr 2935, 2941). Hon testamenterade 1398 sina morgongåvogods Forsheda och Dannäs till Vadstena kloster för sin egen, sin döde makes, sina föräldrars och sina »barna» själar och utökade s. å. gåvan med sin kommande arvslott efter sonen Magnus (RA perg. ^{18—21}/₈ 1398, RPB II nr 2941). En *Elin Petersdotter* har utan grund ansetts vara deras barn (se härom Gillingstam s. 97 not 541). Se äv. Erslev i da. PHT 1. R.: III s. 20, Engström 1935, C. Härenstam, Finnveden under medeltiden, 1946.

Son (RPB II nr 2935, 2941):

Magnus (Petersson) Porse. Beseglade i augusti 1398 tillsammans med sin mor och testamenterade en månad senare, sjuk och svag, hela sin andel i det ännu oskiftade fädernearvet till Vadstena kloster, där han valde sin lägerstad. Sigill: Tre sjöblad (RPB II nr 2935, 2941).

Tab. 12.

Nils Knutsson, son till Knut (tab. 1). Tidigast nämnd 1279 (DD II nr 380). Var 1284 en av de skiljedomare, som tilldömde Erik Plogpennings döttrar Sofia, Ingeborg, Jutta och Agnes deras fädernearv i Danmark och Sönderjylland (DD III nr 94). S. å. riddare och i tjänst hos den sönderjutske hertigen (DD III nr 121). Överlät jord till Århus kapitel på Jylland. Med anledning härav säges det om honom i Århusboken: »Et hec bona habuit mensa circa annum Domini MCCLXXXII a Domino Nicholao Knutsün milite, & fuit mensa in libera possessione eorundem longo tempore ante mortem regis Erici in Findorp interfecti» (DD II nr 380, SRD VI s. 425). Uttalandet visar, att den på Jylland bosatte Nils Knutsson varit identisk med den senare »kungamördaren». Dömdes 1287 fredlös för mordet på Erik Klipping i Finderups lada och fann skydd i Norge (Annales Danici s. 125, SRD VI s. 315, DD III nr 254). Fick 1295 lov att återvända till Danmark (DD IV nr 184). Hade gods i Vore hd i Löversyssel, Stövrings hd i Ommersyssel och Hjelmsevs och Mols hd i Åbosyssel i Nörrejylland (DD II nr 380, SRD VI s. 425). Var troligen död 1302, då han inte uppräknas bland fortfarande levande »kungamördare» (DD V nr 219 f.). Är inte densamme som riddaren Nils Knutsson av Skåne, som 1292, medan hans namne var fredlös, jämte bl. a. den danske drotsen utsågs till testamentsexekutor av sin svärmor Gyde Bang (SRD IV tab. II t. s. 545, DD IV nr 67).

?Söner:

Åke Pors. Var 1315 löftesman för den sönderjutske hertigen i ett fördrag mellan denne och den danske konungen (Huitfeldt I s. 384, Rep. I nr 1143). Namnet Pors finns belagt för Peter Porse av Halland m. fl. inom sjöbladsätten (DD III nr 254, IX nr 302, X nr 122, Huitfeldt I s. 373, RPB I nr 1613).

Arvid, far till Knut och Pål Arvidsson, tab. 13.

Tab. 13.

Arvid, son (?) till Nils Knutsson (tab. 12). Var mycket närbefryndad med de personer, som bär Porsenamnet, då hans söner vid sjöbladsättens släktaktion 1325 omtalas omedelbart efter sedermera hertig Knut Porse av Halland och före bl. a. Anders Nilsson, som dock var riddare.

Söner:

Knut Arvidsson, 1325—1336, tab. 14.

Pål Arvidsson. Väpnare. Deltog åren 1325—1336 i sjöbladssläktens aktioner med anledning av dråpet på ättmedlemmen Eskil Skåne omkr. 1290 (DD IX nr 200, XI nr 326). Vår 1326 en av de stormän, som beseglade en förbindelse av hertiginnan Ingeborg, Knut Porses senare maka, att till det svenska rådet avstå sin morgongåva, bestående av borgen Axevalla, fem häraden i Västergötland samt Värmland, mot ersättning av Dävö i Västmanland med underlydande områden (avskr. av brev ¹⁴/₂ 1326, avd. Stiernfeltar, Peringskiölds ättebok III, RHA). Sigill: Tre sjöblad, Porsevapnet, 1326? (teckning), hjälm med nio fjädrar 1336 (Gen. 75 fol. 625, RA; reg. Dipl. komm.; Petersen, Danske adel. Sigiller: 268). Se äv. Gillingstam s. 49 not 255.

Tab. 14.

Knut Arvidsson, son till Arvid (tab. 13). Väpnare. Hans kända levnadsöden är desamma som broderns. Sigill: Tre sjöblad, Porsevapnet, 1326 (teckning) och 1336 (Gen. 75 fol. 625, Petersen, Danske adel. Sigiller: 267). Skulle kunna vara identisk med en Knut, som med sin hustru Ingeborg hade barnen Nils Knutsson av Højby (Hads hd på Jylland) och Marina Knutsdotter, vilka i likhet med fadern ansetts tillhöra sjöbladsätten (så DAA 1901 s. 228 f., Rep. IV s. 372, 415). Nils Knutsson av Højby hade utom på Jylland gods i Ars hd på Sjælland (DAA 1901 s. 228). Något acceptabelt bevis för att Knut och hans barn tillhört sjöbladsätten har dock inte framlagts (jfr tab. 23).

?Son:

Holmger Knutsson av Kädarp. Förklarar sig 1357 vara skyldig fogden i Malmö Peter Eskilsson 60 groschen (»5 sol. gross.»). Var besutten i närheten av staden. Dog tidigast 1367. Sigill: Tre sjöblad, Porsevapnet, 1357 (Rep. II nr 2536, Äldste Archivreg. IV s. 29). DAA 1901 s. 228 f.

Kyrning tre sjöblad.

Släkten Kyrning med tre sjöblad leder sitt ursprung från en av »kungamördarna» 1286, Nils Hallandsfar. Denne efterlämnade minst två söner, Anders och Nils. Från den tidigast nämnde av dessa, Anders Nilsson, har Kyrning tre sjöblad sitt ursprung. Anders Nilsson hade sönerna Nils och Håkan Andersson. Bägge deltar i den förlikning, som sjöbladsätten 1325 ingick med staden Kampen i Nederländerna med anledning av dråpet på ättmedlemmen Eskil Skåne. I ett brev

av 1348 deltar likaledes bägge, och i detta kallar sig Nils Andersson Nils Kyrning.

Att släkten Kyrning inte är någon ursprunglig gren av Porseätten är otvivelaktigt. En 1298 levande Nils Kyrning för som vapen en örn med utbredda vingar (HS I: 3: 112). En Arvid Kyrning deltog på de fredlösas sida i kampen mot konung Erik Menved (DD VI nr 148 f.). Hans frändskap med Porsarna kan betvivlas. Den som varit nära befryndad med Porsarna och gett Kyrning tre sjöblad dess vapen är Nils Hallandsfar, som säkerligen själv inte alls varit någon Kyrning. Att han tillhört sjöbladsätten framgår därav, att hans söner Nils Nilsson Hallandsfar och Anders Nilsson 1325 vid Knut Porses sida deltar i avtalet med Kampen med anledning av dråpet på Eskil Skåne. Då Anders Nilssons son Nils anlägger namnet Kyrning, torde detta bero på giftermålsförbindelse mellan sjöbladsätten och ätten Kyrning. Nämnas kan, att en person med namnet Nils, som för Thottarnas vapen, vid samma tid kallar sig Kyrning. Det har uppgetts, att denne anlagt moderns släktnamn (DAA 1900 s. 409). De bägge Nils Kyrning förekommer tillsammans i ett brev 1348 (DS VI nr 4344).

Tab. 15.

Nils Hallandsfar. Var troligen redan vid sitt första omnämnande 1272 riddare (DD II nr 179, 136, 162 f., 10, 17, 54, 134). Dömdes 1287 fredlös för delaktighet i dråpet på konung Erik Klipping (Annales Danici s. 125, 141, SRD VI s. 315). Flydde s. å. till Norge (DD III nr 254). Fick 1295 lov att återvända till Danmark (DD IV nr 184). Dömdes 1305 ånyo skyldig till dråpet (DD V nr 386). Hade gods i Halland och Lolland (DD III nr 83).

Söner:

Anders Nilsson, 1313—1333, riddare, råd, tab. 16.

Nils Nilsson Hallandsfar. Väpnare. Ömtalas troligen redan 1314, då Anders, Nils och Henrik Nilsson enligt Huitfeldts referat deltagit i förlikningen mellan konung Erik Menved och Jens Uffesson som tre av nio män, vilka jämte Jens Uffesson skulle avlägga ed (DD VII nr 168). Kallas 1325 i förlikningen mellan sjöbladsätten och staden Kampen »Nysse Hallandesfar», medan han 1326 i hertiginnan Ingeborgs brev om avträädandet av hennes morgongåva benämnes »Nissa Niclâsson» (DD IX nr 200, avskr. av brev $14\frac{1}{2}$ 1326, avd. Stiernfelter, Peringskiölds ättebok III, RHA, se äv. Gen. 75 fol. 625 v., RA). Sigill: Tre sjöblad, Porsevapnet, 1326 (teckning: »Inscr. sig.: S. Nicol. . . i Ni . . . s»; Gen. 75 fol. 625).

Tab. 16.

Anders Nilsson, son till Nils Hallandsfar (tab. 15). Har i DAA 1901 s. 222 oriktigt antagits vara son till Nils Knutsson. Var 1313 löftesman för Peter Porse till Fivelstad, då den danske konungen Erik Menved gav denne rätt att återvända till Danmark (Huitfeldt I s. 369, Rep. I nr 1034). 1318 riddare (DD VIII nr 53). 1320—1323 råd hos Kristoffer II av Danmark, som 1321 tillerkände honom skattefrihet och rätt att uppbära böter på sina gods (DD VIII nr 259, 328, IX nr 23). Trädde vid Danmarks ockupation 1326 i tjänst hos inkräkterna och var 1330 Johan av Hölsteins »iustitarius», domare på rättareting (DD IX nr 304, X nr 198). Skrivs till Ingelstorp i Ingelstads hd i Skåne 1327 och 1330 (DD IX nr 391, 445, X nr 198; se äv. DAA 1901 s. 224). Anders Nilsson av Ingelstorp har ansetts vara en Due (DAA 1891 s. 126).¹ Dog tidigast 1333 (DD XI nr 47). Sigill: Tre sjöblad 1320 och 1326 (Petersen, Danske adel. Sigiller: 142).

Söner (DD IX nr 200):

Nils Andersson Kyrning. Deltar 1325 i likhet med brodern Håkan i förlikningen mellan sjöbladsätten och staden Kampen och kallas härvid Nils Andersson (DD IX nr 200). Beseglar 1348 likaledes jämte brodern, nu under namnet Nils Kyrning (DS VI nr 4344). Sigill: Tre sjöblad 1348 (Petersen, Danske adel. Sigiller: 372). Barn: se DAA 1901 s. 223.

Håkan Andersson. Se brodern Nils. Sigill: Tre sjöblad 1348 (Petersen, Danske adel. Sigiller: *373).

¹ 1400-talsbrev visar klart, att Ingelstorp tillhört sjöbladsätten. ⁴/₅ 1472 utfärdades ett tingsvittne på Ingelstads häradsting. En förfrågan hade gjorts om det var känt, att någon ställt anspråk på de gods i Ingelstorp, som en fru Barbara köpt av Anders Mårtensson Pæps dotter hustru Sofia och dennas barn. De äldsta dels från häradet dels från själva Ingelstorps sn stod då upp och vittnade. Godset hade varit oomstritt i mer än 60 år, och ingen hade hört av sina förfäder, att det någonsin stått strid om detsamma. »Hr. Anders Pæpp i Haghestade havde det Gods frit i Værge i sine Levedage og hans Dötre efter hans Död Fru Ingrid, Per Nielssøns Hustru af Kæltetstede, og Hustru Sophia, Esborn Jenssøns Hustru af Ingelstrop, til des at Hr. Stig Olssøn af Bollarp det købte af Hustru Sophie og hendes Sønner.» (Rep. 2. R.: II nr 3088). Även ett brev av ²⁹/₁₀ 1475 är upplysande. Här talar en Åke Trulsson i Ingelstorp om »alt det Pantegods, som vi i Værge har i Ingelstrop i Ingelstade H., hvilket Gods Hr. Anders Mortenssøn, som man kaldte Pæpp, pantsatte min Hustrus 'forælderne', som det Pantebrev udviser, som derpaa givet er» (Rep. 2. R.: II nr 3705). Av ett annat brev framgår, att Anders Pæps dotter-son, tydligen efter morfadern, haft »en hel Hovedgaard i Ingelstorp» jämte annat gods sammastädes (Rep. 2. R.: II nr 3070). Anders Mårtensson Pæp har av Thiset med tvekan betecknats som Anders Nilssons sonson (DAA 1901 s. 223). Då han haft Ingelstorp samt tre sjöblad som vapen, står dels fast, att Anders Nilsson av Ingelstorp tillhört sjöbladsätten, dels att Anders Mårtensson Pæp (riddare redan 1369) varit Anders Nilssons sonson eller möjligen sonsonson, då Ingelstorp under andra förhållanden skulle ha ärvts av den från Anders Nilsson likaledes utgående linje, vars stamfar var Nils Kyrning. Anmärkas bör, att ätten Due omkr. 1320 sålt gods i Ingelstorp, varför det inte är uteslutet, att Anders Nilsson övertagit sina egendomar sammastädes från denna ätt (DD VIII nr 258).

Mårten. Sannolikt identisk med en *Mårten Kyrning*, som var bosatt i Köpenhamn. Denne pantsatte 1349 gods i Lynges hd på Själland till en Nils Olsson (Äldste Archivreg. III s. 362). *Mårten* var far till riddaren *Anders Mårtensson Pæp*, 1369—1402 (el. 1419). Om denne, som förde de tre sjöbladen, och hans barn se Meklenburgisches Urkundenbuch XVI nr 9947¹, Rep., SD I, Petersen, Danske adel. Sigiller: 1073, DAA 1901 s. 223 f., S. Kraft i Fören:s för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne skrifter 2, 1926, s. 69 ff., B. Hildebrand i PHT 1928 s. 150 m. fl. arbeten; jfr I. Andersson & L. Ljungberg, Registrum ville Malmöyghe, 1937, s. 10 med not, S. Kraft, 1406 års påvebrev om Malmö latinskola, 1956, s. 16 f.

Ribbing.

De två stamfäderna för släkten Ribbing bär bägge namnet Sigvid, nämligen Sigvid Knutsson Ribbing och Sigvid Bengtsson. Den förre var hemmahörande i Halland, där hans efterkommande ofta uppträder, och hans ättlingar hade länge monopol på släktnamnet Ribbing. Sin mest framträdande gestalt fick Sigvid Knutssons ättgren i hövitsmannen i Halland Sigvid Ribbing, som var gift med en dotter till den heliga Birgitta. Denna ättgren dog snart ut. Som grundläggare av den nuvarande släkten Ribbing får Sigvid Bengtsson anses. De nuvarande Ribbingarna kan med få osäkra led föras tillbaka till denne. Karakteristiskt är dels att Sigvid Bengtssons efterkommande ända till senare hälften av 1300-talet underlåter att anlägga något släktnamn, då en Assar Magnussons son Peter, från vilken de nu levande Ribbingarna alldeles otvivelaktigt härstammar, börjar kalla sig Peter Assarsson Ribbing, dels att förfäderna till vår tids Ribbingar från början av 1400-talet och långt in i nyare tid främst hade sin verksamhet förlagd till Marks hd i Västergötland, där redan Sigvid Bengtsson, även i övrigt endast känd som verksam i Västergötland, hade gods.

Att Ribbing är en ursprunglig sidogren till Porse är att antaga. Redan den förste till sin existens kände Ribbingen Sigvid Knutsson för de tre sjöbladen, som sedan med mindre ändringar fortsatt att vara ättens sköldemärke. C. A. Klingspor, Sveriges ridderskaps och adels vapenbok, 1890, B. Hildebrand i PHT 1934 s. 160 ff., J. E. Almqvist i PHT 1953 s. 67.

¹ Medd. O. Steiman. Äldsta belägget. Här: »Anders Poppe».

Tab. 17.

[*Sigvid*].

?Söner:

Knut, far till Arvid och Sigvid Knutsson Ribbing, tab. 18.

Bengt, far till Sigvid Bengtsson, tab. 21.

Tab. 18.

Knut, son (?) till [*Sigvid*] (tab. 17).

Söner (DD IV nr 172, V nr 209):

Arvid Ribbing. Var död 1302. Dog barnlös (DD V nr 209).

Sigvid Knutsson Ribbing, 1295, tab. 19.

Tab. 19.

Sigvid Knutsson Ribbing, son till *Knut* (tab. 18). Tidigast nämnd 1295 (DD IV nr 172). Dömdes före 1302 fredlös, därför att han underlåtit att hörsamma den danske konungens kallelse att inför rätta svara i den arvstvist, som uppstått efter hans bror *Arvid* (DD V nr 209). Hade gods i Halmstads och Tönnersjö hd i Halland (DD IV nr 172, V nr 209). Sigill: Tre sjöblad 1295 (Petersen, Danske adel. Sigiller: s. 62 o. nr 100). Hans arvingar frändömdes 1302 arv efter honom (DD V nr 209, DS V nr 3846). Har kanske med rätta identifierats med en *Sigvid Oxe* av Säm (i Årstads hd i Halland?), som 1313 för de tre sjöbladen (DAA 1901 s. 225).

Son:

Jens Ribbing, 1330, tab. 20.

Tab. 20.

Jens Ribbing, son till *Sigvid Knutsson Ribbing* (tab. 19). Mottog omkr. 1330 en scharlakanskappa av hertig *Knut Porse* av Halland (DD X nr 204).

?Son:

Sigvid Ribbing. Kallas av *Detmar* »en iungheling doles modes, van gheslechte des duren hertoghen *Knut Porses*» (SRS III: 1 s. 185). Tidigast nämnd 1335 (DD XI nr 214). Hövitsman i Södra Halland 1336—1341 (DS IV nr 3254, V nr 3608). Dog tidigast 1345 (DS V nr 3948). Gift med *Märta Ulfsdotter*, dotter till lagmannen *Ulf Gud-*

marsson (*lejon*) och den heliga Birgitta, omgift med riddaren Knut Algotsson (*lejon*) [DS V nr 3558, Engström 1935 s. 33, HS I: 3: 390 o. 458, RPB II nr 2723]. Erslev i da. PHT 1. R.: III s. 21 f. Om Sigvids barn med Märta se Ericsbergs perg. $\frac{6}{2}$ 1433, DAA 1901 s. 226, Elgenstierna VI s. 287 o. Liljeholm i PHT 1950 s. 91.

Tab. 21.

Bengt, son (?) till [Sigvid] (tab. 17).

Son:

Sigvid Bengtsson, 1314, tab. 22.

Tab. 22.

Sigvid Bengtsson, son till Bengt (tab. 21). Uppträder i Västergötland $\frac{29}{11}$ och $\frac{5}{12}$ 1314, där han bl. a. är skiljedomare i en tvist mellan domprosten i Skara och två andra personer (RA perg. $\frac{29}{11}$ 1314: 2 brev; DS III nr 1992). Hade jord i Marks hd i Västergötland (se sonen Knut). Sigill: Tre sjöblad (Gen. 75 fol. 102 r., RA; HS I: 3: 234).

Söner:

Bengt Sigvidsson. Var en av de fränder till sedermera hertig Knut Porse av Halland, som 1325 deltog i förlikningen mellan sjöbladsätten och staden Kampen (DD IX nr 200).

Knut Sigvidsson, 1325—1341, tab. 23.

?*Magnus*, tab. 24.

Tab. 23.

Knut Sigvidsson, son till Sigvid Bengtsson (tab. 22). Omtalas i förlikningen mellan sjöbladsätten och staden Kampen strax efter brodern Bengt vid uppräknningen av ättmedlemmarna (DD IX nr 200). Hade två gårdar i Öxnevalla i Marks hd i Västergötland, av vilka åtminstone en var ärvd från fadern (DS V nr 3597). Dog tidigast 1341 (Gillingstam s. 41 ff.). Begraven i Varnhems kloster i Västergötland. Vapen: Tre sjöblad på gravhällen (Gardell I nr 61). Var 1341 gift med *Elena Abjörnsdotter*, vars far är okänd och vars mor tillhörde den äldre Oxenstierna-ätten (Gillingstam s. 43 f. o. dens. Register, 1953, s. 900, 911). A. F. Liljeholm i PHT 1955 s. 128 ff.

Son:

Bengt Knutsson: Beseglar 1364 i Lödöse tillsammans med Peter Ribbing, en son till hövitsmannen i Södra Halland Sigvid Ribbing

(RPB I nr 597). Hade i Danmark gods i Halland och i Sverige dels gods i Vedbo och Västbo hd samt Varend i Småland, dels de två gårdarna i Öxnevalla i Marks hd i Västergötland, som tidigare hafts av fadern (Rep. II nr 2969, RPB I nr 1139, II nr 2358). Dog mellan $\frac{2}{7}$ 1378 och $\frac{26}{4}$ 1388. En Gudmund Pipa ärvde honom (C. Molbech & N. M. Petersen, Danske Diplomer, 1858, s. 5 f., RPB II nr 2358). Sigill: Tre sjöblad 1372 och 1375 (Rep. II nr 2969, RPB I nr 1139). Bengt Knutsson uppges i DAA vara son till en endast till namnet känd Knut och bror till en Nils Knutsson av Højby och dennes syster Marina Knutsdotter, en orimlighet redan därför att Bengt överlevdes av såväl Marina Knutsdotter som dennas mor, vilka under sådana förhållanden enligt medeltida rätt skulle ha ärvt honom, om de varit hans syster och mor. DAA 1901 s. 229.

Tab. 24.

Magnus, son (?) till Sigvid Bengtsson (tab. 22).

Söner:

Sigvid Magnusson. Avger 1351 jämte sin bror Assar en skuldförbindelse till en viss Johan Svensson på fyra mark penningar nytt skänkt mynt och ger denne i pant härför hälften i en kvarn i Åby, benämnd Nykvarn (DS VI nr 4766).

Assar Magnusson. Se brodern. Sigill: Tre sjöblad (DS VI nr 4766). Far till *Peter Assarsson Ribbing*, 1377—1398, som 1378 i Öresten i Marks hd i Västergötland beseglar med Bengt Knutsson. Peter Assarson är stamfar för den nu levande ätten Ribbing. Om honom och hans efterkommande se DAA 1901 s. 227 f. o. Elgenstierna VI s. 287 ff.

Margareta Grips bok.

Av Hans Gilllingstam.

I en studie om »De svenska släktböckerna före Rasmus Ludvigsson» har jag framhållit, att vi i Sverige under 1500-talet endast ha två betydande motsvarigheter till de högadliga damer, som i Danmark kommo att dominera de genealogiska studierna för århundraden framåt genom att skriva släktböcker på grundval av släkttradition och brev i respektive familjearkiv.¹ I nämnda studie har jag även meddelat vad som är känt om den ena av dessa damer, Anna Pedersdotter Bielke, änka efter riksrådet magister Ture Bengtsson (Liljesparre) till Händelö och död 1551, samt sökt giva en föreställning om hennes i Riddarhusets arkiv nu befintliga släktbok, dess källor, den närbesläktade handskriften *Genealogica* 3 i Riksarkivet och de avskrifter, som gjorts efter dessa släktböcker.²

I olikhet med denna dam är vår andra stora släktboks författarinna, Margareta Grip, sedan länge observerad i litteraturen, och hennes släktbok har i stor utsträckning utnyttjats av forskningen. Hennes person har varit föremål för en liten studie av Ellen Fries,³ men någon framställning om hennes släktbok och dess källor finnes icke. Det torde därför vara motiverat att här lämna en sådan. Den är grundad på mina studier för Vitterhetsakademiens diplomatariekommitté år 1948,⁴ då handskriften genom tillmötesgående av sin dåvarande ägare, framlidne greve Gustaf Trolle-Bonde, kunde lånas in till Riksarkivet från Trolleholm.⁵

Om verkets tillkomsttid och plan upplyser följande å pag. 5 in-skrivna text:

¹ Släkt och Hävd 1951, s. 220.

² Ibid., s. 211 ff.

³ Teckningar ur svenska adelns familjelif i gamla tider 2, andra uppl., 1909, s. 29—36. — Det förtjänar anmärkas, att den där liksom annorstädes i litteraturen förefintliga uppgiften, att Margareta Grip var född 1537, är oriktig och återgår på SRS I: 1, s. 239, där Hammerstakalendariet är tryckt efter avskrift (jfr B. Hildebrand i PHT 1931, s. 98, not 1). Originalen i Nils Erengislessons lagbok (Skoklostersaml., kvartovol. 144, RA) har födelseåret 1538.

⁴ Jfr MRA 1948, s. 3.

⁵ Det kan i sammanhanget nämnas, att filmkopia av hela handskriften finnes i RA (jfr O. Jägerskiöld i Arkiv, samhälle och forskning 1, 1953, s. 76), samt att de för medeltidsforskningen intressanta partierna av densamma nu fotostaterats för diplomatariekommittén.

Anno domini tusinn fæm hundride siutij och fire vtti aprils månidh haffuer jag Margareta Grip til Bro och Hendellöö, salige her Börje Niljsons dotter, latitt schriffue tenne eftterschreffuene vnderwijsninge ohm min salige slechting her Bo Jonson Grip, Swerigis rickis drost, Gud then aldre nådigeste for sin sons forschyllan ware tenne wår slechtinge och oss alle nådig och barmhertig och late oss finiss vtti then ewige glædie. Amenn.

Ett fyrtiotal olika händer ha skrivit i den mer än 400-sidiga handskriften, av vilka dock åtskilliga gjort mycket begränsade insatser. De äldsta äro de som förekomma i räkenskaper från åren 1556—1561 i slutet av boken (pag. 404—421) och, såsom påpekats av G. A. Sparre⁶ och Ellen Fries,⁷ sannolikt tillhört Margareta Grips fars skrivare. Dessa räkenskaper gälla till största delen Birger Nilssons affärer med tyska köpmän. Intressant är i sammanhanget, att det vattenmärke, som är vanligast i papperet i Margareta Grips bok, huvudet av en narr med spetskrage och toppluva, finnes på källarräkningar från 1550-talet i statsarkivet i Trier.⁸

Den dominerande handstilen är emellertid en, som av allt att döma tillhört en skrivare i Margareta Grips tjänst.⁹ Denne har efter några inledande brevavskrifter och den ovan citerade rubriken gjort en uppteckning (pag. 6—9) om Bo Jonssons avkomlingar fram till Margareta Grips generation. Sedan följer en mängd anvapen¹⁰ för Margareta Grip och hennes båda män, grupperade kring antavlor (pag. 14—19) för dessa och med register och avskrifter av brev ur Bo Jonssons och hans avkomlingars arkiv införda här och var. Största

⁶ Brev till Ludvig Manderström 2 juni 1869, fastklustrat vid den lösa pärm, vilken såsom omslag anbragts kring Margareta Grips bok.

⁷ A. a., 2, s. 30. — Att man därav med henne skulle kunna sluta, att Margareta Grip av pappersbrist föranletts att använda faderns räkenskapsbok för sina anteckningar, förefaller föga troligt, eftersom räkenskaperna börja så nära handskriftens slut; snarare ha räkenskaperna ursprungligen varit lösa men sedan kommit att inbindas tillsammans med Margareta Grips och hennes skrivares anteckningar (vattenmärket är dock det samma). Helt utan sammanhang med såväl dessa anteckningar som bokens övriga innehåll är en 1600-talsnotis av okänd hand sist i handskriften (pag. 423) med rubriken 1679: - d xbris Vtaf dhe peningar som iagh hafver emoth tage i Stockholm som dhe eftterskrefne postern.

⁸ C. M. Briquet, *Les filigranes* 4, andra uppl., 1923, nr 15742. Samma vattenmärke finnes bland Adam Lewenhaupts typologiskt ordnade avbildningar av vattenmärken (jfr G. Liljedahl i HT 1956 s. 250), p. 319, nr 48, RA, med årtalet 1556 men utan uppgift om källa. Eftersom de ovannämnda räkenskaperna i Margareta Grips bok börja 1556, skulle det kunna tänkas, att Lewenhaupts uppgift härrör därifrån.

⁹ Förutom av stilens dominerande ställning i Margareta Grips bok framgår detta tydligast av rubriken till en uppräknings av räntor å p. 392 (»Tetta epterae kommer min Fru tiill efter hennis salige man her Erick Månssons»). J. Silfving, som i sin bok om Eksjö socken och stad under medeltiden och Vasatiden, 1946, s. 90, publicerat ett stilprov med tillägg av Margareta Grips egen hand, har å s. 333 (not 101) förmodat, att handstilen är hennes andre man Sten Banérs, vilket icke torde vara riktigt.

¹⁰ Jfr H. Toll, *Trekronorsproblemet*, 1936, s. 9.

delen av denne Margareta Grips skrivares parti av handskriften utgöres av en jordebok (pag. 40—140), omfattande Margareta Grips morgongåva av sin förste man (pag. 40—82; Bro(-kind) m. m.), arvet å sonen Erik Erikssons vägnar efter dennes faster Margareta Månsdotter (Natt och Dag) (pag. 85—89),¹¹ Margareta Grips arv efter sina föräldrar (pag. 91—119), ett överkorsat parti om böndernas årliga dagsverken till Brokind (pag. 125—127) och slutligen Sten Banérs morgongåva till Margareta Grip (pag. 131—140; Händelö m. m.).

Därmed är huvuddelen av Margareta Grips skrivares framställning avslutad, och hans stil fyller sedan endast sidorna 170—181 (avskrifter av Sten Banérs moder Margareta Pedersdotter Bielkes brev till sin son Peder Axelsson¹² samt av brev till denne från fadern Axel Nilsson¹³ och från moderns moster Pernilla Nilsdotter),¹⁴ 250—252 (färglagda avbildningar av de svenska landskapsvapnen),¹⁵ 256—258 (färglagda avbildningar av Magnus Erikssons, Albrekts av Mecklenburg,¹⁶ Eriks av Pommern¹⁷ och Gustaf Vasas vapen jämte korta anteckningar om dessa konungar), 262—271 (avskrift av brev om arvskiftet efter Margareta Grips föräldrar 1574), 314—319 (religiösa och ekonomiska anteckningar), 329—335 (avskrifter av brev från 1400- och 1500-talen) och 391—393 (uppgifter om Margareta Grip tillkommande räntor). Margareta Grips skrivare har inalles skrivit 167 av bokens 423 sidor, d. v. s. nära 40 %.

I marginaler och på tomma blad har sedan Margareta Grip själv med sin lätt igenkänneliga piktur¹⁸ kompletterat med diverse anteckningar och avskrifter. Förutom uppgifter om brev förekomma här diverse notiser om beskaftenheten hos de i jordeboken nämnda går-

¹¹ Jfr H. Rosman, Bjärka-Säby II, 1924, s. 52 f.

¹² Tryckta med modern stavning av Ellen Fries, a. a. 2, s. 6—12 och 21—25, med ursprunglig stavning av B. R. Hall i Årsböcker för svensk undervisningshistoria 49, 1936, s. 3—7 och 9—11.

¹³ Tryckt med modern stavning av E. Fries, s. 20—21, med ursprunglig stavning av Hall, s. 8—9.

¹⁴ Tryckt med modern stavning av F. Ödberg i VFT II: 8—9, s. 35, med ursprunglig stavning av Hall, s. 7. Jfr Gillingstam, Åtterna Oxenstierna, och Vasa under medeltiden, 1952, s. 604, not 596.

¹⁵ Se därom H. Hildebrand i Antiquarisk Tidskr. f. Sverige IX: 1, 1886, s. 67 ff. (vissa av vapnen avbildade å plansch 4), T. Lenk i Svenska Turistföreningens Årsskrift 1928, s. 294 f., och I. Schnell i Medd. fr. riksheraldikerämbetet 1940, s. 8 (m. fotografisk kopia s. 7, 9 och 11), vilken å s. 20 framhåller denna serie av avbildningar av landskapsvapen som en av de båda äldsta nu bevarade i Sverige. Se även samme förf. i Medd. fr. Östergötlands fornminnes och museiförening 1939—1941, s. 96.

¹⁶ Jfr C. Teske, Die Wappen des Grossh. Hauses Mecklenburg, 1893, fig. 155 och Tafel 7—7a, samt H. Fleetwood, Sv. medeltida kungasigill II, 1942, s. 53.

¹⁷ Jfr H. Fleetwood, Sv. medeltida kungasigill II, fig. 67—68. Bilden i Margareta Grips bok har citerats av H. Toll i Personalhist. Tidsskr. 1926, s. 7, not 2, och 173, not 6, och H. Fleetwood i Medd. fr. riksheraldikerämbetet III, 1935, s. 14.

¹⁸ För identifikationen av hennes handstil se den av Rosman (a. a. II, s. 63) tryckta autografen i Margareta Grips bok, p. 41—45.

darna, vilka anteckningar, såsom Rosman påpekat,¹⁹ vittna om att hon ej blott var en litterär utan även en praktisk kvinna, som omsorgsfullt förvaltade sina gods. Av särskilt intresse äro Margareta Grips självbiografiska anteckningar i form av tacksägelser till Gud (pag. 302—311), vilka uppge sig vara författade Marie bebådelsedag 1578 och utförligt refererats av Ellen Fries;²⁰ därefter följer (pag. 312—313) en poetiskt något otymplig religiös dikt, vilken, såsom Arnold Sandberg observerat,²¹ visar, att hon under sina senare år var plågad av sjukdom.

Vid Margareta Grips bortgång voro åtskilliga blad mellan anteckningarna efter slutet av jordeboken oskrivna. Sammanlagt var endast hälften av boken använd. Sådant var bokens tillstånd, då i början av 1600-talet ett utdrag gjordes ur pag. 14—38. Detta utdrag har signum Genealogica 58 c i Riksarkivet. En avskrift därav är avdelningarna 4—10 i 1600-talshandskriften »Svenske familiers genealogier», som har signum Rålamb Fol. vol. 4 i Kungliga Biblioteket.²²

Kort efter utdragets tillkomst började ånyo tillägg göras i Margareta Grips bok, både på de sidor utdraget omfattar och på andra ställen i boken. Dessa nytillkomna anteckningar synas till största delen ha gjorts till följd av att boken nu åter fått en historiskt intresserad innehavare, även denna gång en kvinna, nämligen Ebba Grip (död 1666)²³, som var dotter till Margareta Grips broder Mauritz och gift med hennes andre man Sten Banérs brorson Svante Banér (död 1628) till Djursholm.

Att Ebba Grip ägt handskriften framgår av att där finnas en mängd anteckningar och register med en handstil, som A. G. Oxenstierna identifierat såsom hennes²⁴ (tydligt utan vetskap om dess

¹⁹ Bjärka-Säby II, s. 62. Å pag. 319—321 har hon fortsatt sin skrivares anteckningar om vilka matvaror som behövdes till ett bröllop och dessas priser.

²⁰ A. a., 2, s. 31 ff. (årtalet uppges där felaktigt till 1580). Jfr även F. Ödberg i VFT II: 8—9, s. 14.

²¹ PHT 1934, s. 196, not 2.

²² H. Rosman, Rasmus Ludvigsson som genealog, 1897, s. 136, har observerat en blyertsanteckning om sambandet mellan Rålamb, Fol., vol. 4 och Margareta Grips bok, som dock icke ger rätt uppfattning om sambandets omfattning och ej heller känner mellanledet Genealogica 58 c. Om Rålamb Fol. vol. 4 se i övrigt även Släkt och Hävd 1951, s. 216 ff.

²³ Ett 1913 uppbrunnet porträtt av Ebba Grip är publicerat av Märta Eckhoff i Skr. utg. av Samf. Djursholms Forntid och Framtid 1929, s. 41. Ett annat är publicerat av W. Enblom i Lidingöboken 1946, s. 53 (jfr s. 57).

²⁴ Se dennes påskrift på omslaget till ett med påteckning av denna hand försett brev av 4 april 1573 i fasc. »Handlingar ang. Sten Eriksson Leijonhufvud, hans hustru Ebba Månsdotter Lilliehöök och hennes arvingar 1561—1705» i Viksaml. vol. 3, RA. Ebba Grip kallar där liksom i Margareta Grips bok, pag. 389 (jfr E. Fries, Teckningar ur svenska adelns familjelif 1, andra uppl., 1901, s. 1—3 och 246), Ebba Månsdotter sin mormor. Ytterligare bestyrkes Oxenstiernas identifikation av att handstilens innehavare kallar Birger Nilsson sin farfar (Marg. Grips bok, p. 47) och Johan Casimir Lewenhaupts gemål

förekomst i Margareta Grips bok), och som efter denna handskrift publicerats i fotografisk avbildning av Sten Engström²⁵ (utan identifiering av handstilen).

En hand, som skrivit stora partier av Svante Banérs brevbok för 1620-talet²⁶, och vars notiser på flera ställen i Margareta Grips bok (pag. 39, 48, 145 och 254) rättats eller försetts med tillägg av Ebba Grips hand, har spelat en roll för Margareta Grips bok genom att där (pag. 153—169 och 182—218) göra avskrifter²⁷ ur den på 1500-talet tillkomna s. k. Stureska kopieboken (nu i Viksamlingen, vol. 1, Riksarkivet) samt genom att (pag. 141 ff.) göra den i E. Nygrens utgåva²⁸ använda avskriften av Bo Jonssons testamente, nedteckna en mängd kronologiska anteckningar om familjehändelser inom Vasa-huset och högadeln under 1500-talet (pag. 26, 33, 39, 48 och 254), vilka i vad den senare angår delvis äro utan motsvarighet på annat håll,²⁹ och avskriva (pag. 255) en släkttavla av Rasmus Ludvigsson över norska konungar under vikingatiden, som sedan inhäftats i boken (pag. 260).³⁰

Sidonia Grip sin syster (Viksaml. vol. 9: Ebba Grips jordebok 1640 nr 57, f. 75 v). Jfr Gillingstam i *Archivistica et mediävistica* Ernsto Nygren oblata, 1956, s. 169, not 31. — J. A. Almquist, *Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523—1630*, 2, 1919—1922, s. 158, not 3, citerar utdrag ur Ebba Mauritzdotter Grips släktanteckningar, som ägas av greve M. Brahe, och enligt en efterlämnad anteckning av J. A. Almquist, som meddelats mig av prof. J. E. Almquist, skall Brahe ha förvarat dessa på Krageholm. Krageholms nuvarande ägare, greve Piper, har emellertid ej kunnat återfinna dem, och de förekomma icke i en av fil. lic. Inge Svensson för Lunds universitets ekonomisk-historiska institution uppgjord förteckning över Krageholms arkiv.

²⁵ Bo Jonsson I, 1935, s. 310.

²⁶ Pag 32—38, 80—87, 101—140, 143—146, 149—151 (ingår i Viksaml. vol. 8, RA).

²⁷ De senare inhäftade bladen 82 och 83 i Stureska kopieboken höra till dem som avskrivits i Marg. Grips bok. Därtill är anmärkningsvärt, att oupplösta förkortningar avskrivits (Marg. Grips bok, pag. 198 och 199), samt att vissa avskrivningsfel äro gemensamma (se t. ex. »Goreröre» p. 199) liksom även vissa egendomligheter i brevens datering (p. 153 och 158). A. G. Oxenstiernas av mig verifierade uppgift å första bladet i Stureska kopieboken, att riksskattmästaren Sten Bielke gjort åtskilliga tillägg i densamma, torde kunna sammanställas med att denne var broder till Ebba Grips måg, Ture Bielke till Salsta. Däremot är det med orätt som Oxenstierna förmodat, att Sten Bielkes farmor Sigrid Sture är den som vid avskriften av Kristina Gyllenstiernas morgongåvobrev i Stureska kopieboken tillagt orden »min farmors morengåwebref»; handstilen avviker i hög grad från den som uppträder i ett brev från henne i E 158 a, f. 33, UUB. I stället synes det vara tydligt, att anteckningen i Stureska kopieboken är skriven med samma stil som den Sigrid Leijonhufvud med fotografi presenterat såsom Malin Stures i Fornvännen 1907, s. 156 (jfr PHT 1913, s. 146).

²⁸ Rosman, Bjärka-Säby I, 1923, s. 356.

²⁹ Jfr F. Ödberg i VFT II: 8—9, s. 48, H. Rosman, Bjärka-Säby II, s. 46, not 1, 51, not 3, och 54, not 1, B. Broomé, Nils Stiernsköld, 1950, s. 15 m. not 15, samt H. Gillingstam, *Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden*, s. 604, not 593.

³⁰ I denna släkttavla och de där införda notiserna finnas beståndsdelar, som ej äro med i *Historia Norvegiæ*, vilket verk ju anses ha varit svenskarnas enda källa för kunskap om Snorre Sturlassons arbete under medeltiden och 1500-talet (V. Gödel, *Fornnorsk-isländsk litteratur i Sverige*, 1897, s. 12 ff.; H. Schück, *Kgl. Vitterhets Historie*

En annan hand, som å pag. 223—224 avskrivit ett brev från Birger Nilsson (Grip) till Rasmus Ludvigsson, synes vara identisk med den som dominerar i Ebba Grips jordebok 1640 nr 53 (i Viksamlingen vol. 9, Riksarkivet), där å f. 6 v en annan hand infört referat av vissa partier i början av samma brev.

En hand, som i Margareta Grips bok å pag. 33 gjort några kronologiska anteckningar om greve Svante Sture och hans gemål (kompletterade av Ebba Grip) och å pag. 225—228 avskrivit ett epitafium över Svante Sture samt å pag. 360—361 gjort kronologiska anteckningar om Karl IX:s familj (kompletterade av Ebba Grip), har den 23 november 1644 gjort en anteckning å sjunde sidan från slutet i den nyssnämnda jordeboken och den 11 februari 1643 skrivit ett brev från Ebba Grip till Erik Karlsson Oxenstierna.³¹

En hand, som på flera ställen i Margareta Grips bok infört historiska notiser och uppgifter om Djursholm³² och Bo Jonsson etc. (pag. 288—289, 343—344, 354—355 och 361—364),³³ är identisk med den som skrivit i Ebba Grips jordebok 1640 nr 57 (likaledes i Viksaml. vol. 9), f. 68.

En hand, som gjort excerpter ur de medeltida svenska rimkrönikorna (pag. 230 och 366—367) samt nedskrivit några kronologiska anteckningar om familjehändelser bland Ebba Grips släktingar 1648 (pag. 248), är identisk med den som skrivit å f. 125 v i Ebba Grips jordebok 1640 nr 57.

En annan hand, som å pag. 229 avskrivit två uppländska prästers intyg om Erik XIV:s död³⁴ och å pag. 254 infört en anteckning om markgrevens av Baden ankomst till Stockholm 1642 och bröllop med pfalzgreven Johan Kasimirs dotter Christina Magdalena, torde även tillhöra en av Ebba Grips skrivare, ty samma hand har skrivit ett

och Antikvitets Akademien I, 1932, s. 101). Eftersom Jens Mortensens utgåva av Mattis Störssöns utdrag ur Heimskringla ej trycktes förrän 1594 (Gödel, s. 63 f.), det år då Rasmus Ludvigsson dog, torde denne direkt eller indirekt ha använt en handskrift av Snorre Sturlassons verk. Därmed synes kunna sammanställas, att Rasmus Ludvigsson varit i det norska Jämtland och där gjort uppteckningar om Jämtland och Norge (J. Hadorph, Sanct Olaffs saga på swenske rim, 1675, s. 131 och 133), som enligt N. Ahnlund äro att hänföra till tiden för den svenska ockupationen av Jämtland på 1560-talet (Jämtlands och Härjedalens historia I, 1948, s. 517, not 8); man anser, att en viss litterär kontakt mellan Sverige och Norge därvid kommit till stånd (Gödel, s. 67).

³¹ X 158 i, UUB.

³² Jfr C. A. Klingspor, Djursholm (i Uplands herregårdar, 1877—1881), sp. 1, W. Enblom i Skr. utg. av Samf. Djursholms Forntid och Framtid 1944, s. 12 ff., och Gillingstam, Ätterna Oxenstierna och Vasa, s. 266 m. not 46.

³³ Bland dessa anteckningar finnes den enda uppgift vi ha om datum för Malin Stures enlevering, som härifrån citerats efter »meddelande af F. Ödberg» i C. M. Stenbocks efterskrift, s. IX, till »Malin Stures bortröfvande» (De hundra böckerna 3, 1916).

³⁴ Tr. i Loenboms Upplysningar i Sv. Hist. (andra uppl.) I, s. 109, eft. medd. av arkivsekreteraren Gustaf Ribbing, som var dotterson till Ebba Grips sonson Gustaf Carl Banér; originalet finnes nu i Strödda hist. handl. vol. 10, RA.

brev från henne till Axel Oxenstierna, daterat Djursholm den 21 juni 1645 (Riksarkivet). Å pag. 227 har samma hand gjort en rättelse i en av de ovannämnda jordeboksstilarnas avskrifter.

En hand, som skrivit ett brev från Ebba Grip till Sten Bielke den 29 januari 1663,³⁵ har i Margareta Grips bok gjort anteckningar ur brev å pag. 292 och nedskrivit kronologiska notiser å pag. 246.³⁶

Även andra pikturer i Margareta Grips bok synas kunna sättas i samband med Ebba Grip, ty rättelser och tillägg av hennes hand finnas å pag. 278—283 vid 1600-talsavskrifter av gravskrifterna över Peder Axelsson (Banér), Sten Sture,³⁷ Carl Sture,³⁸ Margareta Grip och fru Brita på Ervalla. Dylika kompletteringar av henne finnas även å pag. 277, 347 och 349, där en annan 1600-talshand nedskrivit uppgifter om det silver Margareta Grips broder Nils Birgersson ärvde efter Birger Nilsson, anteckningar om Trollarnas från Ivar Axelsson ärvda danska gods samt en lista med titeln »Medh desse efterskreffne aff adel har Boo Jonsson byth och panta sigh goss till som och köpt dheres goss», bestående av ett nittiotal personnamn och emellanåt även årtal och ortnamn; samma hand har även gjort anteckningar å pag. 122—123 om Bo Jonssons avkomlingar samt å pag. 128 om råfstetingsdomar i Söderköping 1413.

G. A. Sparre, som ej kände till Ebba Grips här utredda roll i handskriftens historia, skrev den 2 juni 1869 i brev till Ludvig Manderström,³⁹ att efter Margareta Grip »boken öfvergått till åtskilliga fruntimmer inom släkten, hvilka alla roat sig med att klottra ned öppna platser i boken utan sammanhang med hvad som stått der förut. Så har fortgått långt in på 1700-talet.» Carl Gustaf Tessin, som hade Margareta Grips bok till låns från Djursholm 25 juni — 25 juli 1761 och då gjorde långa utdrag ur den,⁴⁰ skriver i sin dagbok för detta år

³⁵ X 241: Grip, UUB.

³⁶ Dessa synas vara excerperade ur en rad anteckningar, som även finnas i »Kronologiska anteckningar gjorda på 1600-talet i dåv. Esterna socken» (E 126 f, f. 1, UUB). Uppgifterna återgå i allmänhet på Jacob Gislonis' *Chronologia* (tr. 1592; jfr om denna G. Löw, *Sveriges forntid i sv. historieskrivn.* I, 1908, s. 94 ff., och H. Lidén, *Studier i Johannes Messenius' dramer*, 1935, s. 67 ff.) men ha försetts med data, som vanligen äro felaktiga; ett undantag utgör uppgiften om dagen för Sten Sture d. ä:s begravning, som stämmer med Rasmus Ludvigsson (SRS III:1, s. 85).

³⁷ Dessa båda uppges här och annorstädes vara författade av Erik XIV (jfr C. Silfverstolpe i *Saml.* 1888, s. 163 f., och Elgenstiernas *ättartavlor* 5, sp. 405 b).

³⁸ Uppges vara författad av Karl IX. Jfr Elgenstierna 5, sp. 405 b, och E. Bohrn, *Hölö kyrka* (Sörmländska kyrkor 86, 1946), s. 8.

³⁹ Fastklustrat vid den lösa pärm, vilken såsom omslag anbragts kring Margareta Grips bok.

⁴⁰ Tessins dagbok 1761, pag. 1301—1482, Åkerö arkiv (på grund av svårigheten att få låna denna handskrift har jag studerat den genom arkivrådet E. Nygrens registrant och fotostater samt genom Tessins systerson Fredrik Sparres avskrifter i vol. Fredrik Sparres koncept: Ser. D 7: Banér, RA, på vilka min uppmärksamhet fästs av docenten

(pag. 1450) om de av Sparre åsyftade banérska familjeanteckningarna: »Ifrån 1617 äro de inskrifne med åtskilliga händer alt efter tiden intill 1678, och ifrån 1676 till 1734 lära de vara håldna till större delen af sal. Fröken Christina Margretha Banér och den sidsta af dess syster fru Elsa Banér, gift med friherre Lennart Ribbing.»

Granskar man de åsyftade anteckningarna, återfinner man partiet 1617—1678 å pag. 368—370 och partiet 1676—1734 å pag. 370—372; ett streck är med annat bläck gjort i kanten vid gränsen mellan de båda upppteckningarna, som ej markeras genom mellanrum eller dylikt. Någon skillnad i piktur finnes emellertid ej å pag. 370 — den hand, som skrivit det tidigare partiet, fortsätter till slutet av pag. 371 med notiser av 1720 och 1719 — men däremot synes man av släkt-skapsangivelserna kunna sluta, att förlagan till partiet 1617—1678 skrivits av Ebba Grips dotter Elisabet Banér (gift med landshövdingen Erik Sparre), medan följande parti bör vara författat av något av Ebba Grips sonson Gustaf Carl Banérs (död 1697) barn. Tessins uppgift om Gustaf Carl Banérs dotter Christina Magdalena⁴¹ såsom författarinna till det senare partiet torde i så fall kunna anses som en traditionsuppgift, vars riktighet vi ej ha anledning att betvivla, och därför synes man kunna förmoda, att det tidigare partiet avskrivits av henne; samma hand har skrivit anteckningar å pag. 231 om Gustaf Carl Banérs härstamning från de äldsta medlemmarna av släkten.⁴² Anteckningarna å pag. 372 ha inskrivits av två olika händer. Den förra, som skrivit notiser för åren 1727, 1726 och 1728, kan tänkas ha tillhört den av Tessin nämnda Elsa Banér. De följande notiserna

B. Broomé). Jfr Sigrd Leijonhufvud, Carl Gustaf Tessin och hans Åkerökrets II, 1933, s. 223, och Märta Janse i Skr. utg. af Samf. Djursholms Forntid och Framtid 1935, s. 56 f. Tessin citerar handskriftens äldre, något oregelbundna brunsiffriga paginering, som synes vara av samma hand som gjort en mängd anteckningar i jordebokspartiet (se särskilt pag. 89 och — för sifferidentifieringen — pag. 59 och 73). I denna äldre paginering har ett bortskuret blad föranlett en lucka (pag. 230—233), som ej finnes i den yngre pagineringen (pag. 224—225), varför bladet tydligen förkommit före den senares tillkomst. På detta ställe har Tessins dagbok (pag. 1379—1385) en avskrift av Märta Lydekadotters (Stralendorp) testamente 1452 (orig. ppr RA; jfr Gillingstam, Åtterna Oxenstierna och Vasa, s. 322—326), som ej har motsvarighet i Margareta Grips bok i dess nuvarande skick, och det är därför möjligt, att ifrågavarande testamente varit avskrivet på det förlorade bladet, ehuru brevets längd föranleder en undran, hur det kan ha fått plats där.

⁴¹ Så kallas hon i såväl Marg. Grips bok, pag. 370 och 372, som i ättartavlorna.

⁴² De där förekommande uppgifterna om ätten Banérs danska ursprung äro sannolikt oriktiga (jfr K. H. Karlsson i SAT II, s. 69 f.), och en notis om Knut den store beror på missuppfattning av Saxo, som uttryckligen citeras för uppgiften härom i Sigrd Banérs anteckningar (av mig studerade i avskr. i X 241, UUB; orig. finnes möjligen i Stafsunds bibl.; jfr M. Janse i Skr. utg. av Samf. Djursholms Forntid och Framtid 1935, s. 58). I Margareta Grips bok uppges notisen om Knut den store vara hämtad från »Fru Anna på Händelö och Fru Ebba Grips book». Fru Annas ovannämnda släktbok i Ridarhusets arkiv har emellertid inga uppgifter av angiven art; däremot har Ebba Grip å pag. 222 i Marg. Grips bok infört anteckningar om släkten Banérs danska ursprung.

(från åren 1732, 1734 och 1726), som ej kunna ha skrivits av henne, eftersom hennes man Lennart Ribbing omtalas såsom »min sal^e k. swåger», äro möjligen av en tredje dotter till Gustaf Carl Banér, Anna Sofia, som jämte Elsa († först 1768) efter Christina Magdalenas där nämnda död 1734 överlevde de övriga syskonen och avled först 1743. Med annan 1700-talshand äro å pag. 386 införda anteckningar om bröllop 1617, 1649 och 1643, som äro av ungefär samma innehåll som motsvarande notiser å pag. 368.

Handschriftens förefintlighet på Djursholm 1761, då Tessin lånade den, tyder på att den från de nämnda syskonen kommit till deras syster Margareta Charlotta Banérs makes, generallöjtnanten Johan Banérs, avkomlingar på Djursholm.⁴³ Från början av 1700-talet torde ett utdrag härröra, som nu finnes i Skoklostersamlingen i Riksarkivet⁴⁴ och är citerat av Dalin såsom »Annot. Marg. Grip MS. in Biblioth. Salstad»⁴⁵ samt använts för M. A. Wibergs »Anecdota historica ex bibliotheca skoklosterensi» (1800). Med de ovan behandlade 1700-tals-anteckningarnas införande hade boken med vissa obetydliga undantag fått sitt nuvarande utseende och innehåll; dock äro fortfarande 58 sidor oskrivna, d. v. s. 13 %.

Då G. A. Sparre i juni 1869 återlämnade handskriften efter att, såsom han själv skriver, »hafva under fem månader väntat fru Margaretha Grip på alla möjliga vis och riktigt sugit musten ur henne»⁴⁶,

⁴³ Om Elsa Banérs och hennes son Gustaf Ribbings förbindelser med dessa se Stina Ridderstad, *Ensam vandrande*, 1948, s. 29 och 88.

⁴⁴ Skoklostersaml. serie I, vol. 100 (Misc.): 1, f. 326—348. Utdraget omfattar pag. 2—32, 250—252, 33, 255—258 samt 246—248 i nu nämnd ordning. — Ett utdrag från för mig obekant tidpunkt lär finnas på Ångsö (C. A. Klingspor och B. Schlegel, *Engsö*, 1877, s. LXIX; jfr B. Schlegel och C. A. Klingspor, *Den med sköldebref förlånade men ej å riddarhuset introducerade svenska adelns ättartaflor*, 1875, s. 297, G. A. Sparre i VFT I: 3, 1877, s. 9, och H. Toll, *Trekronorproblemet*, s. 9, not 15).

⁴⁵ Svea Rikes Hist. II, 1750, s. 252, not g. Därifrån nämnt av Lagerbring i *Svea Rikes Historia* II, 1773, företalet, avdeln. 14, och Warmholtz i *Bibliotheca historica sveo-gothica* 12, 1815, nr 6990, samt P. Wieselgren i *De la Gardiska Archivet* 2, 1832, s. 9. Att det verkligen är fråga om det i Skoklostersamlingen befintliga utdraget ur Margareta Grips bok och icke några nu okända anteckningar av henne framgår av att det därifrån citerade brevet av 1379 (Linköpings stifts- och landsbibliotek) är anfört med det felaktiga årtälet 1359, som även är karakteristiskt för notisen i Skoklostersamlingen, f. 339, eft. Marg. Grips bok. p. 27. C. G. Bielke, som var Dalins värd på Salsta (jfr O. Walde i *Uppländsk bygd*, *En samling studier tillägnade Wera von Essen på hennes femtioårsdag den 3 februari 1940*, s. 140) och sedan skänkte sitt bibliotek till sin dotters måg Erik Brahe på Skokloster (G. Carlquist i *SBL* 4, s. 261; Walde, s. 138 f.), var dotter-sons son till Svante Banér och Ebba Grip, och Ebba Grips förbindelser med Salsta belysas av att hon gjort en anteckning om mässaken i Lena kyrka (Margareta Grips bok, p. 3; om denna mässake se A. Branting och A. Lindblom, *Medeltida vävnader och broderier i Sverige* I, 1928, s. 127 ff. m. plansch 107, och Gillingstam, *Ätterna Oxenstierna och Vasa*, s. 597).

⁴⁶ Brevet fastsklistrat vid den lösa pärm, som anbragts kring handskriften och — att döma av en överstruken rubrik — ursprungligen innehållit »Correspondece med Kongl. Senaten 1712 och 1715».

var den bekante excellensen Ludvig Manderström dess ägare, och han har på ett vid den lösa pärmen fastklistrat papper nedskrivit några kronologiska uppgifter om Sten Banér och Margareta Grip. Hans innehav av Margareta Grips bok torde kunna förklaras av att han var måg till den ovannämnde generallöjtnanten Johan Banérs sonsons son Johan Gustaf Banér († 1843), som 1813 sålt Djursholm och med kungligt tillstånd överflyttat fideikommissrätten till Sjöö.⁴⁷ G. A. Sparres lån har resulterat i diverse korrigerande tillägg av hans hand i handskriften (pag. 39, 183, 253, 276, 344 och 358), avskrifter och anteckningar i hans *Diplomatarium Sparreanum* (nu i Mariedals arkiv) och i hans samlingar (nu i Trolleholms arkiv)⁴⁸ samt notiser i litteraturen,⁴⁹ som före hans tid ej synes ha utnyttjat denna källa efter originalhandskriften.

Efter Manderströms död 1873 kom Margareta Grips bok till släkten Banér på Sjöö, där den fanns 1875.⁵⁰ Manderströms hustrus brorson, Per Banér på Sjöö († 1901), har gjort en anteckning på G. A. Sparres vid pärmen fastklistrade brev till Manderström, och handskriften nämnes även i Emanuel Cederströms förteckning över arkivet på Sjöö 1887.⁵¹ Sedan efter Per Banérs död hans änka och dotter förlorat processen om Sjöö fideikommiss och detta övergått till en yngre gren av ätten Banér, ansågos familjehandlingarna ej äga fideikommissnatur och inlöstes 1905 av Per Banérs faster, grevinnan Julie Trolle-Bonde, född Banér, samt övertogos samma år till nedsatt pris av hennes son greve Carl Trolle-Bonde på Trolleholm,⁵² hos vilken Margareta Grips bok omtalas såsom befintlig 1907.⁵³

*

Eftersom de ovannämnda notiserna från nyare tiden i allmänhet ha ett rätt begränsat, enbart person- och släkthistoriskt intresse, har Margareta Grips bok sitt främsta värde som källa för medeltidsforskaren och för den arkivhistoriske forskaren, som vill vinna kännedom om arkivmaterialets proveniens.

Av särskilt stor vikt är därför den ovannämnda å pag. 349—351 befintliga och av Ebba Grip kompletterade listan med rubriken »Medh

⁴⁷ C. Heijkensköld i *Skr. utg. av Samf. Djursholms Forntid och Framtid* 1935, s. 46.

⁴⁸ Trolleholm förr och nu IV, 1907, s. 468, 479 och 499. H. Toll, *Trekronorproblemet*, s. 9, not 15.

⁴⁹ N. Aug. Lundgren, *Beskrifn. öfv. Vester Vingåkers socken*, 1873, s. 21. P. v. Möller, *Bidr. t. Hallands hist.*, 1874, s. 158. G. A. Sparre i *VFT* I: 3, s. 9.

⁵⁰ G. A. Sparre *ibid.*, s. 9.

⁵¹ *Ex bibliotheca Trolleholmiae* II: 2, 1906, s. 3.

⁵² *Ex bibliotheca Trolleholmiae* II: 2, s. 3. HT 1905, s. 118.

⁵³ *VFT* II: 6—7, s. 110.

desse effterskreffne aff adel har Boo Jonsson byth och panta sigh goss till som och köpt dheres goss», vilken observerats av Sten Engström.⁵⁴ De identifieringsförsök jag gjort ha resulterat i konstaterande av att antalet i övrigt nu helt okända men i listan citerade brev uppgår till ett sextiotial. Tjugo av breven äro bevarade i original, nämligen åtta i Linköpings stifts- och landsbibliotek — därav sju från äldre Brokinds-donationen och ett från Charles Emil Lewenhaupts arkiv på Nygård och Casimirsborg —, sex i Uppsala Universitetsbibliotek (alla från Nordinska samlingen), ett i Ericssbergs arkiv och fem i Riksarkivet, varav ett i Sjöholmssamlingen (från samlaren A. L. Stierneld), ett i Sävstaholmssamlingen (från Hörningsholm) och tre i Riksarkivets kronologiskt ordnade huvudserie, varav ett ur Engeströmska samlingen (från P. Tham), och ett från E. Bergströms och A. L. Stiernelds samling av brev från Vinäs. Ett tiotal av listans brev äro kända genom motbrev eller omnämmanden på andra håll men nu sannolikt förlorade. Att listan verkligen är att betrakta såsom excerperad ur brev i en ännu på 1600-talet sammanhållen rest av Bo Jonssons arkiv framgår av att de flesta⁵⁵ av de nämnda bevarade breven äro försedda med Margareta Grips av Lars Sjödin⁵⁶ behandlade påskrifter. Det stora antalet ej identifierbara notiser utgör emellertid en påminnelse om hur mycket som gått förlorat under århundradenas lopp.

Av övriga i Margareta Grips bok nämnda brev från äldre tid⁵⁷ äro ett trettiotal — det äldsta från 1340 — icke kända från annat håll.⁵⁸ Därav äro sjutton avskrivna i boken.

Sexton av de i Margareta Grips bok avskrivna eller omnämnda breven äro bevarade i original, varav tio i Riksarkivet, fem i Linköpings stifts- och landsbibliotek⁵⁹ — det nyssnämnda brevet från Charles Emil Lewenhaupts arkiv och fyra brev från den yngre Brokinds-dona-

⁵⁴ Bo Jonsson I, s. 138, not 162, och 196, not 46. En notis ur samma lista har utan närmare specificering utnyttjats av Rosman, Bjärka-Säby I, s. 185, not 2.

⁵⁵ Samtliga Linköpings-breven, Ericssbergs-brevet, halva antalet Nordin-brev och alla de i RA befintliga breven utom det som härrör från Vinäs.

⁵⁶ MRA 1939, s. 102 och 115 f. Jfr. J. Liedgren i Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid I, 1956, sp. 221. Möjligen kunna påskrifterna (»Bo byte», »Bo köpte» etc.) sammanställas med de hopsummeringar, som Margareta Grip gjort beträffande storleken av de summor, för vilka Bo Jonsson köpt gods eller tillpantat sig gods (Marg. Grips bok, p. 403).

⁵⁷ Här bortses givetvis från de brev, som förekomma i det ovannämnda ur Stureska kopeboken avskrivna partiet.

⁵⁸ Jfr G. A. Sparre i VFT I: 3, s. 11, SD 3038, VFT II: 6—7, s. 110, Rosman, Bjärka-Säby I, s. 150, noten, 191, not 2, 290, not 3, 303, not 1 och 3, 313, not 4, och 356, samt II, s. 35, not 1, A. Sandberg i PHT 1934, s. 193, not 2, Engström, a. a., s. 208 f. och 308—310. P. Sjögren, Åtten Posses hist. intill år 1500, 1950, s. 174 f., och Gillingstam, Åtterna Oxenstierna och Vasa, s. 111, not 614, och 561, not 396.

⁵⁹ Jfr J. Silfving, Eksjö, s. 191.

tionen —, ett i Torönsborgs arkiv⁶⁰ och ett i Uppsala Universitetsbibliotek (Nordinska samlingen). Därtill äro elva av de i original ej bevarade breven i Margareta Grips bok kända genom avskrifter eller omnämnanden på annat håll, varav ett — Bo Jonssons testamente — i B 19 i Riksarkivet (dit avskriften kommit från Tureholms arkiv) och Nordinska samlingen i Uppsala Universitetsbibliotek,⁶¹ två i Viksamlingen, ett i J. Lorins kopiebok över Ebba Grips sonson Gustaf Carl Banérs brev i Sävstaholmssamlingen,⁶² ett i förteckningar över Bjärka-Säby arkiv⁶³ och två i ett dombrev i Ericsbergs arkiv av den 26 juli 1583, enligt vilket de uppvisats av Nils Bossons (Grip) barnbarn, d. v. s. Margareta Grips syskon och kusiner.⁶⁴

I denna redogörelse för brevmaterialet har jag behandlat Margareta Grips bok såsom ett helt trots de många olika stilarna, och detta torde vara fullt försvarligt, eftersom stilarna i allmänhet härröra från kretsarna kring Margareta och Ebba Grip eller deras närmaste släktingar, vilket gör, att källmaterialet för notiserna och avskrifterna i boken torde kunna anses härröra från dessa båda damers arkiv.⁶⁵

⁶⁰ Avskr. Marg. Grips bok, p. 276—277 och 358—359. Notis ibid., p. 363. Brevet tryckt av Louise Stenbock, Herrborum, 1912, s. 32 f. (fotografi s. 13), och behandlat av Rosman, Bjärka-Säby I, s. 148, not 2, och Engström, s. 28, not 72. Brevet gäller Bo Jonssons åtkomst till Herrborum, som på 1600-talet ägdes av Svante Banérs broder Axel men senare blev utgård till Torönsborg (J. A. Almquist, Fräsegodsen, 3, 1947, s. 793 f.), varmed kan sammanställas, att Ebba Grip under en av avskrifterna (p. 277) antecknat: »Dette rette lest fih iag brev H Axell Baner den 4 desember 1637 på Stockholms slått».

⁶¹ Den sistnämnda avskriften (jfr Gillingstam, Ätterna Oxenstierna och Vasa, s. 69, not 367), som ej var känd, då Bo Jonssons testamente gavs ut (Rosman, Bjärka-Säby I, s. 356 ff.), har påträffats i Nordin 38: 2, f. 5—8, vid diplomatariekommitténs handskriftsinventering, avviker från alla de i utgåvan citerade varianterna (dock närmast var. C och D, d. v. s. Marg. Grips bok och Hadorphs utgåva) och är skriven av en hand från 1600-talets början, som där även gjort en avskrift av Margareta Claudotters krönika om den heliga Birgittas släkt. Att andra avskrifter av Bo Jonssons testamente kommit till RA med Tureholmssamlingen sammanhänger uppenbarligen med att denna huvudsakligen består av Ebba Grips dotter Christina Anna Banérs avkomlingars (ätten Bielke) arkiv (se katalogen i HH 1, 1861, s. 394 ff.; från detta arkiv härrör även Margareta Grips andre man Sten Banérs dagboksfragment 1584, som utgivits av A. Sandberg i PHT 1934, s. 184 ff.).

⁶² Originalbrevet fanns liksom den ena av de nämnda avskrifterna i Viksaml., såsom arkivarie Liedgren påpekat för mig, 1698 i Gustaf Carl Banérs brevskrin enl. De la Gardie, vol. 82: 1: Lorins förteckning över innehållet i Gustaf Banérs brevskrin, p. 57 och 59, LUB. Om Lorins kopiebok (Sävstaholm F 33) jfr min framställning i Archivistica et mediævistica Ernsto Nygren oblata, s. 165 och 169, not 29, samt J. Liedgren i Kulturhist. lex. 1. sp. 224.

⁶³ Förteckning över Carl Perssons (Natt och Dag) arkiv, RA:s ämbetsarkiv (jfr Sjödin i MRA 1939, s. 116, not 3). »Specification på dhe documenter som ännu finnas iblandh Säby handlingar» i UUB:S 103: Säby. Samma brev är avskrivet i Kinda härads originaldombok A I: 1, p. 370, VLA.

⁶⁴ Ett av dessa båda brev tryckt efter Marg. Grips bok i VFT I: 3, s. 11, av G. A. Sparre.

⁶⁵ Oklart är dock, hur det förhåller sig med vissa nu i RA befintliga brev, som citerats av Ebba Grip och hennes skrivare, ty för flera av dem framgår av påskrifter, att de tidigt funnits i statlig ägo. I det föregående har citerats en uppgift, att Axel Banér 1637 på Stockholms slott delgivit Ebba Grip ett brev, och man kan ej helt bortse från möjligheten, att kännedom om rikets arkiv förmedlats av en annan av hennes svägrar,

Att så är fallet bestyrkes av en granskning av brevens mottagarnamn. Om man bortser från den ovan behandlade listan, som uteslutande gäller Bo Jonssons arkiv, visar det sig, att ungefär hälften av antalet brev har Bo Jonsson eller hans avkomlingar till mottagare, och att ytterligare ett tiotal gälla andra förfäder till bokens ägare, såsom Hammersta-ätten och äldre ägare till Djursholm.

Undersökningen av de i boken nämnda brev, som äro kända i original eller avskrift på annat håll visar därjämte, att de till största delen uppträda i sådana arkiv som innehålla material med proveniens från Bo Jonsson, Margareta Grip och Ebba Grip, och fem av de nämnda sexton bevarade breven äro påtecknade av Margareta Grip (ett i Riksarkivet och samtliga de från Linköpings stifts- och landsbibliotek citerade breven utom ett från Brokind). Såsom antytts i Sjödin framställning,⁶⁶ har största delen av Bo Jonssons arkiv funnits kvar på Margareta Grips sätesgård Brokind, vars medeltidsbrev i två omgångar donerades till Linköpings stifts- och landsbibliotek, dels av hennes förste mans brors sons dottersons son Melker Falkenberg 1791,⁶⁷ dels av dennes sons sons sonson Henrik Falkenberg 1919.⁶⁸ Mindre partier av Bo Jonssons arkiv hamnade i Nordinska samlingen (från Nynäs i Bälunge?),⁶⁹ nu i Uppsala Universitetsbiblio-

Per Banér, som ju var Axel Oxenstiernas närmaste man i kansliet (jfr B. Boëthius i SBL 2, 1920, s. 664). Å andra sidan kunna i några fall flera exemplar ha funnits av ett brev, varvid blott ett exemplar hamnat i Riksarkivet. I åtminstone ett fall — ett å p. 289 citerat brev av 1299, vilket tryckts såsom DS 1278 — är det fråga om brev, som även är nämnt i släktböcker i RA (se t. ex. Utter i Genealogica 41, f. 12), varför någon dylik i original eller avskrift kan ha varit källa för skrivaren i Margareta Grips bok. Ett brev av 6 aug. 1488, som Ebba Grip citerat (p. 417), och som nu finnes i orig. i RA (tr. av Styffe i BSH 4, nr 86, m. felaktig datering), är påskrivet av Ture Pedersson Bielke enl. Sjödin i MRA 1939, s. 155, och detta gör, att man skulle kunna kombinera notisen i Marg. Grips bok med att Ebba Grip på 1650-talet ärvde Hörningsholm (Almquist, Frälsegodsen, 2, s. 538), som tidigare ägts av hennes svärmors fränder av Sture-ätten; enl. Ödberg skulle nämligen Ture Pedersson Bielke ha förvarat sina handlingar i ett rum i sin svärmoders, Svante Stures änkas, stenhus Hörningsholm (VFT II: 6—7, s. 38). Ifrågavarande brev är ett av dem som enl. Peringskiöld E 54 i Vitterhetsakademiens dep. RA, och påskrifter (Sjödin i MRA 1939, s. 110; Gillingstam, Ätterna Oxenstierna och Vasa, s. 62, not 334) passerat J. Lorin, i det föregående nämnd såsom den som skrivit kopieboken över Ebba Grips sonson Gustaf Carl Banérs brev. Till Lorins samling ha även hört två andra brev (RPB 494 och 629), som avskrivits å p. 147—149 i Marg. Grips bok av samma hand som gjort avskrifterna av Bo Jonssons testamente och ur Stureska kopieboken samt skrivit i Svante Banérs brevbok. Dessa båda brev äro även tillsammans citerade av Utter i Genealogica 41, f. 212 v, RA. Det förra brevet är påskrivet av Margareta Grip (Sjödin i MRA 1939, s. 115, not 2; jfr DS 6445), och båda ha Bo Jonsson som mottagare.

⁶⁶ MRA 1939, s. 115 f.

⁶⁷ Jfr Linköpings Biblioteks Handl. I, 1793, s. 326 f.

⁶⁸ Jfr ibid., Ny serie I: 1, 1920, s. 24 ff.

⁶⁹ Att, såsom Sjödin antagit, delar av Bo Jonssons arkiv funnits hos Margareta Grips kusin Erik Karlsson (Gyllenstierna) på Nynäs, bekräftas av en notis av Margareta Grips hand under en avskrift av ett nu förlorat brev från 1383 om denna gård: »Mjn broder her Erjk Carlson bekom thet bref som copjen på lydher anno 83 när the byte breffven på jordegoz j Stokholm» (Marg. Grips bok, p. 346). Jfr Gillingstam, Ätterna Oxenstierna och Vasa, s. 111, not 614.

tek, på den yngre Grip-ättens sätesgård Vinäs (nu i Riksarkivet) och på Bjärka-Säby (nu delvis i Uppsala Universitetsbibliotek). Att brev ur Bo Jonssons arkiv kommit till Nygård och Casimirsborg och, därifrån till Linköpings stifts- och landsbibliotek, är förklarligt med hänsyn till att de där bosatta medlemmarna av släkten Lewenhaupt liksom innehavarna av Vinäs härstammade från Margareta Grips brorsdotter (Ebba Grips syster) Sidonia Grip, som var gift med Johan Casimir Lewenhaupt.⁷⁰ Att delar av Bo Jonssons, Margareta Grips och Ebba Grips arkiv kommit till Viksamlingen och Sävstaholmssamlingens Hörningsholmsdel, förklaras av att Ebba Grips sonson Gustaf Carl Banérs ovannämnda dotter Elsa, änka efter Lennart Ribbing, dels blev svärmor till Carl Gustaf von Liewen d. y. till Vik,⁷¹ dels sålde Hörningsholm till landshövdingen Nils Bonde 1746,⁷² vars sonsons son Gustaf Ulf Bonde dog barnlös 1855 och ärvdes av sin brylling Gustaf Trolle-Bonde till Sävstaholm.⁷³

Det är tydligt, att innehållet i Margareta Grips bok till största delen nedtecknats på grund av historiskt intresse. Å det ovan citerade titelbladet har hon framhållit, att uppteckningens huvudföremål är den beundrade förfadern Bo Jonsson, vars sämre sidor man ännu ej synes ha börjat observera.⁷⁴ I sina förut omnämnda självbiografiska anteckningar tackar hon Gud för att han givit henne »många skönne böcker och lvst tjil at läre» (pag. 306),⁷⁵ och i Ängsö arkiv finnes ett egenhändigt kvitto⁷⁶ av Margareta Grip på handskrifter, som hon lånat från Ängsö ägare Johan Skovgaard (död 1577). Margareta Grips skrivare har å pag. 27 avbildat några nu till stor del utplånade målningar av vapen — bl. a. Bo Jonssons — från Östra Eneby kyrka vid Norrköping.⁷⁷

Bland anteckningar, som skrivits av Ebba Grip och hennes skrivare, finnas såväl notiser ur Tegels 1622 tryckta Gustaf I:s historia (pag. 26, 47, 120, 285 och 289) och ur de medeltida rimkrönikorna (pag. 230, 366—367 och 417) som uppgifter återgående på antingen

⁷⁰ Jfr Ada Rydström, *Boken om Tjust 1*, andra uppl. 1912, s. 22—42 och 59—65.

⁷¹ Se H. Rosmans huvudförteckning över arkivet på Wijk 1916, s. 3 och 6, RA. Viksamlingen deponerades i Riksarkivet 1916 och överlämnades dit 1924.

⁷² C. U. Ekström, *Beskrifning öfver Mörkö socken*, 1828, s. 194.

⁷³ Jfr min framställning i *Archivistica et mediævistica* Ernsto Nygren oblata, s. 165.

⁷⁴ Jfr Rosman, *Bjärka-Säby I*, s. 260, och *II*, s. 61.

⁷⁵ Jfr Ellen Fries 2, s. 33.

⁷⁶ För mig känt genom fotostatkopier hos arkivrådet E. Nygren.

⁷⁷ Jfr A. Nordéns artiklar i *Norrköpings Tidningar* 2 mars, 16 mars och 6 april 1935, som ej känna dessa målningar från äldre handskrifter än Antikvitetsrannsakningarna från 1600-talets slut. Såsom påpekats av H. Toll, *Trekronorproblemet*, s. 12, äro de även kända från Utter i *Genealogica* 41, f. 212 v; jfr *Genealogica* 21, f. 43; redan på den tiden torde dessa vapenmålningar ej ha varit helt tydbara, eftersom Margareta Grips skrivares anteckningar ej helt överensstämma med Uppers.

Ericus Olai⁷⁸ eller Olaus Petri (pag. 362). Med Ebba Grips handstil föreligger å pag. 26 en kritisk anmärkning om hennes mödernessläkts, åttan Leijonhufvuds, ursprung och å pag. 152 en avbildning av ett nu förlorat antependium i Riddarholmskyrkan.⁷⁹ En okänd hand från 1600-talets början har å pag. 253 gjort kronologiska anteckningar om Vasahuset 1497—1620, där drottning Margareta Leijonhufvud uppges vara född på Ekeberg den 1 januari 1514⁸⁰ och Gustaf Vasa på Lindholmen den 3 maj 1497; den sistnämnda notisen överensstämmer med en uppgift, som torde härröra från Per Brahe d. ä.,⁸¹ Margareta Grips morbror.

*

I samband med utredningen om Margareta Grips bok saknar det icke intresse att beakta, att Margareta Grips handstil även är känd från andra handskrifter, i allmänhet i sammanhang som vittna om hennes historiska intressen.

Första gången hennes handstil kan beläggas är 1563, då hon i sin fader Birger Nilssons fäderneärvda lagbok, Skokloster kvarter vol. 144, f. 123 v, Riksarkivet, om sin förste man kort före hans död skrivit: »Bekenner iag Margeritta Birgesdatter mig ath haffwe her Errick Månson kär som mit hjerta 1563 mannvu proprie.»⁸² I samma handskrift har hon även å f. 133 gjort en ändring i en uppteckning om arvsförhållandena bland Bo Jonssons avkomlingar.⁸³

Av större vikt är ett sextonsidigt häfte med påskriften »GripFamiliens Släkt BanerSläkten N° 90» i buntens »Rasmus Ludvigssons

⁷⁸ Det kan i sammanhanget nämnas, att, såsom E. Nygren påpekat i SBL XIV, 1951—1953, s. 235, Ericus-Olai-handskriften Skokl. I Fol. vol. 91 är skriven av det 1600 avrättade riksrådet Ture Bielke (jfr dennes handstil i E. Hildebrand, Svenska skriftprof 2, 1900, bild 56), icke av Ebba Grips måg med samma namn, såsom på grund av förväxling uppgivits av dennes sonson C. G. Bielke (så senast G. Bendz i Scandia 1944, s. 114).

⁷⁹ Om detta se Bj. Beckman, Matts Kättilmundsson och hans tid II (VHAHandl. 85), 1954, s. 514 ff. m. plansch 10.

⁸⁰ Överensstämmer med Malin Stures släktbok (PHT 1913, s. 147) och Sigrd Banérs anteckningar om Vasahuset (D 314, KB). K. K:son Leijonhufvud har i HT 1900, s. 298 f., ifrågasatt uppgiftens riktighet, men eftersom han ej har annan grund för sin mening än ordningsföljden mellan syskonen i en i SAT tryckt uppteckning av Hogen-skild Bielke, synes hans framställning ej övertygande.

⁸¹ Jfr E. Hildebrand i HT 1896, s. 195, och N. Edén i HT 1914, s. 237 och 242 f. För diskussionen om tidpunkten för Gustaf Vasas födelse se i övrigt litteraturöversikten hos Gillingstam, Ätterna Oxenstierna och Vasa, s. 706, not 355.

⁸² Tryckt av N. Beckman, Studier i utgivna fornsvenska laghandskrifter (Sv. fornskriftssällskapets saml. 151), 1917, s. 138.

⁸³ Denna uppteckning är liksom flera av brevavskrifterna i samma lagbok avskriven i en handskrift av konung Kristofers landslag (Thottska samlingen 4:0 nr 2204, Det Kongelige Bibliotek, Köpenhamn), som uppger sig ha tillhört Margareta Grips faster Marinas man, Claes Jöransson (Stiernsköld). Om denna handskrift se C. J. Schlyter, Södermannalagen, 1838, s. XXI, densamme, Konung Christoffers landslag, 1869, s. VI, och B. Broomé, Nils Stiernsköld, 1950, s. 17 m. not 27.

genealogier» i Riddarhusets arkiv.⁸⁴ Detta häfte synes ursprungligen ha skrivits av Rasmus Ludvigsson på Margareta Grips uppdrag,⁸⁵ varefter hon tillagt brevnöiser och heraldiska anteckningar vid hans släkttaflor. Rasmus Ludvigssons hand har där icke infört andra anteckningar ur brev än ett långt referat av Bo Jonssons testamente.⁸⁶ Av de av Margareta Grip införda notiserna synas tre återgå på ännu i original bevarade brev, varav ett i Linköpings stifts- och landsbibliotek och två i Riksarkivet, alla med påskrift av Margareta Grip; det förstnämnda brevet härrör från arkivet på Brokind och ett av de senare från Vinäs. En notis gäller ett brev, som annars blott är känt i dålig 1500-talsavskrift i Margareta Grips föräldrars jordebok i Viksamlingen, vol. 3.⁸⁷ För övrigt finnas i häftet av Margareta Grips hand notiser om ett tiotal annars okända brev från tiden 1342—1386⁸⁸ och ytterligare några från 1400-talet, de flesta härrörande från Bo Jonssons och hans avkomlingars arkiv; i några fall finnas överensstämmelser med notiser i Margareta Grips bok. Beaktansvärd är även en teckning av ett vapen i Vårdsbergs kyrka i Östergötland.

Dessutom finnas flera smärre alster av Margareta Grips penna. I annat sammanhang har jag sålunda behandlat i Riksarkivet förefintliga anteckningar av henne ur ett nu förlorat 1300-talsbrev, utfärdat av konung Håkan.⁸⁹ Jan Liedgren har i *Historisk Tidskrift* 1938, s. 397, publicerat en avskrift av en av Margareta Grip undertecknad uppteckning om Vingåkers-böndernas mord på hennes farfar Nils Bösön 1522, som ger vissa kompletteringar till de uppgifter om detta mord, som finnas i Hammerstakalendariet i hennes fäderne-släkts ovannämnda laghandskrift och i den notis, som N. August Lundgren tryckt i *Beskrifning öfver Vestra Vingåkers socken* (1873), s. 21, efter meddelande av G. A. Sparre efter 1600-talsuppteckning i Margareta Grips bok, pag. 362.⁹⁰ Mindre betydande äro Margareta

⁸⁴ Om dess sannolika proveniens se Gillingstam i *Släkt och Hävd* 1951, s. 213, not 20.

⁸⁵ Hennes kontakt med denne vasattjänare kanske bör sammanställas med att hon efter moderns död 1554 enligt egen uppgift vistats hos sin frände Gustaf Vasa (Marg. Grips bok, p. 305), och att hon 1568 skall ha varit hovmästarinna hos drottning Karin Mänsdotter (Schlegel och Klingspor, *Ättartaflor*, s. 93).

⁸⁶ Av intresse är i sammanhanget, att enligt Rasmus Ludvigssons förteckning över Linköpings domkyrkas brev (Arv och eget: Donerade gods), p. 339, KA, ett exemplar av Bo Jonssons testamente skall ha funnits i Riksarkivet (påpekande av arkivarie J. Liedgren).

⁸⁷ Jfr HH 4, s. 358.

⁸⁸ Jfr S. U. Palme i HT 1951, s. 445, not 1, Gillingstam i *Släkt och Hävd* 1951, s. 212, not 19, och densamme, *Ätterna Oxenstierna och Vasa*, s. 109, not 599.

⁸⁹ Norsk Slektshistorisk Tidsskrift 1950, s. 392 ff.

⁹⁰ Om detta mord se i övrigt Gottfrid Carlsson i Nord. Tidskrift för bok- och biblioteksväsen 1918, s. 38, och L. Sjödin, Kalmarunionens slutskede I, 1943, s. 177. Uppgiften i Margareta Grips bok synes utom av Lundgren blott vara använd av Schlegel och

Grips anteckningar i sin andre mans moster Anna Pedersdotter Bielkes förutnämnda släktbok,⁹¹ vilka torde ha tillkommit mot slutet av hennes liv.⁹²

Klingspor, Ättartaflor, s. 92. — Om hur sonen Birger Nilssons återfick Vinäs handlar en notis av 1600-talshand i Margareta Grips bok. p. 293, som där uppges återgå på en egenhändig uppteckning av denne 1524.

⁹¹ Se Gillingstam i Släkt och Hävd 1951, s. 212, not 19.

⁹² En av hennes hand skriven uppräknig av svågern Gustaf Banérs barn (f. 29 v) nämner även den tidigt avlidna dottern Märta, som enl. Elgenstiernas ättartavlor föddes i Kalmar i mars 1586, alltså samma månad som Margareta Grip dog på Brokind. Margareta Grips dödsdatum var den 9 mars (A. Sandberg i PHT 1934, s. 196, not 2; jfr fotografi i Vitterhetsakademiens bildarkiv av hennes gravsten i Vårdnäs kyrka), ej den 10, såsom i litteraturen oriktigt uppges alltsedan Broocmans felaktiga avtryck av gravstensinskriftionen (Östergötlands Beskrifning II, 1760, s. 50).

Jacob Ichsell (Ixel).

Meddelande.

I Personhistorisk tidskrift 1904 (s. 39—45) har C. M. C[arlander] publicerat en uppsats med titeln »Jacob Ichsell». Han söker där uppvisa, att det i litteraturen skett en sammanblandning av två olika personer med detta namn.

Den ene J. I., som höll ett politiskt olyckligt, rojalistiskt tal 1755, ställdes av ständerna inför rätta och dömdes till landsflykt samt skulle, enligt av Carlander avtryckta »sjelfbiografiska anteckningar», varit född 1730. En annan J. I. åter, född 1742, sedermera hovmästare för de kungl. pagerna, flyttade till Hamburg, blev där svensk agent, återkom till Sverige och dog 1788.

Såsom jag angivit redan 1929 (Nord. familjebok, 3:e uppl., bd 10, sp. 901 f.) är Carlanders uppgift om två olika J. I. alldeles oriktig. Pagehovmästaren, den politiske flyktingen och den diplomatische agenten I. kunna nämligen bevisas vara en och samma person. I en till K. M:t ingiven odaterad supplik (X 240, Upps. univ.-bibl.) har nämligen Jacob Ixel, som han då skrev sig, om sig själv angivit bl. a., att han a) 1753 blev hovmästare för de k. pagerna, b) 1756 måste lämna riket på grund av ett rojalistiskt tal och c) 1766 förordnades till svensk agent i fria riksstaden Hamburg.

Enligt Clara församlings i Stockholm död- och begravningsbok (SSA) avled »Agenten Jacob Ixell» 30 mars 1788, 66 år, d. v. s. född 1722. Han är identisk med borgmästaren i Kristianstad Olof I:s son Jacob (f. i Nosaby, Krist., 3 juni 1722), som blev student i Lund 1736 och var auskultant vid Stockholms rådhusrätt 1743—46 (jfr Stockholms magistrats ekonomiprotokoll 1743, fol. 66 v, och suppliker till magistraten s. å., I, nr 112).

Redan den inledande notisen i de av Carlander tryckta »Sjelfbiografiska anteckningar», att J. I. skulle varit född 1730, visar sålunda, att hela den s. k. sjelfbiografien är en förfalskning. Detta framgår ytterligare av sjelfbiografiens andra uppgifter. Vem som utfört förfalskningen och hur den lurats på Carlander är icke känt. Ehuru Carlanders felaktiga uppgift, att det skulle funnits två J. I., tillbakavisats även i Svenska män och kvinnor (bd 4, 1948, s. 1; art. av B. Boalt o. undertecknad), har det syntts riktigt att presentera själva bevisningen i denna tidskrift, där Carlanders olyckliga uppsats på sin tid inflöt.

Bengt Hildebrand.

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 15:— pr år + 70 öre för porto och uttages som postförskott för Personhistorisk Tidskrift. Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, docenten BERTIL BROOMÉ, Krigsarkivet, Stockholm 80.
Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 18:—